Austria, France, Germany, Greece, Luxembourg 3.00 EUR; Sweden 32 SEK; Switzerland 4.80 CHF; BiH 5.00 BAM; Crna Gora 2.50 EUR; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 DEN; Slovenija 2.50 EUR

VREME

150 din

8 600102 660014

1. decembar 2011.

broj 1091

Korupcija u medijima

Đilas, Šaper, direktori, vlasnici i urednici

ANTE MARKOVIĆ (1924–2011)

SEĆANJE NA BOLJI ŽIVOT

Fenomeni ▸ **Razotkrivanje mita o Bibi Struji**

HONDA
The Power of Dreams

CR-V
2.0 i-VTEC 4x4
Special Edition
22.500€

LIZING NKS 3.99% ILI **POKLON KASKO**

HONDA Assistance
Pomoć na putu 24/7

Neprikosnovena pouzdanost i inteligentni 4x4 pogon u svim nivoima opreme garantuju bezbednu i sigurnu vožnju na svim podlogama, uz izuzetnu ekonomičnost u potrošnji. CR-V Special Edition dolazi sa prednjim i zadnjim parking senzorima, dvozonskom automatskom klimom i alkantara sedištima, pružajući u isto vreme udobnost limuzine i robusnost jednog terenca.

Uverite se i Vi zašto vlasnici Honde smatraju da vrednost njihovih vozila raste sa svakim pređenim kilometrom.

Premium model sada po neverovatnim uslovima finansiranja.

Izuzetno povoljne uslove finansiranja obezbedili smo u saradnji sa **SOGELEASE Srbija. HONDA CR-V 2.0 SPECIAL EDITION:** Bruto nabavna vrednost **22,500eur**; Procenat učešća **23,73%**; Iznos neto finansiranja **17,160.75 eur**; Broj mesečnih rata **60** na iznos od **315,41eur**; **NKS 3,99%**; **ELIN 5,82%.**

DELTA AUTOMOTO Omladinskih brigada 33a, Novi Beograd; Tel: 011/2010 915; Fax: 011/2178 036. Ovlašćeni dileri: STOJANOV D.O.O. Novi Sad, 021/442 371, 6330 806; AUTO-GARANT D.O.O. Čačak, 032/380 050, 381 211; CENTAR S D.O.O. Beograd, 011/2631 888, 2628 008

VREME
BROJ 1091
1. decembar 2011.

04 Međuvreme

08 Ante Marković (1924–2011):
Sećanje na bolji život

12 Apel srpskih privrednika i šta je bilo posle:
Sve je ovde relativno

15 Trupni portret: Stavi značku, stavi obadve

16 Intervju: Srećko Mihailović, sociolog

19 Moj muški život: Pismo o namerama

20 Dosije "Vremena": Korupcija u medijima
(Pišu: Dragan Bujošević, Veselin Simonović, Ljiljana Smajlović, Aleksandar Tijanić i Vukašin Obradović)

28 IN MEMORIAM: Profesor Mihailo Đurić

30 Tribina "Nova srpska levica":
Otužno cirkuzanstvo i neiskrenost

32 Sedamdeset godina Užičke republike:
Da li je Kadinjača konačno pala

36 Nuspojave: Ante M. ili nostalgija za nedogođenim

37 Vreme uspeha

49 Lisica i ždral: Mala snaga

50 Ljudi i vreme

KULTURA

52 Izvorišta evropske kulture: Fado i sevdah

55 Roman Mišela Uelbeka Karta i teritorija

56 Intervju: Zoran Živković, pisac

58 Strip priče Nine Bunjevac:
O hladnoći ljubavi, samoći i samilosti

60 Pozorište: "1973"

61 TV manijak: Dan Republike

SVET

62 Nemačka i evrokriza:
Angela Merkel ubija aždahu

66 Goli protesti ponovo u modi: Izađi i skini se

MOZAIK

68 Fenomeni: Razotkrivanje mita o Bibi Struji

72 Zbogom hartiji: Knjige na struju

77 Pošta

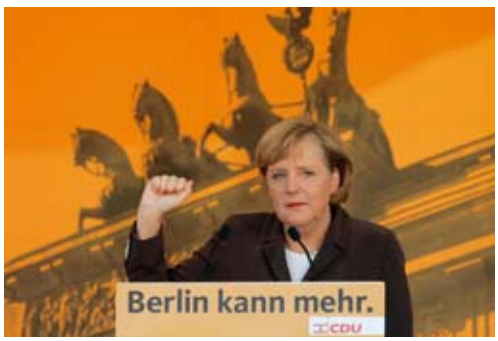
78 Vreme uživanja: Kompjuter

Preduzetnici traže bolji tretman kod banaka, Ministarstvo ekonomije ih podržava, a guverner ima drugačije ideje. Dobra vest glasi da su se svi, ipak, sreli
Piše: Boško Štulić, Radmilo Marković

Misaoni lirizam fada, toliko blizak istom takvom uzvišenom lirizmu sevdalinke, dolazi iz drugog sveta u odnosu na horizont proizvodnje "kulture" kao političkog identiteta. On je ličan, nepolitički, individualistički, i zbog toga univerzalan
Piše: Ivan Janković

U krizom i svađama uzdrmanoj Evropi sve se vrti oko Nemačke. Britanski "Gardijan" prebacuje Berlinu da uspostavlja "Četvrti rajh", a nemački "Špigl" odgovara člankom o "bolesnoj imperiji". U antigermanskom ratu rečima koji tutnja Evropom, lisabonski "Publiko" piše: "Dragi nemački prijatelji, ako evro propadne, propašće i EU. Vaša guska, koja leže zlatna jaja, će umreti"
Piše: Andrej Ivanji

Fotografija na naslovnoj strani: **Ante Marković**
Foto: **Rade Prelić / TANJUG**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić *(foto@vreme.com)*, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić *(kultura@vreme.com)*, Andrej Ivanji *(svet@vreme.com)*, Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić *(medjuvreme@vreme.com)*, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Teofil Pančić, Ana Radić (vreme uspeha), Saša Rakezić *(strip@vreme.com)*, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić *(arhiva@vreme.com)*
Jelena Mrđa *(foto@vreme.com)*

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić; **korektori:** Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević; **lektori:** Katarina Pantić, Živana Raškov ić, Ivana Smolović; **daktilograf:** Zorica Nikolić

internet izdanje
http://www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
(prodaja@vreme.com)
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
(marketing@vreme.com)
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: *redakcija@vreme.com*

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Za njih SFRJ još uvek živi. Proslava 68. Dana Republike u Jajcu.

Foto: Dado Ruvić / Reuters

1/12/11 - 7/12/11

prognoza vremena

30/11/11
http://www.meteos.rs

min°C max°C	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	1 9	2 13	4 13	5 15	6 16	3 8	-1 3
Vojvodina	-4 5	-1 10	2 12	3 13	4 15	1 8	-1 1
centralna i južna Srbija	-2 12	2 12	-1 14	0 15	0 15	4 9	-1 4

Biometeorološka situacija u četvrtak nepovoljna za srčane bolesnike i astmatičare u oblastima na severu zemlje, gde će biti sumaglice i magle. Sledi uglavnom povoljan period uz toplo vreme, koje će prijati svima. Krajem perioda naglo zahlađenje, koje može doneti tegobe kod hroničnih bolesnika i meteoropata.

broj nedelje

7898

U prošloj godini su socijalni radnici posredovali su u slučaju rešavanja problema 7898 porodica koje nisu podnele zahtev za razvod braka, ali su imale brojnih poteškoća u zajedničkom životu.

DIZAJN BEZ GRANICA

Pupčana vrpca sa kosmosom

Muzej nauke i tehnike u Beogradu ugostio je 28. novembra nesvakidašnju gošću, svemirsku industrijsku dizajnerku Sesiliju Herc u okviru projekta "Kreativno društvo" u segmentu Klub ponedeljkom, a pod pokroviteljstvom Ambasade Švedske, koja je sve organizovala u saradnji sa beogradskim Muzejom i sa Švedskim institutom i Nacionalnim muzejom nauke i tehnike iz Stokholma. Ovom prilikom gošća iz Skandinavije govorila je o sebi, svojoj kompaniji "Umbilical design" koju je osnovala 2001. godine, te primeni svemirske tehnologije na tržišne proizvode. Ova četrdesetogodišnja Šveđanka studirala je industrijski dizajn u Lundu u Švedskoj, da bi 1999. otputovala u Hjuston u sedište NASA u okviru projekta nazvanog "Star design" (Zvezdani dizajn). Nakon ovog projekta ona uspeva da nastavi saradnju sa NASA u vidu realizacije svog master rada. Sa ovako velikim i dragocenim iskustvom ova dizajnerka je došla na ideju da osnuje svoju kompaniju za dizajn svemirske tehnologije. "Svi su mi govorili da je nemoguće napraviti firmu za kosmičku tehnologiju u Švedskoj. A ja volim izazove i drago mi je što ih nisam poslušala", objašnjava Šveđanka za "Vreme". Ona je u razgovoru sa novinarem "Vremena" objasnila koje kvalitete je neophodno da osoba poseduje kako bi postigla ono što je ona ostvarila. "Upornost, strast, praćenje srca, dobar tim i pomoć mentora, dobrih ljudi oko vas, esencijalni su za uspeh. Lično sam uvek za timski rad, jer to je veoma važno. Možete biti pokretačka snaga, ali nikada ne možete sami da uradite posao. Ja dovodim i studente na praksu, jer oni misle van ustaljenih šema i okvira. Moji prijatelji iz SAD kažu da su u kompanijama inovatori uvek ljudi do 30 godina." Na sajtu firme Sesilije Herc, "Umbilical designa" (engl. *umbilical* – pupčani, prim. aut.), stoje velikim slovima napisana pitanje i odgovor: "Zašto svemir? Zato što Zemlja zavisi od njega." Ovaj odgovor ukratko sažima način rezonovanja i rada Sesilije Herc i njene kompanije. Naime, jedna od vodećih ideja jeste primena svemirske tehnologije na proizvode i procedure, od kojih zavisimo u svakodnevnom životu. Ova zanimljiva inovatorka objašnjava da je cilj njenog rada komercijalizacija kosmičke tehnologije na Zemlji zarad održivog razvoja, zaštite šuma i okoline, te na taj način hvatanje u koštac sa globalnim izazovima, kao što su klimatske promene. Osim toga, ova industrijska dizajnerka vidi svrhu svog poziva i u tome da se i pristup arhitekturi i urbanizmu promeni. "Važno je posmatranje zgrada na drugačiji način. Sve više ljudi živi u gradovima, stoga treba racionalizovati prostor i svaku površinu maksimalno upotrebiti. Bitno je da blagovremeno razmišljamo o megagradovima, koji su naša bliska budućnost." Sesilija Herc je dosad sarađivala sa Volvom, Elektroluksom i svetskim metropolama poput Šangaja. Ona tvrdi da za saradnju ne postoje granice, a njen moto je "Zašto da ne?".

"Kreativno društvo" trajaće do 12. decembra, te će publika koja dosad nije posetila ovaj događaj imati još vremena da to učini, a jedan od nekoliko dobrih razloga jeste i izložba pod nazivom "Kreativne žene – inovacije iz Švedske", u okviru koje će biti predstavljene dame pronalazači iz ove skandinavske zemlje.

BOŠKO ŠTULIĆ

Facilitator

U konkursima se ponekad traži *facilitator* (više se ceni u nekim krugovima ako piše *facilitator*/ka): "*facilitator* za uvođenje standardizacije u zdravstvu", "Publishig *Facilitator*", "Local Economic Development *Facilitator*"... Šta bi to trebalo da znači zna svaki potencijalni aplikator čak i onaj koji nema kalkulator, ali neće da kaže. Jedan se predstavlja kao "internacionalni trener i *facilitator*, prema formalnom obrazovanju psiholog i psihodramski terapeut".

Može objašnjenje novogovorom? To vam je komunikator, edukator, koordinator, akcelerator, animator, medijator, moderator, modulator, manipulator, organizator, stimulator i konsultant – zajedno.

Od skora (1970-ih) upotrebljavana engleska reč latinskog i francuskog korena *facilitator* (fesilijtejtor) nije direktno prevedena na naš jezik, već se globalizacijski odomaćuje i ovde, malo rovašena. Opisno se ponegde navodi da je to osoba koja koristi znanja vezana za grupnu dinamiku da bi olakšala komunikaciju i pomogla "rogovima u vreći" da sami definišu zajednički cilj. Najbolji prevod je možda nemačko der Diskussionsleiter, što mi rekli drugim tuđicama, menadžer diskusije – ali njegov nastup ne sme biti tevtonski, već blizak značenju reči *facile* – lak, tečan, ljubazan, vešt.

A u tome je, izgleda, jeb.

Postoji Međunarodno udruženje za *facilitaciju* i Srpska mreža za *facilitaciju*, koje će vas ako dokažete da ste sertifikovani *facilitator* obavestiti o afilijaciji, što znači – uključili vas u mrežu, učlanili vas, ko Radovana III.

Izraz dolazi preko nevladinog sektora (facilitatori u mirovnom procesu); preko obrazovanja (*facilitator* uspona u karijeri), ali dolazi i preko biznisa (nezavisni marketinški *facilitator*, *facilitator* u procesu, pazite sad, participativnog planiranja, parcipativnog budžetiranja).

Facilitator ne mora nužno biti ekspert za temu o kojoj se raspravlja. On je neutralan i ne izražava sopstveno mišljenje čak i ako ga ima, a svi naravno veruju da se tako ponaša i Robert Kuper, *facilitator* EU za kosovski dijalog.

Mislite da je lako biti menadžer diskusije, *facilitator*. Uključite ventilator. Gledate na sat... Kada se tokom diskusije *postigne napredak*, sumirate...

A varate se.

Muke *facilitator*a mogu biti velike – ima o tome nešto pitoreskno u ovom broju Vremena.

PIŠE: ZORAN STANOJEVIĆ

Kako sam kupio svoje radno mesto

Sećate li se vremena kada je tek poneko, i to važan, imao mobilni telefon. Recimo, devedeset šeste. Potom su telefone počeli da nose i oni malo manje važni, ali ipak važni. Do dvehiljadite ga je imao ko god je hteo da ga ima, ali još je bilo moguće izbegavati mobilni telefon, nemati ga. I to je bio nekakav stav. Samo koju godinu kasnije mobilni telefon nisu imali samo čudaci, a uveden je i novi oblik, službeni mobilni, onaj koji plaća firma i koji je obavezno uvek dostupan.

Sada je druga decenija dvadeset prvog veka dobila svoj "mobilni telefon", a to je tablet računar. Za razliku od mobilnih telefona, najpre su ga nabavili oni srednje važni, jer mu cena nije bila tako nepristupačna, a bio je fora. Sada smo u fazi da ga prihvataju oni najvažniji, dakle svaki političar koji drži do sebe, svaki menadžer danas umesto laptopa nosi tablet.

Sledeća faza je silazak tableta u mase, dakle tablet više neće biti opcija nego obaveza.

I to nisam smislio ja, nego najozbiljniji IT analitičari, koji tvrde da polako ulazimo u post PC vreme, bolje rečeno firme više neće posedovati sopstvene računare, već bežičnu mrežu povezanu sa klaud serverom (cloud), i zaposleni će se na nju kačiti sopstvenim tabletima. Sa naglaskom na ono "sopstveni". Dakle, kada dođete na razgovor za posao, pitaće vas da li posedujete tablet, baš kao što vas pitaju da li imate vozačku dozvolu.

U slučaju vozačke nikome ne pada na pamet da od firme traži da mu plati kurs vožnje, podrazumeva se da je to obavio o svom trošku, pravovremeno.

Sada bi se takav pristup mogao primeniti i na računare. Poslodavac će u uslove za posao navesti koji nivo tablet računara morate da posedujete. Pitanje da li znate da radite na njemu je izlišno.

Ako dobijete posao, firma na vaš tablet instalira aplikacije koje su vam neophodne za rad. To će biti veliki izazov za sistem inženjere jer više neće imati punu kontrolu nad hardverom koji kompanija koristi. Tačnije, moglo bi se dogoditi da firma uopšte ne poseduje sopstveni hardver, već se koristi nekom spoljnom (4G) mrežom i iznajmljenim serverom. Administrator mora prilično da se potrudi da u takvim uslovima zaštiti firmin sistem i podatke i to se smatra najvećim problemom.

Ali, šta su prednosti?

Nema troškova održavanja opreme, nema kupovine računara, zaposleni su dužni da unapređuju tablete prema potrebama posla, za šta će postojati, verovatno, posebne ponude kod mobilnih operatera i prodavaca računara. Isto kao i u slučaju mobilnih telefona.

Koliko smo daleko od ove budućnosti? Vrlo malo, praktično je iza ćoška, samo se čeka koja će prva od velikih firmi uvesti ovaj sistem i drastično smanjiti svoje troškove. Onda će je slediti svi. I vaša firma, naravno, čim budete videli da vaš gazda nosi tablet i čujete kako se raspituje šta je to "klaud".

ZAJEČAR

Umetnici u prekršaju

Obično sa graničnih prelaza do medija najbrže putuju vesti o otkrivanju i zapleni droge, međutim, nedavno je u subotnje rano jutro (19. novembar) na svim agencijama i elektronskim medijima obnarodovano da su na graničnom prelazu Vrška Čuka kod Zaječara otkriveni američki galerista i umetnik koji su hteli da uđu u Bugarsku sa neprijavljenih 68 slika i četiri skulpture. Iz saopštenja Uprave carina Srbije, od 18. novembra, saznali smo i to da je ovo drugi slučaj u istom mesecu da su na prelazu Vrška Čuka otkrivene kolekcije slika koje se ne prijavljuju u tranzitu kroz Srbiju. Kakva frekvencija umetnina na jednom manje frekventnom graničnom prelazu iz Srbije u Bugarsku! Da budemo precizni kao carinici u saopštenjima – početkom meseca "sprečen je pokušaj krijumčarenja", dok je ovaj kasniji novembarski slučaj okarakterisan kao "pokušaj iznošenja iz zemlje". Kako god saopšteno i u medijima preneseno, zanimalo nas je koji su carinski propis prekršili Amerikanci i da li su slike bile sakrivene.

Miljan Ristić, šef carinske ispostave Vrška Čuka, ističe najpre da su u pitanju dela pet renomiranih savremenih američkih umetnika: Dejvida Satera, Dejvida Goslina, Marijan Bingam, Džudit Džudi i Rosane Azar, a dela su otkrivena u automobilu "tojota korola", francuskih registarskih oznaka, u kojima su se nalazila dva američka državljanina: galerista i jedan od autora otkrivenih dela.

"Slike i skulpture nisu bile sakrivene, ali ih oni nisu prijavili, pa je zato pokrenut carinski prekršajni postupak (Član 63), za šta sledi novčana kazna (Član 292, stav 3), a roba se zaplenjuje (Član 298, stav 1) do okončanja postupka."

Kad je reč o ovakvoj robi, Ristić objašnjava da treba posedovati ATA karnet – međunarodnu carinsku ispravu za privremeni uvoz robe ili da su imali urađenu carinsku deklaraciju kojom se obezbeđuje tranzit robe, ali kako ništa od toga nisu imali, sankcionisani su. Sud u Zaječaru "odrezao" je obojici po pet hiljada američkih dolara, obavestio nas je Veselin Cerović, jedan od dvojice advokata koje je angažovala Američka ambasada. On i njegov kolega Čedomir Backović smatraju da su naši carinski i pravosudni organi prenaglili i da je iz medija mogao da se stekne utisak da se radi o krijumčarima slika, što prema Ceroviću nije moguće, jer se radi, kako kaže, o poznatom galeristi i umetniku iz Amerike.

"U Evropskoj uniji ti papiri nisu potrebni i trebalo im je skrenuti pažnju da su u pravnoj zabludi. Oni nisu imali nameru da bilo šta urade nasuprot našim propisima. Sud je mogao da ih upozori da se ubuduće moraju ponašati u skladu sa našim još važećim carinskim propisima."

Razumemo advokata koji preporučuje da se ponašamo "malo kao da jesmo, a u stvari još nismo", ali Srbija još nije u EU i kod nas ne važe evropski propisi. Nepoznavanje naših carinskih odredaba ne oslobađa strance koji prolaze kroz Srbiju, kao što je i u slučaju kada mi izađemo iz naše zemlje. Ipak, malo je čudno da ljudi iz umetničkog sveta koji, kako kažu advokati, prenose izložbu iz Pariza u Bukurešt, zaborave da između članica Unije ima i onih kod kojih granice nisu još tako širom otvorene. Advokati su se u međuvremenu žalili Višem sudu za prekršaje u Beogradu. Odeljenje tog suda u Nišu je u ponedeljak naložilo sudu u Zaječaru da ponovi postupak, s obzirom na okolnosti prekršaja okrivljenih.

DARINKA MIHAJLOVIĆ

NOVINAR TIMOČKE TELEVIZIJE I RADIJA

SLUŽBENI GLASNIK

Daje se na E-znanje

Već dve godine, Javno preduzeće "Službeni glasnik" razvija internet portal "Službeni E-Glasnik" koji predstavlja sveobuhvatnu elektronsku bazu propisa i drugih, za državno funkcionisanje relevantnih akata, dostupnu institucijama i javnosti. "E-Glasnik" je deo jedinstvenog informacionog sistema "Službenog glasnika" koji za 30 odsto olakšava posao, obezbeđuje potpunu kontrolu rada i smanjuje mogućnost ljudske greške na minimum.

Na konferenciji "Do transparentnog i modernog zakonodavnog sistema", održanoj 29. novembra u Domu Narodne skupštine (u organizaciji Skupštine, Ministarstva pravde, Ministarstva kulture, informisanja i informacionog društva i JP "Službenog glasnika"), direktor JP-a "Službeni glasnik" Slobodan Gavrilović rekao je da "ovako centralizovan izvor pravnih informacija pruža niz mogućnosti i olakšava kretanje kroz pravni sistem naše države, a pre svega garantuje autentičnost i tačnost propisa i drugih pravnih informacija, kako državnim organima, privrednim društvima i drugim pravnim subjektima, tako i svim građanima Srbije".

Značaj "E-Glasnika" je i u tome što ispunjava zahteve koje je država postavila u svojim strateškim dokumentima, a u vezi sa regulatornom reformom i informacionim društvom, u procesu pridruživanja Evropskoj uniji.

U Evropskoj uniji postoji sličan internet portal koji se zove EUR-lex. Sadrži 5,5 miliona dokumenata, koristi ga 80 miliona korisnika, na 23 jezika. Unapređenje svog portala "Službeni glasnik" oslanjao je upravo na pomoć iz EUR-lexa.

Na internet adresi www.e-glasnik.rs mogu se pronaći sva izdanja "Službenog glasnika", svi međunarodni ugovori, prosvetni glasnik, registar važećih propisa i opštih akata, arhive službenih glasila, međunarodnih ugovora i drugih akata od 1945. do danas. Takođe, realizacijom projekta "Digitalizacija srpskih službenih novina od 1813 do 2013. godine" "E-Glasnik" će postati "neiscrpan i nezaobilazan izvor za pravnu, političku, ekonomsku i kulturnu istoriju naše zemlje", zaključio je direktor Gavrilović.

"Službeni glasnik" (javno preduzeće od 1992. godine), naslednik "Novina serbskih", daje javnosti na uvid izglasane zakone i predstavlja posrednika između građana i državnih institucija. Već 198 godina. **M. R.**

DOGAĐAJ

Srpska truba u Evropskom parlamentu

U organizaciji Vlade Republike Srbije, u zgradi Evropskog parlamenta u Briselu, 22. i 23. novembra održana je dvodnevna manifestacija "Čula Srbije" sa ciljem predstavljanja umetničkog blaga naše zemlje i njene bogate kulture.

Manifestacija otvorena je izložbom radova našeg proslavljenog slikara Save Stojkova, koji se svrstava među 100 najznačajnijih slikara današnjice. Izložbu pod nazivom "Horizonti ravnice", kojom je Srbija na najbolji način predstavljena Evropi, svečano je otvorio Miloslav Ransdorf, potpredsednik grupe u Evropskom parlamentu Ujedinjena evropska levica – Nordijska zelena levica i jedan od osnivača neformalne poslaničke grupe "Prijatelji Srbije".

Otvaranju izložbe prisustvovao je veliki broj poslanika Evropskog parlamenta. Drugog dana manifestacije zamenik predsednika Vlade Republike Srbije i ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić podelio je svoje utiske o ovom skupu sa članom Evropskog parlamenta i predsedavajućim neformalne poslaničke grupe "Prijatelji Srbije" Viktorom Bostinarom. Našu zemlju su drugog dana manifestacije uz zvuke trube predstavili prvak sveta u etno-trubačkoj muzici Dejan Petrović, prvakinja beogradske Opere Suzana Šuvaković Savić i virtuoz na violini Siniša Zlatić, a u toku večeri prisutnima se obratio zamenik predsednika Vlade Republike Srbije i ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić. Značaj kulturnog predstavljanja Srbije Evropi prepoznale su naše najveće nacionalne kompanije Elektroprivreda Srbije, Transnafta i Kompanija "Dunav osiguranje". Svojim učešćem pomogle su realizaciju manifestacije "Čula Srbije" i time, još jednom, pokazale svoje društveno odgovorno poslovanje.

Ante Marković (1924–2011)

Sećanje na bolji

Jugoslavija, pa i Srbija, imala je istorijsku šansu da sa Markovićem na čelu bude evropski šampion tranzicije, ali je bitka za nacionalnu prevlast, sa ovdašnjom fascinacijom "Jugoslavije kao proširene Srbije", kao i sa fascinacijom navodno "vekovima sanjanim" nacionalnim državama, kod komšijskih naroda iz zajedničke jugoslovenske kuće – tu šansu prokockala – a tranzicija se otegla kao dvadeset gladnih godina, do dana današnjeg

Ima nekog đavla u tome što je vest da je umro Ante Marković, poslednji jugoslovenski premijer i "premijer naše poslednje šanse", stigla u Srbiju baš u mučnom danu (28. novembar) kada se njena "evropska orijentacija" ponovo zaljuljala između evropskih i beogradskih kabineta, na jednoj, i tuče na barikadama kraj Jagnjenice, na drugoj strani. Tuče oko pogrešnih granica, u pogrešno vreme.

Možda je zbog toga, baš uoči nekadašnjeg jugoslovenskog praznika 29. novembra, ta vest o smrti legendarnog Ante Markovića, u 88. godini, baš kod nas dobila veliki odjek, jer nas je odjednom podsetila na "jedinog čoveka koji se smeje na Balkanu", kako ga je 1989. godine nazvao jedan strani novinar. Ta vest podsetila nas je na čoveka koji je još u ono teško vreme, pre dve decenije, posle duge krize socijalizma i kod nas, otvorio ljudima Jugoslavije, pa i Srbije, prozore prema tada veselom Zapadu, pokazujući da je prvi među ovdašnjim vodećim političarima shvatio da Berlinski zid pada, da se socijalistički lager ruši, da se moramo temeljno menjati i postati evropski građani, dok istorijski materijalizam ne smisli nešto bolje.

Dakle, možda je upravo zbog straha od "nove propuštene prilike Srbije" da se pridruži bogatijima i uspešnijima, to jest Evropi, vest o odlasku popularnog premijera kod nas dobila mnogo veći publicitet nego u njegovoj Hrvatskoj ili evropskoj Sloveniji, koje su zabavljene predstojećim parlamentarnim izborima i kojima je Ante Marković smetao i pre dvadeset godina, upravo kao simbol mogućeg opstanka jugoslovenske zajednice. A naročito je smetao tadašnjem lideru Srbije Slobodanu Miloševiću, koji je protiv njega i njegove politike vodio gotovo histeričnu kampanju, što je još jedan dokaz da mu nije trebala Jugoslavija ako na njenom čelu nije "jaka Srbija" i ako njom upravlja neki "premijer satelitske vlade" i "američki špijun", a ne "nacionalno osvešćeni boljševik", kako je on lično doživljavan i slavljen, pre svega kod srpske elite i u propagandnom aparatu, ali i kod naroda.

Setimo se, posle prvih reformskih akcija nakon stupanja na dužnost premijera SFRJ (16. marta 1989. godine) i svojih prvih 100 dana, Marković je u Skupštini Jugoslavije rekao da "transformacija socijalističkih sistema u ekonomski efikasne i politički demokratske sisteme nije nimalo jednostavan proces – on izaziva mnoge kontroverze, stranputice i lutanja…". Sada tek razumemo koliko je još tada Marković bio u pravu, ali još ne vidimo kada ćemo i mi u Srbiji razumeti da je lakše drumom nego šumom. Ante Marković se nije plašio, da li to danas mogu shvatiti mlade generacije, ni da prvi

život

Jugoslovenima kaže da je Titova era prošla (a danas je valjda prošla i ona Miloševićeva) i da moramo brzo trčati, jer smo mnogo zaostali: "Dugoročnost krize u kojoj se nalazimo, nesposobnost da i mi riješimo svoje unutrašnje probleme i suprotnosti razvoja, sve ono što se događalo i što se događa u socijalističkom svijetu, ne samo da su nas u mnogo čemu stavili na marginu svjetskih kretanja, nego istovremeno, mi više nijesmo onaj most između dva svijeta, kao što smi bili ili smo smatrali da jesmo" (14. jun 1989). U Srbiji, međutim, ta iluzija da smo neki most između Evrope i Evroazije čini se da još traje, pa se naši političari prema centrima moći u svetu postavljaju gotovo na isti način kao predsednici opština na severu Kosova prema celoj državi.

Još kada ta reč nije bila sakrifikovana od poletaraca kapitalizma, kao mantra ulaska u slobodni svet, Marković je zagovarao tranziciju. Naime, još na početku 1989. godine zahtevao je napuštanje nesvojinske koncepcije društvene svojine, titulisanje samoupravnog preduzeća za vlasnika društvene imovine, tražio "ravnopravnost i pluralizam" oblika svojine, upućivao preduzeća na pribavljanje domaće i strane štednje putem emisije akcija, predlagao institucionalne osnove ▸

Foto: D. Dragović

"celovitog tržišta" svih faktora proizvodnje (kapitala, radne snage, znanja, prirodnih resursa), dosta radikalno govorio o otvaranju prema svetu – sve do pune liberalizacije uvoza i međunarodnih plaćanja, isticao "autonomiju preduzeća kao robnih proizvođača", obećavao decentralizovano odlučivanje i "oslobađanje od nepotrebnog normativizma", a za glavni lek protiv inflacije nudio je "ofanzivnu politiku povećanja proizvodnje" (teorija ponude), itd. Ante Marković je tada zapravo predlagao "tranziciju", još kada su Poljaci ili Estonci, Česi ili Bugari teško shvatali šta to zapravo znači. U karikaturi, Jugoslavija, pa i Srbija, imala je istorijsku šansu da sa Markovićem na čelu bude evropski šampion tranzicije, ali je bitka za nacionalnu prevlast, sa ovdašnjom fascinacijom "Jugoslavije kao proširene Srbije", kao i sa fascinacijom navodno "vekovima sanjanim" nacionalnim državama, kod komšijskih naroda iz zajedničke jugoslovenske kuće – tu šansu prokockala – a tranzicija se otegla kao dvadeset gladnih godina, do dana današnjeg.

Kada danas pratite izgovore zašto država Srbija već desetak godina ne pristupa seči šume državne regulative koja sapinje privrednu inicijativu i razmah poslova preko svih unutrašnjih i spoljnih granica, onda vam ono što je Ante Marković učinio pre dve decenije deluje doista kao "kolosalna drskost". On je, gledajući iz današnje perspektive, mnogo značajniji po onome što je porušio i oslobodio, nego po onome što je uspeo da izgradi. Trebalo je tada, ko se toga seća, imati ludu doista "antibirokratsku hrabrost" da se jednom radikalnom deregulacijom i liberalizacijom krene u seču prašume socijalističkog zakonodavstva i dogovorne ekonomije. Samo promenama zakona o ekonomskim odnosima sa inostranstvom "poseklo" se u dva-tri meseca oko 70 odsto podzakonskih akata. Vrlo brzo, za sto dana, liberalizovano je 65 odsto (a nešto kasnije i 97 odsto) uvoza i 85 odsto cena. Liberalizovano je korišćenje deviza – da devizne rezerve odmah, tokom 1989. godine, skoče sa 2 na 4 milijarde dolara, a kasnije i na više od 10 milijardi dolara.

Kad je reč o ekonomskoj istoriji Jugoslavije, antiinflacioni program Ante Markovića, koji je on promovisao 18. decembra 1989. godine, ni najsažetiji pregledi neće moći zaobići. Kao što je već dobro poznato stručnjacima, taj antiinflacioni program bio je oslonjen na konvertibilni dinar na unutrašnjem tržištu, to jest na pravo građana da slobodno kupuju devize u bankama, što je u socijalizmu bilo nepojmljivo – jer zapravo dotadašnji "socijalistički novac" nikad nije bio pravi novac, nego puko pomagalo redistribucije – pa je predstavljao najvišu barikadu prema spoljnom svetu. Kurs dinara je fiksiran za nemačku marku (sedam prema jedan), projektovana je čvrsta i restriktivna monetarna politika, uravnotežen budžet, slobodno formiranje kamata i cena (osim u infrastrukturi), šestomesečno zamrzavanje ličnih dohodaka, sanacija banaka i javne potrošnje (sa emisijom obveznica), uz posebnu pomoć nerazvijenim regionima, socijalne programe za ugrožene i denominaciju dinara (izbrisane su 4 nule).

VLASNICI SOPSTVENIH NOVČANIKA: Ovaj program dočekan je "na nož" u Srbiji, jer srpska vlast već nije znala kako da obuzda nacionalno pobuđeni narod koji je prethodno zasipala lažnim obećanjima o "švedskom standardu", ne menjajući model vlasti koji se zasniva na konceptu "snažnog lidera" (Kosta Mihajlović). Zbog zamrzavanja "narodnih plata" za Novu godinu, u poslednjih desetak dana te 1989. godine, posle usvajanja federalnog antiinflacionog programa, u Srbiji se dogodilo ono isto što se dogodilo uoči ruske kolektivizacije, krajem tridesetih godina 20. veka. Poklana je kompletna akumulacija i pojedeno sve živo. Naime, u samo tih desetak dana uoči nove 1990. godine cene su skočile za 40 odsto, a plate u Srbiji povećane su za 44 odsto (kasnije su se u punoj meri u tu potrošačku trku uključile i sve ostale republike). Pri svemu tome, štamparija dinara je u prvim mesecima 1990. godine nastavila da radi punom parom, jer su sve neefikasne firme SFRJ bile motivisane da robu šalju u Rusiju, a naplaćuju dinare kod Narodne banke (na taj način je emitovano skoro četiri puta više dinara od zatečene novčane mase). Pa ipak, zahvaljujući Markovićevoj pozitivnoj energiji i ohrabrujućem horizontu, došlo je do izvesnog smirivanja inflacije i gotovo neverovatnog porasta deviznih rezervi zemlje.

Jugosloveni su odjednom od "radnih ljudi i građana" postali potrošači i vlasnici svojih novčanika, popularnost "premijera sa vizijom" je neverovatno skočila. Plate su bile blizu 1000 maraka. U zemlji je broj privatnih preduzeća brzo dosegao neverovatnu brojku od 60.000 firmi, ljudi su počeli da se okreću oko sebe, da shvataju šta mogu zaraditi. Kasnije će Marković reći da su ovaj plan i ova atmosfera mogli reformu izvesti "uz najnižu socijalnu cenu". Nije bio u pravu, jugoslovenska boljka nije bila samo ekonomska, pa se i nije mogla lečiti samo ekonomskim reformama.

Naravno, antiinflacioni grč 1990. godine zaustavio je proizvodnju, jer Marković nije uspeo da

Foto: D. Gagović

ČOVEK KOJI SE NIJE PREDAO: Ante Marković ulazi u Skupštinu, govor na mitingu na Kozari i poslednji put u Beogradu, 2010.

Foto: Tanjug

obezbedi sredstva i čvrsta obećanja (federalne obveznice) za sanaciju ogromnih, nagomilanih fiktiva i dubioza, a pogotovu nije uspeo da dobije političku saglasnost i potrebnu finansijsku strogost i disciplinu za likvidaciju glavnih inflacionih žarišta po republikama (svako je štitio svoje žarište). Tako se, paralelno sa slomom inflacije, počela raspadati i federacija, koja je dotle i počivala na prihvatanju svih i svačijih troškova. Slovenija, pa Hrvatska – koje su dotle, po strukturi svojih privreda, bolje koristile permanentnu inflaciju – odjednom su u Markoviću otkrile centralističke, vlastodržačke sklonosti, a slovenačka štampa ga je optužila da nudi "miloševićevstvo bez Miloševića". Bila je to i godina prvih pluralističkih izbora pa je potreba za napuštanjem socijalizma (naročito onog Miloševićevog) prikazana kao potreba napuštanja Jugoslavije, pa i Markovićeve.

GDE JE BILA GREŠKA: Kritično mesto Markovićeve ere je leto 1990. godine. Iscurilo je šest meseci zamrznutih plata i fiksiranog deviznog kursa. Plate su "odletele" uvis, a cene porasle za oko 80 odsto, pa je trebalo ponovo menjati

Foto: A. Anđić

kurs dinara. Ali, s druge strane, devizne rezerve su narasle na 8,7 milijardi dolara, pa je Marković mogao da kaže da ih je uvećao za blizu 6 milijardi dolara. Tada je on u svom ekspozeu u Skupštini SFRJ rekao da je "socijalni mir možda prividan i da nema sumnje da nam tek predstoje problemi kad budemo dublje zašli u promjene koje će zahtevati drukčije odnose između činilaca proizvodnje i neizbežnu racionalizaciju državnih i društvenih institucija u cjelini našeg društva". Marković je tada bio na vrhuncu slave i samopouzdanja – činilo mu se da može odmah dalje u promenu svojinske baze društva – bez čega i nema stvarne transformacije produkcionog odnosa. Nije se usudio da pokuša nešto sasvim radikalno, a ne bi ni mogao. To jest, nije se usudio da Jugoslovenima besplatno podeli ono što je ostalo od jugoslovenskog kapitala, kao što mnogo kasnije ni novi poglavari novih država na tlu SFRJ nisu imali interesa da ga podele svojim "napaćenim narodima".

Naime, Marković 1990. godine predlaže proces "rekapitalizacije", na taj način da se omogući radnicima kupovina određenog dela društvene svojine, da radnici postanu deoničari uz popust (najviše do 60 odsto). Deonice bi se davale umesto dela plate, pa bi to pokrilo potrebu zaustavljanja troškova radne snage da bi se oporavili obrtni fondovi privrede. S druge strane, javio bi se vlasnički motiv kod zaposlenih, a mešovite firme bi bile daleko otpornije na političke pritiske naciokratija. Privatizacija bi pospešila bitku za tržište, pa bi oslabile separatističke tendencije.

Plan nije uspeo iz mnogo razloga. Stručnjaci su već mnogo puta analizirali pitanje gde je bila greška. Da li u tome što je kurs dinara postao destimulativan, pa su zaustavljene devizne rezerve i uz to oborena proizvodnja? Da li zbog toga što se nisu ostvarila očekivanja o nekakvom brzom prodoru stranog kapitala u našu ekonomiju, posebno u banke? Da li zbog toga što su nacionalne vrhuške sprečile privatizaciju da ne bi ostale bez vlasti? Možda je problem bio u tome što privreda, a naročito poljoprivreda, nisu mogle izdržati monetarne restrikcije u tako kratkom roku i bez sanacionih spoljnih sredstava. Možda i zbog toga što je vlasništvo bilo zamišljeno kao "interno", pa zbog toga tržište kapitala nije proradilo, mada ga je sam Marković pompezno otvorio? A možda je sve propalo zbog toga što je Marković mislio da u federaciji (konfederaciji) mogu egzistirati različiti društveni sistemi: onih koji su navodno napustili socijalizam, onih koji hoće da ga napuste i onih koji bi nekako da ga ne napuste?

Markovićev plan i tog puta je dočekan "na nož" u svim jugoslovenskim centrima. Iz Srbije su zapevali staru pesmu o tome kako se radnicima umesto plata nude deonice, a spremali su se i za nove izbore, pa je trebalo opet potkupljivati narod. Iz Hrvatske je ovoga puta došao tihi, ali glavni udar. Zakon o platama je jednostavno suspendovan, a privatizacija je jednostavno zaustavljena "kroatizacijom nacionalne svojine". Slovenci su već bili na izlaznim vratima Jugoslavije.

ZARAZNO SAMOPOUZDANJE: Osećajući da se formira međurepublička koalicija koja će ga srušiti "iza zavese", Marković je na Kozari, u leto 1990. godine, pozvao narod u svoju stranku – Savez reformskih snaga Jugoslavije. Računao je na savezne izbore i mandat svih Jugoslovena. Milošević, koji je ubrzano pretvorio svoje komuniste u socijaliste i koga je očekivala teška bitka sa srpskim nacionalistima, odmah je dodao gas neviđenoj političkoj kampanji protiv Savezne vlade i Markovića lično. U stvari, sve republičke elite bile su protiv njega. Tako se dogodilo da osim u Bosni i Hercegovini, Markovićevi reformisti nisu nigde dobro prošli ni na saveznim izborima. Zapravo, svima je bilo jasno da Jugoslaviji nema spasa i da počinje rat. Marković je izgubio veliku igru jer ne samo da nije imao podršku u zemlji, nego mu zapravo nije priskočio ni Zapad, prema kome je pokrenuo Jugoslaviju, mada su navodno iz Brisela nudili četiri milijarde dolara – samo da se ne razilazimo.

Posle demisije, koju je objavio na konferenciji za novinare, 20. decembra 1991, Marković je "vratio mandat" građanima Jugoslavije, rekavši da ne postoji više nijedan državni organ kome bi se mogla podneti ostavka. Tada je praktično i zaćutao i prestao da se "meša" u politički život novostvorenih država. Osnovao je preduzeće o Gracu, a kasnije i u Sarajevu ("Tehir"). U početku, bavio se energetskom opremom, sa kojom je imao dugogodišnje iskustvo kao direktor velike socijalističke firme "Rade Končar" u Zagrebu (od 1959. godine, pa sve do premijerskog posla). Kasnije je prešao na stanogradnju. Tek pre nešto više od godinu dana ponovo je javno govorio – i to u Beogradu, gde su ga uz veliko uvažavanje primili premijer Mirko Cvetković i predsednik Srbije Boris Tadić. Govorio je o dugoj ekonomskoj i političkoj krizi koja sledi – nije više bio optimista, ali je i dalje zračio nekakvim zaraznim samopouzdanjem, kao čovek koji se ne predaje. ◂

Dimitrije Boarov

Živko Pregl (1947-2011)

Foto: tip.ba

Preminuo potpredsednik Markovićeve vlade

Dva dana posle Ante Markovića u Ljubljani je 29. novembra, nakon duže bolesti, u 64. godini života umro Živko Pregl, potpredsednik Saveznog izvršnog veća u vreme kada je Marković bio premijer (1989-1991). Ostavku na mesto potpredsednika SIV-a Pregl je podneo kada je Slovenija proglasila nezavisnost i vratio se iz Beograda u Ljubljanu. Izjavljivao je da je šokiran intervencijom JNA u Sloveniji u junu 1991. i tvrdio da savezna vlada nije autorizovala vojnu intervenciju. To je bila jedna od kontroverzi jugoslovenskih ratova. Nakon što je Slovenija postavila sopstvenu carinu na tadašnjoj jugoslovenskoj granici, savezna vlada je tražila da odgovarajući organi tamo uspostave zakonito stanje. Komanda JNA je to iskoristila kao povod za oružanu intervenciju i posle kratkotrajnog ratnog sukoba sa slovenačkom Teritorijalnom odbranom, povukla se iz Slovenije na osnovu Brionskog sporazuma.

Pored toga što je bio političar, Živko Pregl, po obrazovanju ekonomista, ostavio je trag kao privrednik. Do 1995. vodio je preduzeće Merkator, koje je preraslo u veliki trgovinski lanac. Pred kraj života Pregl se bavio filantropskom aktivnošću.

Apel srpskih privrednika i šta je bilo posle

Sve je ovde relativno

Preduzetnici traže bolji tretman kod banaka, Ministarstvo ekonomije ih podržava, a guverner ima drugačije ideje. Dobra vest glasi da su se svi, ipak, sreli

PRED ZAHTEVIMA PREDUZETNIKA: Guverner NBS Dejan Šoškić

Foto: Tanjug

U strahu od novog talasa ekonomske krize, grupa domaćih preduzetnika, vlasnika kapitala i predsednika asocijacija poslodavaca obratila se vladi i Narodnoj banci za pomoć. "Apel srpske privrede" potpisalo je 22. novembra šestorica privrednika: predsednik Udruženja poslodavaca Srbije "Poslodavac" Miodrag Kostić, predsednik Udruženja korporativnih direktora Srbije Toplica Spasojević, predsednik kluba "Privrednik" Branislav Grujić, predsednik Privredne komore Srbije Miloš Bugarin, direktor Unije poslodavaca Srbije Dragan Marjanović i predsednik Saveza ekonomista Srbije Dragan Đuričin.

Oni su se u proglasu požalili na loše poslovanje komercijalnih banaka – na njihove visoke kamate i nerazumevanje potreba preduzetnika za reprogramiranjem kredita, te zatražili od NBS-a da interveniše koristeći sve raspoložive instrumente i utiče na banke da smanje kamatne stope i zadrže bar približno isti nivo kreditiranja kao prošle godine. Prve reakcije na "Apel" bile su različite: dok je ministar ekonomije i regionalnog razvoja Nebojša Ćirić u potpunosti podržao privrednike, guverner Dejan Šoškić nije prihvatio ideju preduzetnika da NBS utiče na komercijalne banke da smanje obavezne devizne rezerve. Guverner je dodao i da će Narodna banka merama koje planira u narednom periodu omogućiti snižavanje kamatnih stopa na kredite.

Nešto više o dogovoru između vlasti i privrednika biće poznato kada ovaj broj "Vremena" već bude u štampi, pošto je za sredu 30. novembar zakazan "okrugli sto", na kome će učestvovati predstavnici Vlade, banaka, guverner NBS-a i privrednika. Potpisnici dokumenta govore za "Vreme" o tome kako su videli reakcije vladajućih struktura na njihov "Apel", kao i o najavi guvernera da će se iduće godine osnovati razvojna banka.

Dragan Marjanović,
direktor Unije poslodavaca Srbije

Niko ne rešava probleme

Foto: Ana Dokučević

Reakcija Ministarstva ekonomije na Apel je bila pozitivna, zato što je evidentno da razumeju probleme u kojima se nalazi privreda. Što se tiče NBS-a, mislim da nisu dovoljno objasnili svoj stav. Ispada da oni, u suštini, zastupaju interese banaka. A to je Narodna banka Srbije i treba da zastupa interese države – građana i privrede. Kada su banke nezakonito dizale kamate, Narodna banka nije reagovala, a onda posle nekoliko godina NBS donese zakon koji važi od petog decembra. To što su banke nepravedno uzele novac i građanima i privredi na povećanje kamate, nikom ništa. Ja sam više od 20 godina živeo u inostranstvu. Praksa je da u narodnoj banci guverneri budu obično ljudi sa mnogo iskustva, koji znaju šta treba da rade. Samo kod nas može da se desi da guverner Narodne banke bude prodavač softvera, i to prodavač softvera bankama. Čovek ima privatnu firmu i prodavao je softver bankama. Sad je on guverner. Možda je on relativno stručan, ali mi sve u ovoj državni imamo nešto relativno: relativno ministarstvo finansija, relativnog premijera, a probleme niko ne pokušava da reši.

Kada je reč o razvojnoj banci, ona je trebalo da bude osnovana pre sedam-osam godina. Kasni se strašno mnogo, pitanje je da li će biti i sledeće godine. S obzirom na to da znamo kako naša vlast radi, to je sve u nekoj magli – pitanje je kakva će to biti razvojna banka i kolike će biti kamate u njoj. Ja volim da ponavljam: kada je država Srbija u pitanju, rupa na saksiji je odavno već izmišljena. Imate zemlje koje su uspešno izašle iz tranzicije, a imate i zemlje koje su imale slične probleme kao što ima Srbija. Samo uzmite i prepišite iz Slovačke ili Češke kako su uspeli bar koliko-toliko da stave na noge privredu – da ne pričam o razvijenim zemljama kao što je Austrija. Kod nas se uopšte ne poštuje ono što je dalo uspešne rezultate u drugim zemljama, mi uvek izmišljamo neku novu toplu vodu. Evo primera za razvojnu banku: novine su pisale da agencije koštaju 850 miliona evra godišnje. Znači, 115 državnih agencija košta 850 miliona godišnje, znate li vi šta bi to značilo za jednu razvojnu banku? To bi bilo dovoljno da se pokrene poljoprivreda u Srbiji, jer u suštini, mi samo to i imamo. A priče da je agencije nametnula Evropska unija, to je takva jedna laž, da postaje već bezobrazluk – Nemačka i Austrija imaju po šest, Slovenija ima sedam agencija. Imate vladu i Ministarstvo finansija koje ne zanima ništa vezano za privredu, imate Narodnu banku, koju isto ništa ne zanima, a Narodna banka je tu da štiti interese građana i privrede, znači države Srbije. Čije interese štiti Šoškić, uopšte mi nije jasno.

Branislav Grujić, predsednik kluba "Privrednik"

Sve centralne banke su u funkciji privrede i razvoja

Foto: M. Milenković

Održaćemo okrugli sto, gde će privrednici sesti sa ljudima iz Vlade, sa guvernerom i viđenijim bankama, da probamo da nađemo zajednički jezik oko ključnih stvari i da vidimo kako da sa najmanje krvi prođemo kroz ovaj napad koji nas čeka. Guverner ima pravo da priča kako želi, ali postoji jedna istina: u redu, gospodo, ako je sve tako dobro, i ništa ne treba menjati, zašto je privreda onda u ovakvom stanju? Kažite šta treba da se preduzme, pa da bude bolje. Guverner mora da shvati da su sve centralne banke u funkciji privrede i razvoja, a ne samo izgradnje makroekonomske stabilnosti.

Stvaranje razvojne banke je najavljeno pre više meseci, ali razvojna banka je nešto što se sedne pa se napravi, a ne najavljuje se toliko dugo. Ona bi pomogla za mali i srednji biznis, za start-ap biznise, za nove razvojne projekte, ali to ne može da bude zamena za ove stvari koje mi hoćemo da prorade što pre. Razvojna banka je tek jedan dodatak sistemu, jedna nova nekomercijalna banka koja može da povuče privredu, ali samo mala i srednja preduzeća, a ne ova velika.

Foto: Tanjug

Miloš Bugarin, predsednik Privredne komore Srbije

Potrebni su nam razvojni krediti

Konkretnih reakcija na apel još nije bilo, one su za sada na bazi saglasnosti ili nesaglasnosti i deklarativne podrške apelu. Očekujemo održavanje predloženog sastanka i postizanje konsenzusa svih zainteresovanih strana, Vlade Srbije, NBS-a, privrede, banaka i sindikata, u sprovođenju mera sa ciljem da se u kriznom periodu pretrpi što manja šteta i zauzme što bolje mesto u postkriznom periodu. Takođe, očekujemo i konkretne poteze Vlade, resornih ministarstava i Narodne banke Srbije i aktiviranje instrumenata kojima raspolažu, a u cilju zaštite interesa privrede i prilagođavanja poslovnih politika komercijalnih banaka aktuelnom privrednom stanju.

Razvojna banka je neophodna kako bismo povećali razvoj proizvodnje namenjene izvozu, nivo konkurentnosti firmi i finansirali velike razvojne i infrastrukturne projekte. Srpskim firmama neophodni su razvojni krediti sa razumnim i prihvatljivim kamatnim stopama i uslovima otplate. ►

Foto: M. Milenković

Miodrag Kostić, predsednik Udruženja poslodavaca Srbije "Poslodavac"

Loš rezultat banaka videće se sledeće godine

NA SASTANKU U sredu, koji je prihvatio guverner, razmatraće se teme koje su i predložene u apelu, i ja očekujem da se donesu konkretne mere. Mislim da ima prostora da Narodna banka, kao vrhovni regulator bankarskog sektora, drugačijim pristupom u kontroli ublaži svoje stavove i ostavi prostor bankama da budu malo fleksibilnije prema privredi. Onaj apel, što se mene tiče, i nije bio okrenut bankama u prvom redu, nego je okrenut prema NBS-u, da Narodna banka zajedno sa bankama i privrednicima nađe model koji će omogućiti fleksibilniji pristup banaka privredi i snižavanje kamata. Tu ima prostora, jer mislim da će se prvi put u poslednjih četiri-pet godina pokazati koliko je pogođen bankarski sektor Srbije. To će se videti kada budu prikazivali rezultate iz 2011, a moja lična procena je da će 2012. biti jedna od najgorih godina za banke. Kriza iz 2008. sada će se pokazati u punom svetlu, jer problem koji ima realni sektor, sada i državni sektor, jednog dana mora da se prenese u bankarski sektor kroz nenaplativost mnogih kredita. To ćemo videti već u 2011. kroz bitno manju dobit banaka, a pravi, i to loš rezultat banaka će se videti 2012. godine.

Toplica Spasojević, predsednik Udruženja korporativnih direktora Srbije

Neoliberalizam je osnovni problem

Foto: Tanjug

BANKE OBAVLJAJU JAVNU funkciju. Ako im je dozvoljeno da prikupljaju štednju i depozite od firmi i da obavljaju platni promet, onda imaju i još neku funkciju, sem te da uzmu pare. Drago mi je da je Ministarstvo ekonomije shvatilo suštinu i dubinu problema koji su se navalili na našu privredu, ne samo tokom nego i pre krize. Narodna banka je dobro analizirala situaciju, zna gde je novac i koji su potencijali. Tačno je da banke imaju novca, međutim, uz ovakvu rezervu koju im NBS nameće kod plasmana, nisu ni oni spremni da polovinu daju NBS-u beskamatno, da bi drugu polovinu plasirali u privredu. Ta privreda mora da bude fantastična da bi se tako nešto desilo; umesto toga, to poskupljuje kamate i otežava rad banaka. U ovom momentu srpskoj privredi su neophodne ozbiljne finansijske injekcije da bi se prevazišla kriza i da bi se smanjila ogromna stopa nezaposlenosti. Bez naglog investicionog ciklusa mi nećemo uspeti da podignemo privredu i zapošljavanje.

Postavlja se sad još jedno pitanje: da li ima dovoljno para za sve to? Ima, pre svega kod banaka. Banke treba da se stimulišu ili da se pritisnu, po cenu gubljenja licenci, da plasiraju novac u privredu. Ili, da im se uvede ograničenje: ne možete da se bavite samo platnim prometom, jer vam je to najlepše i najefikasnije. Ako obavljaš javnu funkciju, moraš da imaš i neku odgovornost, ne samo benefite. Po meni, malo je reda u bankarskom sektoru. Imamo odlične banke i dobre stručnjake, ali oni idu onom sintagmom, "do profita što bolje i što lakše"; ako im niko ne nameće nikakve uslove, zašto da to i ne rade? Banke mogu da plasiraju novac u privredu ultimativnim ili stimulativnim načinom, ja mislim da treba kombinovati i jedan i drugi. Treba lupiti rukom o sto i reći "ovo je naša zemlja, i mi želimo da se ovde igra po našim pravilima", ali i s druge strane voditi računa da to bude u duhu vremena u kome živimo, u okviru situacije u okruženju. Ne možemo ni mi da imamo baš najstrožija pravila, ali ne možemo da budemo i bez ikakvih pravila, i to je suština. Potrebna je sinhronizacija svih nas: privrede, koja će ući u rizik, povući kredite, dati svoju imovinu kao zalog da bi uzela taj kredit, da bi pospešila privrednu aktivnosti; ako su privrednici spremni na tako nešto, ako su radnici i sindikati, kao njihova udruženja, spremni za određene ustupke, pa mora onda i država da učini ono što je na njoj, da lupi rukom o sto i da kaže "nama je šansa samo uvećanje prometa i novi investicioni ciklus".

Ovi problemi ne mogu da se reše na jednom sastanku, već mora da bude nekoliko nivoa sastanaka, i sa Vladom, i sa guvernerom, i sa bankama – sa svim zainteresovanim stranama. Mislim da više ne možemo da držimo glavu u pesku. Jer ono što imamo, 4500 evra BDP-a, mislim da je to uslovno rečeno sramota za našu zemlju i za našu privredu. Mi moramo da budemo na nivou Hrvatske, ili više od toga, imajući u vidu ljudske i druge potencijale. Grehota je da ne iskoristimo ono što imamo.

Razvojna banka je korektivni faktor – zato se ona i ne stvara, jer bi to bila neka vrsta konkurencije, a to nekim strukturama ne odgovara. Tu je prisutna i naša inercija, po sistemu "'ajd' sad, ko će to sad da menja". Na primer, Hrvatska banka za obnovu i razvoj daje kredit od 2,8 odsto, i ona je sigurno korektivni faktor na bankarskom tržištu. Narodna banka i Vlada imaju još jedan korektivni faktor – preusmeravanje depozita od društvenih zajednica, dakle, opština, gradova, u neke banke koje se drže politike Vlade. Ako Vlada propiše neku stimulaciju, onda će da kaže gradu Beogradu ili Novom Sadu "držite pare u Komercijalnoj banci, to je naša banka koja poštuje odredbe i dogovore iz razvojne politike". Znači, i to može da bude korektivni faktor – da država aktivira vlasništvo u svojim bankama, i da one nemaju isključivo funkciju profita, nego i razvojnu funkciju. Ja mislim da je osnovni problem upravo taj neoliberalizam koji je potpuno zavladao u glavama svih ljudi u administraciji, a on je doživeo potpuni krah na svetskoj sceni. Mi u nekim oblastima se i dalje držimo toga, "tržište rešava sve, sve će to samo da se reši". To jeste lagodna pozicija za neke ljude na političkim pozicijama, da ne moraju da imaju ni znanje ni da se mnogo angažuju, jer će "tržište sve samo da reši". Međutim, to se neće dogoditi – neophodno je planiranje, koordinacija, organizovanje, stimulacija, usmeravanje itd. Tek tada možemo da napravimo jednu skladnu privredu, dobro organizovanu zemlju, a bez toga će to biti jako, jako teško. ◂

Boško Štulić
Radmilo Marković

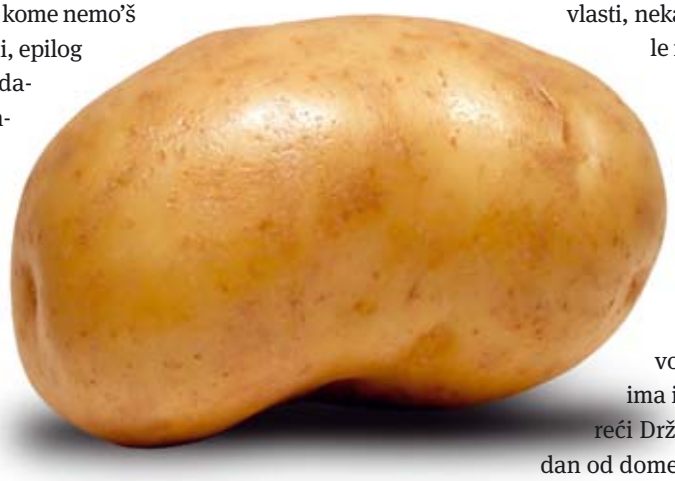
piše: Dragan Todorović

Stavi značku, stavi obadve

Ako nisi u partiji i na Vezi, kvota za pos'o je Krompir, zato treba uvesti obavezu da partijski kadrovi, na vidnom mestu, nose obeležja svojih predlagača, pa ko značku, ko dve, ko celu kitu toga oko vrata

Sa golemom ravnodušnošću, i pripadajućim E jeste me iznenadili, javnost je primila vest, koju su preneli slobodni srpski mediji, iz opštine Gornji Milanovac. Šta veli vest, vesti, vele da je u mestu Pranjani – blizu Ravne gore, podno Suvobora, Maljena, poznato što tu spasavani saveznički piloti, i što tu ta Rakijada – direktor Zdravstvene stanice, inače član Demokratske stranke, smenio drugaricu Bralović, koja član Socijalističke partije Srbije plus odbornica, sa mesta Glavne sestre. Javljeno da to, između ostalog, zbog zato što je vozač Zdravstvenog centra iš'o po svadbama kolima Hitne pomoći i vozio pijan. Ali, javila se Socijalistička partija, koja sa DS čini vlast u Gornjem Milanovcu, i rekla da Drugarica Bralović ima promptno bude vraćena na Svoje radno mesto, inače, raskida se koalicija. I šta bilo, takoreći dan po smeni Drugarica Bralović vraćena na mesto Glavne sestre. Kad ova epizoda srećno okončana, obe strane, SPS i DS, izjavile da vlast nije ugrožena.

Pa zar je moguće, gospodo i tovarišči, da stvar dotle došla, da nam tako funkcionira ova Naša demokratija, da Naše demokratije nema ako Naša glavna sestra bude smenjena. Izgleda, gospodo i tovarišči, da je pos'o, i to onaj državni, onaj kome nemo'š nađeš koru, glavni, da se ne kaže jedini, epilog Naše borbe za demokratiju i njenog daljeg funkcionisanja. Moguće je građanke i građani, Državni pos'o, i Ono što iz njega proizlazi, za Naše Članove je, takav bre utisak, takoreći jedini cilj Ove demokratije, Ovog puta u Evropu, Ove odbrane Kosova, Svake Napredne inicijative, Svakog Preokreta, Svakog i velikog blabla, što je sve i zajedno veliki izgovor za male i velike privilegije, da se stvar ogoli, za mali i veliki lopovluk...

Zato da se ponovi, njihov jedini program i pos'o je nalaženje posla u javnoj službi, to je Jedina njihova demokratija, jedino amin i vjeruju. Skoro javljeno da četvrtina zaposlenih u Srbiji radi u javnom sektoru, da je to Tri puta više u odnosu na evropski prosek. Ko da je juče javljeno i da će biti kresanja u tom javnom sektoru, govorilo se da će deset posto zaposlenih u republičkoj, te lokalnoj, administraciji dobiti otkaz, otpremninu. I šta bilo, ništa, sve stavljeno ad akta i u fioku. Bilo da toga ima jošte, tog zapošljavanja u republičke, gradske, opštinske uprave, Naša javna preduzeća. Čega sve tu ima, kakvog zapošljavanja, ova Glavna sestra iz Pranjana je mala maca. Dobro, mala cica.

Nema te javne službe u kojoj ne postoji još jedno rukovodeće mesto, još jedna stolica za Našeg čoveka. 'Vala bogu i partije imaju sve više ljudi za to rukovođenje, tako da tu ima potrebne demokratske progresije, takoreći sinergije između članstva i državnog posla. Nema tu Živkov Ljubo da kasni plata, sve na vreme i sve cifre sa šest cifara. Sve to kapitalni primerci, mada to može bude subjektivno, najbolji' partijski', kad se ne može kaže narodni', ćeri i sinovi. Koji je samo kapitalni bilmez predsednik neke opštine, ajde to je izborna funkcija, ali koji je tek kapitalni bilmez, sa dopisnom diplomom nekog albusa, drugog Našeg fakulteta, upravlja sa čitavim resorom, agencijom, raznim komunalijama, koja tek partijska dekoltuša, sa upotrebit CV, šefuje po razne službe i odseci razna ministarstva, inokosno odobrava na koja vrata treba čekaš, moreš uđeš, sve do One iz unutrašnjosti što zapala za oko Jednom od ti partijski kurani – ovo već literatura, pa jeste kad je Ova demokratija ko iz jevtine skaske – pa je otaj odveo u Beograd i zaposlio u Skupštinu grada da obnaša neki pos'o, pa Ota, čim joj se dogodila radna aktivnost, odma zvala pomoć prijatelja, pita, e da jelte ne bi ispala glupa u društvu, Koja je to partija GSP (Gradsko saobraćajno preduzeće)... Stvar došla dotle da i Stolica ponestaje, ali nije naš narod mutav, srpska je to pamet, shvatilo se kako Ova demokratija funkcioniše, tako da se i do radnog mesta u Parking servisu, Gradskoj čistoći, dolazi uz partijsku preporuku, ovisno o sastavu lokalne vlasti, neka bude DS, SPS, URS, kvota raspodele mesta, recimo u Komunalnoj policiji, je 3:2:1. Ostali, da se ne kaže svi, građani imaju kvotu o. Slovima, Nula. Krompir. Takve su im šanse da dobiju pos'o. I sve to na ovo siromaštvo, opštu bedu i besparicu, izračunato da na Jedno slobodno radno mesto ima 175 nezaposleni'.

Naravno da, ako si partijski favorit, nemaš tije problema, tako da ima i te fiktivne zaposlenosti, što je takoreći Državna tajna, braćo i sestre. I to je jedan od dometa Ove demokratije. Koliko je samo partijskih operativaca, zaduženih za stranačku infrastrukturu i Tako to, koji rade u partiji a primaju platu, debelu, u nekom upravnom odboru, kao savetnici ministara, čak i u tom i raznom Koordinacionom centru za naša krizna žarišta. Pa šta da se radi braćo i sestre, da se Svi učlanimo u te partije, svi budemo u Javnoj službi, jok i teško, ko će se snaći u takvoj većini. Nego, da se od Evrope zahteva, kao jošte jedan uslov za napredovanje ka i prema njoj, da svi oni koji su zaposleni preko partijske veze javno, i na istaknutom mestu, na prsima, reveru, za uvetom, nose znak, simbol, značku partije koja ih je udomila. Tako će se mogne vidi koji je čiji bizgov, i koja je čija umetnica opšte prakse i znanja. Što bi se ti ljudi, i umetnice naravno, stideli onih koji ih pretpostavljaju običnom narodu i ostaloj guliji? Nema razloga, jelte, ni partije da budu protiv, ispašće da se stide svoije eksperata. Kadrovi oko čijeg zaposlenja je postignut partijski konsenzus nosili bi više znački, dve, tri, celu kitu kao ogrlicu ako treba.◂

Strah za sve

“Savremeno ‘tržište rada’ temelji se na deregulaciji i potpunoj neizvesnosti, pa se tako javlja svojevrsna *kultura nesigurnosti*”, kaže za “Vreme” Srećko Mihailović

Često se suočavamo sa situacijama, i trivijalnim i ozbiljnim, u kojima nam se čini da smo postali jedan retko zabrinut, odnosno zaplašen narod. Imamo li zaista razloga za strah, borimo li se sa našim strahovima i odakle oni uopšte potiču? Strahujemo li, na primer, od ulaska u Evropsku uniju, od svetskih ratova, gubitka Kosova ili gubitka posla i ljudskih sloboda, ili pak za svoju egzistenciju? O strahovima građana Srbije, njihovoj prisutnosti, rasprostranjenosti, empirijskoj dokazivosti, razgovaramo sa sociologom Srećkom Mihailovićem, istraživačem javnog mnjenja, i kako nam se još predstavio, volonterom u udruženju građana Centar za razvoj sindikalizma.

“No, da na samom početku preciziramo”, ukazuje Mihailović, “ovde govorimo o socijalnim strahovima, a ne o fobijama niti o socijalnim fobijama. U neku ruku govorimo o onim strahovima koji su normalna reakcija na stanje u društvu i gotovo racionalna reakcija na sameravanje naših kapaciteta sa mogućnostima da u takvom društvu ostvarimo određena postignuća. Reč je, dakle, o socijalnim strahovima iz sociološkog ugla, a ne o fobijama iz ugla psihologije.”

“VREME”: Da li su kod nas rađena empirijska istraživanja o takvim strahovima?

SREĆKO MIHAILOVIĆ: Koliko znam, nema posebnih i sistematskih empirijskih istraživanja prisustva i raširenosti socijalnih strahova među građanima Srbije. Ima istraživačkih podataka, ali podaci potiču iz raznih omnibus istraživanja u kojima se socijalnim strahovima pristupalo usput i više s ciljem da se odgovorima zadovolje tabloidna interesovanja za ovu temu. Izuzetno su retka empirijska ispitivanja u kojima su socijalni strahovi tretirani, na primer, kao jedan od indikatora za procenu građanskih aktivističkih kapaciteta ili jedan od indikatora za procenu karaktera datog političkog sistema, ili indikator procene socijalne ranjivosti određenih grupa. Izolovan pristup socijalnim strahovima, redukcija složenog društvenog fenomena samo na

Hronika najavljenog straha

“Serija istraživanja u poslednje dve decenije”, kaže sociolog Srećko Mihailović, “koje su obavili Centar za politikološka istraživanja i javno mnjenje Instituta društvenih nauka, Centar za proučavanje alternativa i Cesid, omogućava da pratimo prisustvo straha, odnosno zabrinutosti i straha, među ostalim raspoloženjima i osećanjima građana Srbije.

1990, uoči prvih višestranačkih izbora, strah je karakteristično osećanje osam odsto građana Srbije, iza nade (18), optimizma (12), sumnje i radoznalosti (po 10 odsto).

1996, posle godina u kojima su dominirali “ratni strahovi”, nailazimo na dominaciju raspoloženja negativne energije (zabrinutost, strah, ravnodušnost, pasivnost, bes, nemoć, očajanje) nad raspoloženjima pozitivne energije (verovanje da će biti bolje, spremnost za učešće u promenama, nada, optimizam) u relaciji dva prema jedan. Gledano pojedinačno, zabrinutost i strah su na prvom mestu i obeležavaju 27 odsto ispitanika, iza njih je verovanje da će se uskoro sve prebroditi sa 22 odsto.

1999, početkom septembra, neposredno posle bombardovanja, odnos neraspoloženja negativne i pozitivne energije je i dalje dva prema jedan, ali strah je znatno manji i obeležava šest odsto građana, ali mu možda treba pridodati i deset odsto onih koji izjavljuju da strepe zbog nečega. No, na pitanje o tome zbog čega se najviše brinete i plašite, 13 odsto ispitanika je na prvo mesto stavilo građanski rat, a po devet odsto ispitanika je navodilo otpuštanje sa posla, nemogućnost zaposlenja, inflaciju, glad, bolest i nemogućnost lečenja; osam odsto je navelo socijalne nemire.

2000, početkom septembra, uoči “prelomnih izbora”, podjednak broj ispitanika navodi osećanja zabrinutosti i straha (42 odsto) i osećanja nade i optimizma (43 odsto).

2001. i **2002.** godina obeležene su izjednačenim odnosom raspoloženja pozitivne i negativne energije (jedan prema jedan), s tim što se zapaža rast broja onih koji navode zabrinutost i strah (sa 22 na 30 odsto) i opadanje broja onih koji su naveli veru da će se uskoro sve promeniti nabolje – sa 26 na 21 odsto.

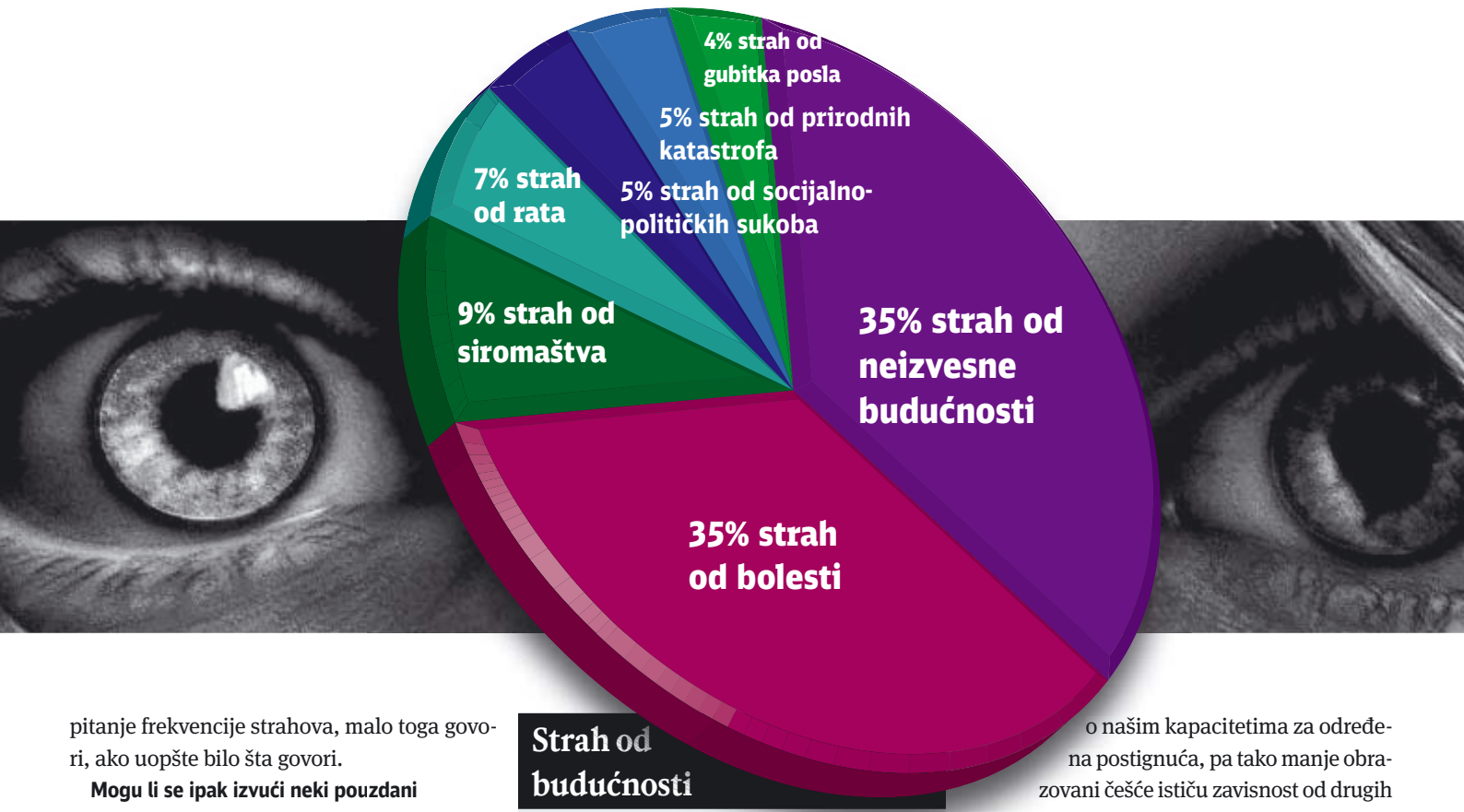
2003, dolazi do rasta raspoloženja negativne energije i do rasta zabrinutosti i straha, da bi se u **2004.** ponovo ujednačile tamna i svetla strana raspoloženja, a zabrinutost i strah počeli da opadaju.

2005, dominaciju preuzimaju raspoloženja pozitivne energije u odnosu 56 odsto prema 44 odsto (tj. 1,3 prema 1); veru da će uskoro sve biti bolje iskazuje svaki treći građanin, a svaki četvrti strahuje.

2007, nalazimo još izrazitiju dominaciju raspoloženja pozitivne energije nad onima obojenim negativno (65 prema 35 odsto, odnos je gotovo 2 prema 1); najčešće se navode vera da će uskoro biti bolje (35 odsto), potom nada i optimizam (24 odsto), a tek potom slede zabrinutost i strah sa 14 odsto.

2010, u jesen, nalazimo smanjenje primata raspoloženja pozitivne energije, ali su ona i dalje češća (58 prema 42 odsto, odnosno 1,4 prema 1). Zabrinutost i strah su i dalje na trećem mestu (sada sa 16 odsto) a ispred su nada i optimizam (22) i vera da će uskoro biti bolje (29).

Za **2011.** godinu nema podataka, a pretpostavljam da je nastavljen trend opadanja pozitivnih i rast negativnih raspoloženja i da su ove dve strane po raširenosti ponovo blizu jedna drugoj. Tome doprinose ne samo realno stanje stvari već i politička halabuka u kojoj nas jedni uveravaju da nam je gore nego što jeste, a drugi da nam je bolje nego što jeste. Ovo drugo je uspevalo samo Slobodanu Miloševiću i njegovim satrapima.”

pitanje frekvencije strahova, malo toga govori, ako uopšte bilo šta govori.

Mogu li se ipak izvući neki pouzdani zaključci?

Podaci o socijalnim strahovima iz parcijalnih istraživačkih zahvata su prilično protivrečni. Kad pitate zaposlene građane da li se pribojavaju ili da li se plaše mogućnosti da izgube radno mesto, onda, u ovim vremenima čak svaki drugi iskaže tu bojazan, ali kada ispitaniku navedete listu strahova, pa čak i onda kada samo tražite da on navede sve strahove koje povremeno ima, onda će se broj ljudi uplašenih za radno mesto smanjiti za nekoliko puta. Pa tako, ako pitamo za strah od gubljenja radnog mesta, onda ispitanik u odgovor uključuje i strah od toga da neće naći drugo radno mesto, i strah od nezaposlenosti i svega onoga što ona sobom nosi kada postaje trajnija, a pre svega suočavanje sa preživljavanjem i gubljenjem identiteta. S druge strane, u ispitivanju čitave strukture strahova, bili bi razdvojeni strah od gubitka radnog mesta, strah od nezaposlenosti, strah od ekonomske neizvesnosti.

Strah od budućnosti

U istraživanju iz 2007, navodi Mihailović, na sugestivno pitanje "Koja vrsta straha je kod vas najprisutnija?", 17 odsto ispitanika je izjavilo da nema strahove, a čak 83 odsto se "opredelilo" za neki od "ponuđenih" strahova. Evo kako na grafikonu iznad izgleda struktura strahova (kada se računa u odnosu na ukupan broj svih "ponuđenih" strahova)

Pre nekoliko godina, u jednom istom istraživanju, na pitanje o strahu od gubljenja radnog mesta našli smo da 47 odsto zaposlenih ispitanika potvrđuje postojanje tog straha. Pri kraju istog upitnika pitali smo za postojanje ili nepostojanje čitave liste različitih strahova, pri čemu je pitanje o strahu od gubljenja radnog mesta bilo na vrhu liste. Međutim, sada je potvrdan odgovor navelo tek šest odsto zaposlenih.

Postoji li neka posebna, domaća "karakterna" crta kojom bi se objasnili naši strahovi?

Kad čoveka pitate da li ono što on može da postigne u životu zavisi od njega ili od ekonomske situacije, od države, vlade, "boga oca" ili koga već, dve trećine će vam odgovoriti da njegova postignuća malo zavise od njega, već da zavise od tih "spoljnih činilaca", dok će svaki treći iskazati uverenje da on može svojim trudom i radom da postigne mnogo toga.

Osećaj nemoći najčešće ispoljavaju domaćice, poljoprivrednici i nekvalifikovani radnici

Ovi i ovakvi nalazi su u skladu sa raširenim mišljenjem (koje se, inače, potvrđuje i u istraživanjima) da naš čovek više očekuje od drugih da urade nešto za njega, nego što je spreman sam da nešto preduzme i učini. No, reklo bi se da je i ovaj zaključak brz i površan. Naime, nailazimo na korelaciju između uverenja da mnogo toga zavisi od drugih i indicija o našim kapacitetima za određena postignuća, pa tako manje obrazovani češće ističu zavisnost od drugih (od "države" pre svih), nego oni obrazovaniji. Najmanje potentnosti pokazuju ispitanici sa osnovnom školom (četvrtina), a ostali su ujednačeni. Osećaj nemoći najčešće ispoljavaju domaćice, poljoprivrednici i nekvalifikovani radnici, a u odnosu na ostale nešto su potentniji stručnjaci i tehničari. Ukupno uzev, možemo reći da je omnipotentnost u nas prilično retka pojava. Zaključak je da "naš čovek" nije prilagođen strogim uslovima koje nameće tržišno društvo u kojem živimo; on nije prilagođen ni obrazovno, ni psihološki, ni politički... Pa zar tu nema mesta za velike neizvesnosti i za raznorazne strahove.

Koji bi, po vama, bio osnovni uzrok današnjih socijalnih strahova građana Srbije?

Generator socijalnih strahova u doba ovih velikih ekonomskih kriza, u nas i drugde, jeste nesigurno radno mesto i smanjene mogućnosti zapošljavanja. Famozna fleksibilnost radnog odnosa donela je veliku neizvesnost za sve nezaposlene. Priča o fleksigurnosti je ideološka bajka u koju poveruju samo oni koji imaju barem relativno sigurno radno mesto. Savremeno "tržište rada" temelji se na deregulaciji i potpunoj neizvesnosti, javlja se svojevrsna *kultura nesigurnosti*. Strah od gubitka radnog mesta i nemogućnosti ponovnog zapošljavanja normalne su posledice takvog stanja stvari. Ostati danas izvan rada, znači ostati bez prihoda, a trajnija nezaposlenost vodi u socijalno isključenje i dovodi do egzistencijalne ugroženosti. ◂

Ivana Milanović Hrašovec

piše: Miloš Vasić

Pismo o namerama

U ovoj kolumni razmatraće se muški život u današnja smutna vremena, pažljivo, s mnogo obzira, bez "političke" i "rodne" korektnosti. Naš jezik ima dobro razrađene vibracije: opajdara i dripac; volina i koza; lafica i laf; nijedan pol nije prikraćen ni u pogrdama, ni u pohvalama. Tako ćemo ih i tretirati

Foto: Ivan Šepić

Naslov ove nove redovne kolumne sasvim bestidno sam preuzeo od Filipa Rota, priznajem odmah. Taj čovek prvi je razbio – tačno na vreme – oklop predrasuda oko te "muškosti" i toga, je li. Feminističke praćke i strele jesu ga već bile izgrebale i ulubile, ali trebalo je da neko "bude muško!", pa da ga razlupa. Toliko o Filipu Rotu – za sada; biće još, bez brige.

Već nagađate, čitatelji i čitateljke moje mile, da će ova kolumna biti "rodno", dakle i "politički", neizbežno "nekorektna". Ovlašćeni predstavnici oba pola imaće primedbi; neka se žale tamo kod onih koji štite "rodnu ravnopravnost". Polazna pretpostavka – da su muški različiti od ženskinja i obrnuto – u poslednje se vreme malo razvodnila, pa je treba nekako reorganizovati izvan politike, "rodne" i ostale. To je, otprilike, zamisao vašeg novog redovnog kolumniste "Vremena".

Muški su različiti od ženskih, što god ko o tome mislio. Ne mislim, naravno, na anatomske karakteristike; one ionako nisu toliko različite (u telesnoj zapremini isto je 99,6 odsto; 299 tristotih delova, kažu). Mislim na sve ostalo. Naravno da nije reč o tome da li je jedan pol "superiorniji" od drugog: oba su povremeno superiornija ili inferiornija – zavisno od discipline o kojoj je reč i od okolnosti. Ispada, na primer, da policajke, "policijske službenice" u službenom žargonu, mnogo uspešnije izlaze na kraj sa određenim konfliktnim situacijama od muških kolega; ima i obrnuto. Izgleda da pamet igra ulogu, ali reč je o dve različite vrste pameti; tačnije o dva načina razmišljanja, čisto metodološki gledano. Muški i ženske nisu pametni na isti način; takođe nisu ni glupi na isti način. Jedan moj omiljeni pisac formuliše to ovako: "Muškarci misle linearno; žene misle sekvencijalno. Ili – ako me bolje razumete – muškarci misle na FM, a žene na AM (frekventna i amplitudna modulacija). Muškarci imaju aristotelovsku logiku u kojoj A nikako ne može biti ne-A. Žene imaju logiku do koje neke buduće filozofije tek treba da se vinu – ako se ikada vinu, jer se žene time ne bave. Nagađam da je to kombinacija više međusobno inkompatibilnih logika koje rade zajedno... Mnoštvo otvorenih opcija i trenutni izbor (odluka) kao posledica odsustva bilo kakve potrebe za doslednošću čine takav sistem superiornim." Dobro, možda je radiodifuzna metafora (AM i FM) donekle neumesna (zbog informacione propusnosti koja ovde ne važi), ali objašnjenje ukazuje ka intuiciji, nečemu u čemu su žene nesumnjivo jače.

Nego, vratimo se mi na te muške. Uz svu skromnost moram da kažem da se u ženske jedva imalo razumem, svim ovim godinama i ženama uprkos; u muške se razumem nešto bolje. Lako je bilo Milošu Crnjanskom, veteranu sa izraženim PTSP-om, ljubavniku i duelantu, da izjavi kako je "tužno biti muško": tu je pesmu napisao u mladosti, kada je zaista tužno biti muško. Kasnije bude lakše, ali ne mnogo: nametnuti stereotip, predrasuda, traje dugo. Tu se treba vratiti Filipu Rotu: "Praksa, draga, praksa, praksa, praksa. Inhibicije ne rastu na drveću, znaš – traže strpljenje, traže koncentraciju, traže posvećene i požrtvovane roditelje i marljivo i pažljivo malo dete da bi se za pukih nekoliko godina proizvelo smotano i stisnuto (*tight ass*) ljudsko biće." Sve ostalo na stranu, pogotovo Rotovu opravdanu opsesiju jevrejskom majkom, reč je o muškarcu opterećenom očekivanjima i dužnostima koje nosi ta njegova nesrećna "muškost". U negativu, to objašnjava poznata feministička spisateljica Džermejn Grir: "Muž me je prezirao jer sam htela slobodu, ali nisam bila dovoljno MUŠKO da je uzmem."

Te šezdesete (koje su se vukle negde do 1975) i kasnije godine pune raznih emancipacija i ravnopravnosti završile su koristan posao – naizgled. Lepo: dobili smo ženske oblike raznih zanimanja, pa "ministarka" nije više Živka, nego je Snežana (čak dve): nastavnice, doktorke i profesorke imamo oduvek; sada imamo "psihologinje" i ostale "-nje" (kroatizam, dobro). Sa time se dade živeti, nije problem. Problem je u nečemu drugome: u održavanju stereotipa o muškarcima. To što su, na primer, u vojsci žene još davno izborile svoje mesto (sovjetske snajperistkinje iz Drugog svetskog rata bile su smrtonosne; žene su i inače bolji strelci), nije smanjilo očekivanja od "muškosti". Nije ni to što su se žene povremeno isticale surovošću u ratu; a tek u politici (setite se samo Vjerice Radete, Nataše Jovanović, Aleksandre Janković i drugih! Ni one s druge strane ne zaostaju mnogo). Nije pomoglo ni to što su žene – uveren sam u to! – po pravilu hrabrije od muškaraca u zastupanju onoga što smatraju ispravnim i pritom imaju bolji njuh za razlikovanje ispravnog od pogrešnog.

Vidite, dakle, da i te kako ima mesta jednoj ovakvoj kolumni u kojoj će se razmatrati muški život u današnja smutna vremena, pažljivo, s puno obzira i bez "političke" ili "rodne korektnosti". Naš bogati i lepi BHS jezik ima relativno dobro razrađene "rodne" varijacije: opajdara i dripac; volina i koza; lafica i laf; nijedan pol nije prikraćen ni u pogrdama, ni u pohvalama. Tako ćemo ih i tretirati..

Đilas, Šaper, direktori,

Izveštaj o pritiscima i kontroli medija koji je objavio Savet za borbu protiv korupcije izazvao je negodovanje prozvanih, odobravanje onih koji se ne osećaju odgovornim, ali i priličan muk u medijima i javnosti uopšte. Kako god ga ocenjivali, nesporno je da je reč o dokumentu koji mnogo govori o vremenu u kojem živimo. U ovom dosijeu objavljujemo relevantna mišljenja ljudi koji bi mogli da odgovore na temu: Da li su mediji u Srbiji korumpirani

Posle prve dve rečenice Izveštaja o pritiscima i kontroli medija, u kojima se kaže da je nad domaćim medijima "uspostavljena potpuna kontrola" i da "više ne postoji medij iz kojeg građani mogu da dobiju potpune i objektivne informacije", prosečan čitalac lako bi mogao da zaključi kako je Savet za štampu, kao potpisnik ovog dokumenta, malo preterao. Međutim, posle sledećih 49 stranica ne može se izbeći utisak da je Savet, ako ne baš "pogodio u metu", ono bar detaljno prikazao mehanizme zbog kojih ovdašnji mediji izgledaju tako kako izgledaju.

Izveštaj je nastao kao rezultat ispitivanja vlasničke strukture medija, kao i dokumentacije koja se tiče saradnje državnih institucija s medijima i različitim agencijama, produkcijskim kućama i drugim medijskim subjektima

vlasnici i urednici

OBJAVLJIVANJE IZVEŠTAJA O PRITISCIMA I KONTROLI MEDIJA: Savet za borbu protiv korupcije foto: Tanjug

u periodu od januara 2008. do kraja juna 2010. godine. Posle takve analize, konstatovano je da na medijskoj sceni postoje tri osnovna problema: netransparentnost vlasništva, ekonomski uticaj državnih institucija na rad medija i problem RTS-a koji, kako se navodi, "ima ulogu servisa političkih stranaka i vladajućih elita".

VLASNICI I GAZDE: Od ukupno trideset analiziranih medija (vodeći "nacionalni" mediji), Savet u čak 18 slučajeva nije uspeo da utvrdi prave vlasnike. Od ukupno jedanaest TV i radio stanica koji emituju program s nacionalnom pokrivenošću, njih devet nema poznate vlasnike. Prema navodima Izveštaja, problem je pre svega to što se kao vlasnici predstavljaju ofšor kompanije, čiju je vlasničku strukturu skoro nemoguće utvrditi. Slična je situacija i s medijima koji imaju "kobajagi" vlasnike: javnosti potpuno nepoznata imena iza kojih se, kao i za ofšor kompanija, obično kriju domaći političari i biznismeni.

U pokušaju da utvrdi prave vlasnike medija, Savet je, pored zvanične dokumentacije, analizirao i način izveštavanja medija o određenim aferama i određenim ličnostima. Tek tu se, naime, jasno vidi zbog čega je nekome uopšte u interesu da poseduje određeni medij – urednici i novinari prilično se očigledno opredeljuju za ono za šta se zalaže i njihov vlasnik, a on na taj način ostvaruje svoj ekonomski ili politički interes. Savet u tom kontekstu ističe situacije u kojima su sukobljeni interesi vlasnika različitih medija ili biznismena – npr. sukob između Milana Beka i Željka Mitrovića, ili između Miroslava Mišković a i Milke Forcan – kada se mediji jasno svrstavaju uz jednu ili uz drugu stranu.

"VREME": Iako navode da su dnevnik "Danas" i nedeljnik "Vreme" u vlasništvu novinara, autori Izveštaja ipak ocenjuju da "Vreme" nije uspelo da "izbegne uticaj vlasnika krupnog kapitala na svoju uređivačku politiku". U tom kontekstu, opisana je kreditna situacija "Vremena": da vlasnici "Vremena" imaju upisan dug u registru zaloga zbog uzetog kredita, i to preko preduzeća "V film" kome je upisano dugovanje od 370.000 evra firmi "Delta Maksi" koje dospeva na naplatu 21. marta 2012. Preduzeće "V film", navodi se dalje, u međuvremenu je izbrisano iz registra i pripojeno preduzeću "Vreme" koje izdaje nedeljnik. Prema oceni autora Izveštaja, tokom istog perioda "vidljivo se promenila i uređivačka politika... koja ukazuje na značajan uticaj vlasnika 'Delte' na sadržinu tekstova tog nedeljnika, posebno kada je reč o poslovanju Miroslava Mišković a".

Ova teza u Izveštaju se potkrepljuje jednim tekstom iz "Vremena" i navodima iz tekstova ►

Nisam kontrolisan, što i vama želim

Piše: Dragan Bujošević

U dva dana sam dobio ponudu da pišem, pod jedan, o izveštaju o medijima Saveta za borbu protiv korupcije poznatijim kao Verica Barać i, pod dva, o tome kako marketinške agencije drže pod potpunom kontrolom medije.

Već na prvi pogled ponuda broj dva liči na "partijski" zadatak pošto za već utvrđenu svetu istinu treba samo prikupiti par tričavih podataka koji ni nisu bitni jer je istina sveta. Ali, i u onoj prvoj se krije određena nakana ili će biti jasnije ako kažem određena tendencija, jer se pretpostavlja da ću nešto reći i u odbranu lista u kome radim. Priznajem, pretpostavka je sasvim opravdana.

Nije samo "tendencija" zajednička ponudama, već je to i činjenica da treba da pišem džabe, valjda da bih dokazao kako nisam korumpiran, da nisam plaćen da podržim bilo koju od dve "tendencije".

Pristanak da pišem za "Vreme", a ne za drugog ponuđača, višestruko je motivisan. Prvi i osnovni motiv je što znam da je prva teza sasvim besmislena, a ne manje važno je i to što mi omogućava da pišem o pojedinačnom – o "Politici", a ne o opštem – mediju.

U prvoj rečenici izveštaja Saveta piše "da se nad medijima u Srbiji vrši snažan politički pritisak, zbog čega je nad njima uspostavljena potpuna kontrola. Više ne postoji medij iz kojeg građani mogu da dobiju potpune i objektivne informacije." Ta tvrdnja je koliko velika laž toliko i veliki bezobrazluk. To je kao kada bi neko tvrdio "Savet podnosi lažne prijave kako nijedan slučaj korupcije ne bi bio procesuiran u redovnom sudskom procesu" i kao dokaz za to ponudio činjenicu da nije pokrenut nijedan proces na osnovu prijava koje je potpisala Verica Barać. Pa neka sada Verica objašnjava kako to nije istina, da sve to nije zbog manjkavih prijava, nego zbog neslobodnih i korumpiranih tužilaca i sudija.

A kako bi se mogla zloupotrebiti ova rečenica iz Izveštaja: "Savet za borbu protiv korupcije je u dosadašnjim obraćanjima javnosti, nailazio na velike probleme u predstavljanju primera značajnih povreda zakona od strane državnih organa i izabranih funkcionera, kao i na moguće izvore krupne (sistemske) korupcije", neću je zloupotrebljavati.

Osnovni problem izveštaja je što je prepun neistina. Nasmejao sam se kada sam pročitao rečenicu: "Najveća finansijska sredstva za medije izdvajali su Telekom Srbije, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Agencija za privatizaciju, Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja, Ministarstvo zdravlja i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, pa je zato gotovo nemoguće pronaći analitički tekst, odnosno istraživački pristup novinara kada izveštavaju o radu ovih institucija." Pa ljudi iz svake od ovih "firmi" su bili ljuti na "Politiku" i mene zbog tekstova koje smo objavili. Čuj ljuti, neki su besneli, jedan ministar je tvrdio da zna da me korumpirao duvanski lobi, drugi da zna da je onaj urednik ili ovaj novinar dobio pare... Pitao sam: "Vi to polazite od sebe?"

Hteo sam da zovem Vericu da je pitam kako je mogla da napiše tu rečenicu. Odustao sam, kao da se ona ne seća da je "Politika" na naslovnoj strani objavila tvrdnje nekolicine nevladinih organizacija da je ministar Dulić trošio em nenamenski em mnogo... Nismo sakrili ni optički kabl... Ništa... Pretpostavio sam i da se setila kako su radikali u Skupštini Srbije mahali "Politikom" prema premijeru Mirku Cvetkoviću: "To što mi tvrdimo piše u 'Politici'", govorili su.

Hteo sam da zovem Vericu da je pitam kako je mogla da napiše: "Tako je ekološki dodatak Politike 'Zelene strane' u 2008. godini čak imao obavezu da zbog izdvojenih 2,4 miliona dinara u tekstovima podrži aktivnost Ministarstva." Zar je moguće da Verica ne razlikuje oglasni dodatak od informativnih strana novina? U oglasnim dodacima piše da su oglasni dodaci, zato u njihovom impresumu nigde nema imena i prezimena glavnog urednika "Politike".

Odustao sam, nisam zvao Vericu. Pozvao sam dve novinarke i pitao ih šta imaju da kažu povodom tvrdnje Saveta: "List Politika je retko objektivno izveštavao o ovom problemu, ali je tokom tog perioda od Ministarstva zaradio 3,2 miliona dinara." Jedna je rekla da je to pohvala: "Mi smo kao niko drugi objektivno pisali." Odgovorio sam da sam tu rečenicu razumeo kao da smo češće pisali neobjektivno nego objektivno o svinjskom gripu. Pogledao sam naše tekstove i video da smo pisali i o sumnjičenjima da je epidemija naduvana i da smo najskuplje platili vakcine...

I nisam zvao Vericu i zato što ona nije zvala mene iako zna da bih joj najiskrenije rekao kako me to pritiskaju Dragan Đilas i Srđan Šaper. Eto, Đilas je bio ljut što smo objavili nešto što po njemu nije bila cela istina. Ja sam bio ljut što je on ljut. Prekinuli smo komunikaciju šest meseci, koliko nam je trebalo da shvatimo da je to besmisleno. Rekao bih joj i da mi je samo jednom, početkom 2009, Šaper predložio temu za novine, ja mu rekao nije za "Politiku"... i nikom ništa, tačnije tema se nije pojavila u "Politici".

I priznajem da direktorijum "Politike" koji se

Dragoljuba Žarkovića u "Politici". Ističe se, naime, da je "Vreme" 3. marta 2011. na naslovnoj strani objavilo da je Mišković prodao "Delta Maksi" belgijskom Delezu, da je tom prilikom objavljena velika fotografija Miškovića i da je tekst bio afirmativan. "Ovo je, inače, samo jedan od većeg broja tekstova u kojima Žarković brani Miškovića od nagomilanih 'optužbi koje je neki put smešno i demantovati' (citat D. Žarkovića) i koje su za Miroslava Miškovića 'verovatno najveća opasnost u smislu pozicije u društvu' (citat D. Žarkovića)", kaže se u Izveštaju.

IMA SE, MOŽE SE: Pošto je na osnovu zvaničnih dokumenata uporedio prihod medija od oglašavanja i prihod od državnih institucija, Savet je došao do zaključka da medijima od državnih institucija dolazi otprilike četvrtina ukupnih prihoda. Naime, institucije budžetskim novcem između ostalog finansiraju sopstveno oglašavanje i promociju, što na godišnjem nivou iznosi petnaest miliona evra. Pored toga, mediji kroz različite javne konkurse od države dobijaju i dodatna sredstva, u iznosu od 21 do 25 miliona evra godišnje. Prema nalazima Saveta, medijima najviše novca stiže iz Telekoma Srbije, Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja, Ministarstva zdravlja i Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Ova situacija, međutim, utiče na uređivačku politiku, na koju nikako ne bi trebalo da utiče: Savet za borbu protiv korupcije tvrdi da je "gotovo nemoguće pronaći analitički tekst, odnosno istraživački pristup novinara" kada izveštavaju o radu najvećih državnih "donatora", tj. institucija i ministarstava.

U Izveštaju o pritiscima i kontroli medija podseća se na činjenicu da Zakon o oglašavanju dozvoljava oglašavanje svojih aktivnosti i

bavi parama i oglasima, glavni urednik nema nikakve veze sa tim, nije ni jedan jedini put rekao: "Znaš, bilo bi dobro da malo prikočite, oni su naš dobar klijent".

A to je rečenica koja me je proganjala negde od aprila 2002. godine kada sam urednika "Majami heralda" pitao šta rade ako dobra novinska priča šteti velikom oglašivaču. Odgovorio mi je: "Znate šta je naš posao, da pravimo pare."

Ja i dalje verujem da je posao novina da traže istinu, ma koliko to bilo teško i ma koliko to često bilo bezuspešno. Baš zato sam ponekad i pristajao da uradim nešto što je bilo protiv mog osećaja profesionalizma. Na primer, pristao sam da na naslovnoj strani objavimo da je Savet podneo krivičnu prijavu protiv Milana Beka. Krivična prijava nije dokaz, treba da je objavimo, ali ne na naslovnoj strani. Moji saradnici su me ubeđivali da je pitanje Luke "Beograd" užasno važno, da to zato mora da bude na naslovnoj. Pristao sam. Nije bilo fer prema Beku, bilo je više nego fer prema Savetu. Mislio sam, potrebnija je podrška Savetu nego Beku.

U stvari, mislim da je potrebna podrška svima koji pokušavaju da otkriju istinu ma koliko bili nadobudni, ma koliko bili ponekad vođeni ličnim netrpeljivostima, ma koliko puta pokazali da su nepravični i nepravedni. To važi i za "Politiku" i za medije, jer i oni pate od ovih bolesti. I mislim to od kada sam počeo da se bavim ovim poslom. I mislim da su razumevanje i solidarnost nužni sastojci odnosa svih institucija, organizacija, agencija, saveta, medija koji se bave traganjem za istinom. I znam da svi mi grešimo kada sudimo i kada se ponašamo kao isključivi donosilac svete istine. Tada najlakše grešimo. Dakle, nisu mediji bezgrešni, ali nije ni Savet.

Autor je glavni urednik "Politike"

Strogo kontrolisani mediji

Piše: Ljiljana Smajlović

Ne morate biti marksista da biste znali da se pitanje uticaja na medije zapravo svodi na dobro nam poznato pitanje o tome ko je vlasnik sredstava za proizvodnju. Srpski su mediji u vlasništvu države i prijateljskih joj tajkuna, odnosno korporacija koje su u postelji sa vlašću. Verica Barać dakle ne greši kada veli da su mediji ovde postali manipulativno oruđe u rukama političke elite.

Neka nikoga ne buni što to kaže gospođa Barać, umesto da to sa beogradskih krovova viču uticajni urednici i ugledni novinari. U Srbiji su za tri godine iz političkih razloga smenjena tri glavna urednika tri prestonička štampana medija. Zakon o medijima je menjan kako bi se slomio "Kurir", tabloid koji je posle hapšenja vlasnika izgubio svaku oštrinu prema vlasti. Brljotinu od zakona posle je "čistio" Ustavni sud Srbije, ali brisanje paragrafa nije izbacilo samocenzuru iz glava urednika i novinara. Vlast se i ne trudi da, u akcijama "čišćenja" onih koji nisu dobro savladali autocenzuru, sakrije otiske svojih prstiju. Samo jedna rečenica političara iz vladajuće koalicije dovoljna je da se sa radio-talasa javnog servisa skine emisija koja se ne uklapa u vladajući pogled na svet. Ostaće legendarna izjava Mihaila Ringijera da je glodura "Alo" smenio pre odlaska na večeru sa predsednikom Srbije, umesto posle, kako neko ne bi pomislio da je to uradio na predsednikov nagovor.

Došlo je dotle da je Evropska komisija prošle godine platila istraživanje koje je pokazalo da se u srpskim medijima o Evropi govori ili neutralno ili izrazito pozitivno, ali uvek protokolarno, birokratski, bez dubine. Ako je za novinarsku karijeru, odnosno opstanak na spisku zaposlenih, opasno iskazivanje skepse u odnosu na politiku da Evropa nema alternativu, ako vam radno mesto usred krize zavisi od toga koliko volite Evropu, vi je nećete posmatrati kritički već ćete glumatati obožavanje. Nisu srpski novinari ni supermeni ni mazohisti.

Sve se u novinarstvu zapravo svodi na odnos sa vlašću. Nije zadatak štampe da propagira zvaničnu politiku, pa makar ta politika bila po volji Evropske unije. Ne sme se tražiti da sve novine gaje jedan te isti, tobože "evropski duh".

Udruženje novinara Srbije već neko vreme upozorava da su srpski novinari zastrašeni i poniženi, a mediji suviše jednolični i politički strogo kontrolisani. Zemlja je duboko podeljena, kao narod smo u intelektualnom i moralnom haosu, zavladali su korupcija i šarlatani. A novinari? Naše medijske gazde, u zajedničkom poduhvatu sa Vladom Srbije, uspešno su pretvorile Vericu Barać u ženu koja ne postoji, a da mi ni glasa od sebe nismo dali. Jesmo li zaista naučili nešto iz devedesetih? Bojim se da će i za našu generaciju novinara jednog dana reći da smo bili psi koji nisu zalajali kada je trebalo.

Autorka je predsednica Udruženja novinara Srbije

mera koje su od značaja za građane, naročito u pet slučajeva: poruke za učešće na izborima ili referendumu, mere za postupanje građana u slučajevima opšte opasnosti, poruke humanitarnih akcija i konkursa, kao ekonomske aktivnosti. Istim zakonom međutim, zabranjeno je da se koristi ime, lik, glas ili lično svojstvo funkcionera, kao ni da se posredno ili neposredno oglašava politička organizacija. No, kako je utvrdio Savet za borbu protiv korupcije, u praksi se događa upravo to. Pre svega, najviše novca mediji dobijaju objavljujući informacije o kampanjama koje obično nemaju humanitarni karakter, već promovišu rad i aktivnosti ministarstava. Tokom poslednje dve godine, najskuplje kampanje bile su "Očistimo Srbiju" Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja, promocija startap kredita Ministarstva ekonomije, kampanja "Kosovo je Srbija", kampanja za vakcinaciju protiv svinjskog gripa i kampanja za odvikavanje od pušenja. Istovremeno, ispostavlja se da su u medijima najzastupljeniji upravo ministri iz resora koji su se najviše oglašavali: Savet podseća na nalaze Medijske dokumentacije Ebart iz 2009. o najzastupljenijim političarima u medijima, prema kojima su se u medijima najviše pojavljivali Mlađan Dinkić, Ivica Dačić, Tomica Milosavljević, Rasim Ljajić, Slobodan Milosavljević...Takođe, podseća se da "nema emisije čiju je produkciju platilo Ministarstvo u okviru kampanje Očistimo Srbiju, a da se u njoj kao akter ne pojavljuje ministar Oliver Dulić".

Savet za borbu protiv korupcije navodi da osim kupovine oglasnog prostora, kao osnovnog modela finansiranja medija od strane državnih institucija, postoji još šest različitih načina na koje se novac iz budžeta preliva u medije – specijalizovane usluge informisanja, ►

Baraćizam, zakon i posledice

Piše: Aleksandar Tijanić

Moje neprijateljstvo prema Verici Barać je platonsko. Nikada joj ne bih naudio. Međutim, odnos Predsednice Saveta za borbu protiv korupcije prema meni i RTS-u, instituciji koju vodim, sadrži elemente aktivnog neprijateljstva.

Da se odmah razumemo, rad njenog Saveta je od izuzetne važnosti za normalnost Srbije. Pod uslovom da ona sama taj rad shvata kao smrtno ozbiljan. Gde je onda koren našeg tradicionalnog nesporazuma? Ako krenemo od Srbije, zemlje na beskrajnom lečenju, na večitoj terapiji, na neprekidnom bolovanju od sebe same, razmotrimo korupciju kao epidemiju nacionalnih razmera. Suštinski, nadam se da Verica prihvata moju definiciju korupcije kao duboko emotivnog odnosa dve osobe u grozničavoj potrazi za obostranom korišću. Razlike nastaju njenim verovanjem da su mediji autohtono korumpirani, generalno krivi, te da ovu tešku optužbu gotovo ne treba dokazivati.

Nije esnafska tajna koji televizijski novinar, sa obaveznim izrazom lica punim prezira prema samom sebi, radi za jednog opasnog "krojača" sa poternice. Još je poznatiji tragični slučaj seniorskog novinara, ljubitelja "operativnog rada na terenu", koji je promenio sopstveni stav, svoje pisanje i svoj lični odnos prema pomenutom "krojaču" i njegovoj zalizanoj "bebi". Osnovna je pretpostavka da je uzrok nagle promene dvojice pomenutih feničanskog porekla: novac. Ali tih slučajeva nema u Izveštaju Saveta kojim rukovodi Verica. Ali ima dosta štampanih stranica vezanih za rad medijskog Javnog servisa Srbije i mene kao generalnog direktora sa sedmogodišnjim stažom.

Daleko od toga da sam ja bezgrešan. Baš zato i meni i RTS-u treba da "sudi" osoba manje grešna. No, kako ta pretpostavljena bezgrešnost izgleda u praksi? Sedam godina zaposleni u RTS-u drže prvo mesto u poverenju i gledanosti među elektronskim medijima. To je postignuto u hroničnoj nestašici novca, neprekidnom padu pretplate, koja je došla do granice od četrdeset procenata. Reklo bi se, besmislene i nedovoljne veličine. Svaki evropski javni servis počiva na dogovoru sa državom. Ona obezbeđuje dovoljan i stabilan izvor finansiranja; javni servis program koji zadovoljava standarde. No, umesto budžeta od sto miliona evra, RTS iz godine u godinu ima sve manje pa smo došli do 75 miliona što je nedovoljno za održavanje Javnog servisa.

Da situacija bude teža, ruža vetrova koja duva na četiri hiljade zaposlenih u RTS-u predstavlja katalog zahteva da se loša društvena situacija čini boljom, da se veoma teška situacija čini tragičnom, da se jedni čuvaju na vlasti, drugi dovedu na vlast, da se agencije koje otkupljuju marketinški prostor – uobičajena praksa u celom svetu – odbiju, jer su njihovi vlasnici aktivisti jedne političke stranke, da se udovolji višku patriotizma, da se propagira biblija globalizma, da se ne bude toliko gledan, da sva tri programa u svakom trenutku odgovaraju ukusu svih društvenih grupa, pojedinaca ili organizacija.

Konkretno. U poslednjem Izveštaju Saveta, gospođa Barać u potpunosti citira zbirku kleveta, neistina, komičnih anegdota, šarlatanskih tvrdnji koje, skrivajući se iza opštih interesa, sakuplja, distribuira i deli grupa nesrećnika koja sebe naziva "ekspertima". Ta grupa hiperaktivnih anonimusa, budući da su uglavnom radili na RTS-u, zakonski nedozvoljeno skupljaju detalje o ugovorima, radu i stanju u RTS-u, tumače ih na svoj način i potom za takva tumačenja traže neuspešno podršku među političkim strankama, institucijama, Fakultetu političkih nauka, sindikatima, agencijama... Jedino gde su naišli na topao prijem je pomenuti Savet.

Mada znaju da su aktivisti "eksperata" tuženi sudu, mada znaju da nijedno njihovo tumačenje nije potkrepljeno bilo kakvim sudskim rešenjem, postupkom u tužilaštvu ili zaključkom bilo kojeg tela koje brine o zakonitom radu. Savet je njihove humoroidne tvrdnje o korupciji primio kao "ozbiljne indicije" i kompletno ih uvrstio u svoj tekst Izveštaja. Mehanizam je jednostavan. Vi ste frustrirani, neostvareni, nedokazani ili na granici paranoidnog. Prvo zatražite od RTS-a, u skladu sa evropskom praksom, detalje ugovora za koji ste zainteresovani. Ako vam RTS odgovori da su svi ugovori Javnog servisa dostupni javnosti ili zainteresovanim licima, ali da se detalji ugovora ne smeju publikovati, onda se traži podrška poverenika za dostupnost informacija od javnog značaja. Kad RTS zatraži pisanu garanciju od poverenika ili Saveta da podaci koji predstavljaju poslovnu tajnu ili cifre koje mogu da nanesu nenadoknadivu poslovnu štetu neće biti objavljene, ćutanje je odgovor RTS-u.

Znači, ispod kišobrana "opšteg interesa" traži se poslovno uništenje RTS-a. Umesto da dođu predstavnici ovlašćenih agencija i saveta, da uvidom u poslovne papire i ugovore sagledaju poslovanje i zakonitost, traži se objavljivanje svih ugovora koji se odnose na suštinu onoga što se naziva biznisom. Cene fudbalskih utakmica, koliko RTS plaća košarkaške utakmice, koliko košta svetsko fudbalsko prvenstvo, koliko košta minut serije domaće proizvodnje... Naravno da su svi papiri RTS-a dostupni nadležnim institucijama. Još naravnije, objavljivanje brojeva značilo bi poslovni krah RTS-a. Koji bi prodavac ubuduće išao ispod cene koja je objavljena u javnosti. Kako bi u budućnosti RTS trgovao? Kako bi očuvao poslovnost?

Ovo je pitanje na koje ćemo odgovor potražiti od sudova, koji treba da nas zaštite od pogrešnog tumačenja društvenog interesa. Nije tačno da je propast RTS-a društveni interes. Nije tačno da je RTS, kako se navodi u vašem Izveštaju o pritiscima i kontroli medija u Srbiji, instrument vlasti. Tako se pišu politički pamfleti i televizijske kritike, ali nikada izveštaji saveta od krucijalne važnosti za medije, javno mnjenje i srpsko društvo. Vaše reči moraju biti odmerene, objektivne, proverene, tačne. One odjekuju po svim ambasadama, međunarodnim centrima moći, domaćim institucijama i neformalnim omekšivačima srpskog javnog mnjenja.

Jedno je borba protiv korupcije, koja uživa svu podršku RTS-a. Drugo su lomače, hajke i makartizam.

Autor je generalni direktor RTS-a

Resetovanje hardvera

Piše: Vukašin Obradović

Samo su B92 i RTS, 29. septembra ove godine, objavili kratke, bezlične informacije o javnom predstavljanju Izveštaja o pritiscima i kontroli medija u Srbiji. Sutradan, od pisanih medija, "Kurir" i "Danas".

Bila je zgodna prilika i u "Utisku nedelje", nekoliko dana kasnije. I tema i sastav gostiju nagoveštavali su tako nešto, ali avaj, ni reči (osim u uključenjima gladalaca) o milionima koji su se slivali iz pojedinih ministarstava u određene medije, o misterijama oko vlasništva, kontroli marketinškog tržišta...

A onda, potpuni muk.

Zaglušujući govor tišine retko je prekidan uglavnom solo istupima Verice Barać ili pojedinačnim pokušajima, kao u "Danasu", da se ovoj temi posveti dužna pažnja.

A sad, odjednom, "Vreme" se vraća ovoj temi i to u punom kapacitetu!?

No, ajmo iz početka, što bi rekao biznismen Milan Beko.

Izveštaj, sa svim svojim manama, do bola je ogolio srpsku medijsku scenu. Malobrojni su se (malo) zastideli, neki su diskretno pocrveneli, a većina je Izveštaj shvatila kao još jedan neugodan, ali neuspeo Baraćkin pokušaj da uzdrma vladajući establišment. Ipak, niko nije mogao da ospori činjenicu da je Verica Barać pokazala i dokazala tezu o sistemskom gušenju slobode medija u Srbiji, te da je vlast stvorila neku vrstu perpetuum mobila: mediji su slobodni, ali u stvari nisu slobodni.

Kako je vlast u tome uspela?

Sa tržišta je, naime, sklonjen gotovo sav novac, ostavljena je mrvica tek radi ispunjavanja forme, a ostatak je vešto zakamufliran u ministarstva, agencije, lokalne, regionalne i lokalne organe vlasti, i dve-tri marketinške kuće koje su, ne kako se eufemistički često kaže, bliske vlasti, već su po svojoj materijalnoj, medijskoj i političkoj moći sama vlast. Tu se otvaraju najmanje dva pitanja.

Ko je omogućio da u omalenom srpskom etru, prema podacima iz avgusta 2011, sa urednom dozvolom, program emituju 321 radio-stanica i 134 televizije. Štampanih medija je, po podacima iz 2010, bilo 517!

Kako je moguće da se u Srbiji od marketinškog kolača, procenjenog na 165 miliona dolara, država i paradržavne agencije kontrolišu skoro dve trećine para koje se okreću u oglašavanju?

Dakle, mala bara mnogo krokodila. Idealna pozicija za vlast. Nekome daš nešto, nekome ništa, a treće upućuješ na tržište na kome em nema novca em i ono malo što ima opet kontrolišemo MI.

E, sad, kad su mediji videli da je vrag odneo šalu, pošli su tragom novca. Imali su, doduše, mogućnost i da zakatanče redakcije, ali...

Odgovor se sam nudio.

Sve što se kasnije dešavalo prešlo je u urbanu legendu (videti Baraćkin izveštaj – prim. aut.).

Mediji su umesto kontrolora vlasti postali deo vladajućeg mehanizma, umesto boraca protiv korupcije pretvorili su se u kariku koruptivnog lanca, umesto četvrtog stuba demokratije postali su četvri stub vlasti, a da, iskreno, velikog izbora nisu imali. Ili katanac na vrata ili Tomica i Dulić, da ne kažem Mišković i Beko.

Ovo objašnjenje može zvučati krajnje pomirljivo i kompromiserski. Slažem se i unapred prihvatam eventualnu oštru kritiku, pre svega onih malobrojnih koji su odbili da učestvuju u ovoj ne baš visoko moralnoj igri, poput "Peščanika" ili "E-novina". Sudbina upravo ova dva medija, međutim, pokazala je da se vlast rukovodila drevnom kineskom mudrošću: nije važno da li je mačak beli ili crni, važno je da lovi miševe.

I uspelo se u tome. "Nezavisnih" medija gotovo da nema a građani su izloženi neviđenom *brainwashing* teroru strogo kontrolisanog sistema informisanja.

I zato, za mene, nije poenta u (m)oralnoj obdukciji Tijanića, Žarkovića, Verana Matića ili Veselina Simonovića. Mnogo je važnije pitanje da li će ovaj sistem biti demontiran i da li se konačno shvatilo da mediji na ovaj način, posle Baraćkinog izveštaja, ali i usvojene Medijske strategije, neće moći da egzistiraju.

Hoću da verujem da su do sličnog zaključka, nakon dvomesečnog većanja, došli i vodeći ljudi prozvanih medija, te otud i ovo iznenadno otvaranje "medijske Pandorine kutije".

Možda se, jelda, shvatilo da ovakvo državno finansiranje medija ubuduće neće biti moguće sve i da Agencija za borbu protiv korupcije nije objavila svoj izveštaj, pa se rešilo da se otvoreno progovori o svemu što već godinama potapa medijski sektor.

Ipak, onako naslepo, uz određenu dozu rezerve izazvanu, pre svega, Simonovićevim govorom na Press Media Summitu i porukom vladinom i nevladinom sektoru da se manu medija, verovatnijim mi se čini da se u međuvremenu pronašlo rešenje za prepakovanje ovog modela u elegantniju formu, pa ajde sad da Baraći i ostalima resetujemo hardver i pokažemo da ništa, ama baš ništa nije tačno od onog što se tvrdi u Izveštaju Agencije za borbu protiv korupcije.

Ako je ovo drugo u pitanju, onda smo, zaista džabe krečili. I to pred izbore.

Autor je predsednik Nezavisnog udruženja novinara Srbije

informisanje po ugovoru, pretplata na usluge, subvencije u kulturi, realizacija projekata, usluge istraživanja. Poslednja stavka naročito je zanimljiva, a navodi se primer plaćenog dodataka o određenim temama, za koje su pojedini mediji inkasirali desetine miliona dinara: primera radi, tu je ugovor kojim je Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja platilo kompaniji Ringier 47,2 miliona dinara na ime pružanja usluga istraživanja iz oblasti životne sredine koja će biti objavljena u listovima "Blic" i "Alo" u vlasništvu te kompanije.

AGENCIJE: Posebna pažnja u Izveštaju Saveta za borbu protiv korupcije posvećena je uticaju marketinških i PR agencija na medije. Pre svega, važna je činjenica da su ove agencije uglavnom u vlasništvu stranačkih aktivista ili s njima povezanih osoba, kao i da neke od tih agencija zastupaju toliko državnih institucija da im prihodi dolaze skoro isključivo od državnih organa. Od ukupno 22 ministarstva, ►

Hajka na ozbiljnu industriju

Piše: Veselin Simonović

Kad se sitni prevarant i "stručnjak" za bezbednost i bobičasto voće uključio u hajku Saveta za borbu protiv korupcije i pridruženih stručnjaka na novine i novinare, razmišljao sam da li da se oglašavam. Svaki smutljivac i samozvani ekspert kome novinari ne pridaju neku posebnu pažnju, daje sebi za pravo da izađe na neku tribinu i kaže da smo svi korumpirani, te da smo na Đilasovim i Šaperovim jaslama.

Dok god takvih spodoba nema u novinama, znači da ipak još nismo toliko ogrezli u korupciji. Kao glavni urednik "Blica" ne osećam se prozvan, ma šta oni pričali, jer da nije bilo naših i još nekih novina i magazina, rad Saveta za borbu protiv korupcije bio bi uzaludan posao. Kao predsednik UO Asocijacije medija (poslovnog udruženja izdavača), moram da javno kažem DOSTA, jer ovom hajkom nanose štetu svim izdavačima, koji teško preživljavaju (jedini bez ikakve pomoći države) godine krize.

Sam izveštaj Saveta o medijima je loš pokušaj istraživačkog novinarstva, u kome ima tačnih, polutačnih ali i netačnih i proizvoljnih zaključaka. Pođimo redom:

Ko su vlasnici medija u Srbiji? Ovom temom se bave svi koji pokušavaju da oblate sve medije, iako je poznato ko su stvarni vlasnici ("Blic" je u seriji "Ko poseduje Srbiju" objavio imena i prezimena svih vlasnika). Mnogo je važniji odgovor na pitanje ko i na koji način upravlja medijima. Jedan od glavnih problema je državno vlasništvo u medijima, jer gde god da ga ima u bilo kom procentu, vladajuća koalicija je uspostavila kontrolu. Od Saveta bih očekivao da nam pomogne u borbi da isteramo državu iz medija. Za ovo nisu bile potrebne nikakve strategije, dovoljni su i postojeći zakoni koji na to obavezuju.

Drugi problem transparentnosti vlasništva je jednostavno rešiti: lično mislim, a to mišljenje dele i ostali članovi Asocijacije medija, da je potrebno u postojećim zakonima precizirati da vlasnik medija ne može biti pravno lice u kome nije poznat krajnji poreski obveznik. Medijski eksperti, kojih je u Srbiji više nego novinara, bi za svaki sadašnji i mogući problem da donesu po jedan zakon specijalno za medije. Nikad mi nije bilo jasno zašto se mnogi novinari zalažu za takva rešenja, jer prevelika arbitraža šta se sme a šta ne u medijima otvara veliki prostor za korupciju i uticaj.

Koliki je uticaj državnih institucija kroz različite tipove budžetskih davanja? Savet zaključuje da je ogroman i to postavlja na drugo mesto po važnosti. Realnost je, međutim, sasvim drugačija: svim novinama i magazinima, članicama Asocijacije medija, prihodi ostvareni na ovakav način ne bi mogli da obezbede papir za štampanje ni za mesec dana izlaženja. Zato prenaglašavanje takvih prihoda na uticaj i kontrolu predstavlja zlonamerno izvrtanje činjenica kako bi se potkrepila unapred doneta ocena da je "nad njima uspostavljena potpuna kontrola". Da li je moguće, pitam površne istraživače, da u Srbiji u ovom trenutku nema nijedan bar delimično slobodan lokalni ili nacionalni medij.

U maniru najgoreg površnog novinarstva, Savet kaže da "mediji kroz javne konkurse dobijaju, u zavisnosti od izvora, dodatnih 21 do 25 miliona evra...". Sve dnevne novine i magazini (članice AM, koje čine 85 odsto svih tiraža u Srbiji) nisu od tih para prihodovale ni milion. Najviše

samo tri nisu koristila usluge agencija u prethodne tri godine (Ministarstvo za nauku, Ministarstvo prosvete i Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu). S druge strane, mnogo je veći broj neslavnih primera: Ministarstvo za Kosovo i Metohiju je tokom 2008. koristilo usluge osam različitih agencija, dok je Ministarstvo poljoprivrede u istom periodu radilo sa neverovatnih jedanaest agencija. Ministarstvo zdravlja angažovalo je deset agencija, dok je samo 2009. bilo angažovano njih devet.

U čitavoj ovoj priči jedan od najvećih problema jeste to da agencije koje zastupaju ovo ili ono ministarstvo istovremeno kontrolišu i tržište reklama – one od medija zakupljuju oglasni prostor, prodajući ga potom svojim klijentima po znatno višim cenama. Pošto su mediji inače u vrlo nezavidnoj finansijskoj situaciji i kao takvi spremni na kojekakve ustupke, ovakva povezanost političara, agencija i velikih oglašivača ponekad direktno utiče i na uređivačku politiku. "Često se dešava da agencije medijima uplate samo deo ugovorenog iznosa avansno, a da plaćanje preostalog dela koriste za pritisak na medije, odnosno prestaju sa plaćanjem ukoliko medij počne da se bavi nekom temom koja nije u interesu strane kojoj vlasnik agencije pripada, ili nije u njegovom ličnom interesu", navodi se u Izveštaju.

Baš kao što je detaljnom analizom pokušao da uđe u trag pravim, a skrivenim vlasnicima medija, Savet za borbu protiv korupcije analizirao je i vlasničku strukturu agencija, tj. njihovu političku pozadinu i samim tim realnu moć. Taj deo izveštaja, bogat poznatim i nepoznatim imenima, jedan je od onih zbog kojih se Izveštaj Saveta za korupciju zaista "čita kao triler", kako su ga već označili neki medijski eksperti. Jedan od glavnih nalaza Saveta jeste da neke agencije imaju veoma značajno mesto na tržištu reklama, jer "pored otkupljivanja reklamnog prostora od medija, posluju i sa većim brojem državnih institucija, odnosno budžetskih korisnika". U pitanju su, kako se navodi, agencije Meken Erikson u vlasništvu Srđana Šapera i agencije Multikom i Direct media, u kojima vlasnički udeo ima Dragan Đilas.

JAVNI SERVIS: Savet za borbu protiv korupcije je u svom Izveštaju o medijima posebno oštro ocenio rad Radio-televizije Srbije. Pre svega analizirana je povezanost ove kuće sa različitim agencijama iza kojih stoje funkcioneri vladajućih stranaka i članovi Upravnog odbora RTS-a, opet uz mnogo poznatih i manje poznatih imena. Navodi se takođe da se "pojedini članovi Upravnog odbora RTS-a, koji odlučuju o radu, imenovanju direktora tog medija i kontrolišu finansijsko poslovanje, vrlo često pojavljuju kao autori pojedinih emisija, pa se tu može kriti jedan od razloga zašto redovno pružaju podršku Aleksandru Tijaniću". Tema autora Izveštaja bilo je i poslovanje RTS-a s manjim produkcijskim kućama, odnosno način međusobnog "prebijanja dugova" u kome je opet konstatovana povezanost sa agencijama, privatnim produkcijama i visokorangiranim političarima. "Poseban uticaj vlast ostvaruje preko RTS-a koji, umesto da bude javni servis građana i dalje predstavlja servis za političke strukture, ali i produkcija koje su blisko vezane za vrhove vladajućih stranaka i članove Upravnog odbora RTS-a", navodi se u Izveštaju. "Za efikasnu borbu protiv korupcije, koja predstavlja prioritetni interes građana Srbije, neophodna je nepodeljena podrška javnosti i

finansijskih sredstava, kažu, dobili smo od Telekoma Srbije, zatim nekoliko ministarstava. Pođimo redom: Telekom je jedno od tri preduzeća iz iste delatnosti i sva se oglašavaju u medijima, a novine u kojima radim su dobro prihodovale i od Telenora i VIP-a. Slično je i u ostalim novinama. I u drugim evropskim državama ministarstva oglašavaju i promovišu određene akcije i plaćaju oglase, a u mnogim to čine u naglašenijem obliku u štampanim medijima kao vid pozitivne diskriminacije.

Šta smo mi u štampanim medijima tražili od države i regulatornih tela:

– da poštuju zakone – izađu iz vlasništva u medijima, uvedu red na TV (poštuju zakon o oglašavanju);

– da prestane finansiranje medija iz budžeta, osim projektnog finansiranja na transparentan način;

– da smanjenjem PDV-a za štampane medije pomognu u prevazilaženju krize;

– da omogući carinske olakšice za robu koju uvozimo (sve što se koristi u štamparijama se uvozi);

– tražili smo od RRA da kažnjava TV stanice za nepoštovanje zakona I urušavanje tržišta oglašavanja;

– tražili smo od prekršajnih sudova da procesuiraju sve prijave protiv medija koji krše zakone, a ne sporadično i proizvoljno...

Na konkurs za pomoć medijima Ministarstva kulture nijedne ozbiljne novine se nisu javile, jer je budžet za to bio ravan jednodnevnom štampanju dvoje većih dnevnih novina...

Da li nas kontrolišu Đilas i Šaper? Savet kaže: "Posebnu ulogu u finansiranju medija i njihovom držanju u ekonomskoj zavisnosti i neizvesnosti, imaju agencije za odnose sa javnošću, marketinške i produkcijske agencije, koje su uglavnom u vlasništvu stranačkih aktivista, ili sa njima povezanih osoba. Te agencije, između ostalog, već godinama kontrolišu tržište reklama. One otkupljuju od medija reklamni prostor, koji potom prodaju klijentima, odnosno pojedinačnim kupcima po daleko višim cenama." Za ovako visokouman zaključak stvarno je bilo potrebno veliko istraživanje. Agencije svuda u svetu rade za proviziju, pa tako, primera radi, i kuću za koju radim. Pozivamo kolektivno sve članove Saveta za štampu da dođu i vide sve ugovore sa svim agencijama. Iznenadilo me je da niko iz Saveta nije došao u našu firmu i zatražio bilo koji podatak. Da bi neke novine imale značajniji prihod od oglasa, moraju da imaju dobar tiraž, zatim čitanost i pristojan ugled, a to u ovom trenutku u Srbiji nije lako ostvariti. Ima novina koje su to ostvarile i to je vredno hvale, a ne ove ružne hajke. Nema tog medijskog moćnika koji može preusmeriti pare za oglašavanje neke strane kompanije, primera radi, zato što mu se ne sviđa pisanje novina koje su tiražne i uticajne.

I neka mi ne bude zamereno što ću na kraju reći i nešto sasvim lično. Gospođa Verica Barać je imala intervjua u "Blicu" više nego Đilas, Šaper, Tadić i Cvetković zajedno. Do ovog poslednjeg, cenili smo izuzetno sve njene izveštaje i maksimalno ih podržavali, jer smo smatrali da jedni bez drugih ne možemo napraviti ništa u borbi protiv korupcije. Ovaj poslednji o medijima smo ignorisali, jednostavno rečeno – ne priznajemo nikome da je poslednjih 15 godina uradio nešto više za slobodu medija i u borbi protiv korupcije od nas, a mi smo u njemu označeni kao korumpirani medij. Nadam se da ćemo sarađivati na nekoj drugoj temi. Poziv je otvoren i iskren.

Autor je glavni urednik
"Blica" i predsednik UO Asocijacije medija

foto: M. Milenković

civilnog društva, koja se može postići jedino posredstvom medija, pre svega javnog radiodifuznog servisa. Međutim, postavlja se pitanje kako RTS, budući da i sam posluje netransparentno, može doprineti borbi protiv korupcije?"

Savet se, osim RTS-a, posebno bavio i Republičkom radiodifuznom agencijom gde je ustanovljeno mnoštvo spornih odluka i imenovanja. Na osnovu analize tih odluka, finansijskog poslovanja i političkim igrama koje su bile pozadina dosadašnjem radu RRA, Savet je ocenio da ovo telo radi pod velikim pritiskom i "pod stalnim pritiskom političkih partija".

MOGUĆA REŠENJA: Na kraju obimnog i vrlo detaljnog Izveštaja, Savet za borbu protiv korupcije predložio je nekoliko mera koje bi doprinele poboljšanju medijske slike Srbije. Pre svega, predlaže se da se objave podaci o pravim vlasnicima medija, posebno u slučajevima kada se vlasnici kriju iz ofšor kompanija ili drugih privatnih lica. Osim toga, preporuka je da Komisija za zaštitu konkurencije, RRA i druga tela regulišu stepen medijske koncentracije (kada je u pitanju vlasništvo, ali i programska raznovrsnost, oglašavanje itd.), kao i da prate i podstiču medijski pluralizam i raznovrsnost. Preporučuje se takođe da se ograniče budžeti državnih institucija za reklamiranje i sankcionišu institucije koje tim aktivnostima krše Zakon o oglašavanju. Osim toga, preporuke se tiču načina angažovanja privatnih produkcija u programu javnog servisa, oglašavanja državnih institucija u medijima, kao i uređivanja sistema informisanja o radu Vlade – umesto vladinih agencija koje snimaju događaje i zatim ih prosleđuju medijima, predlaže se da Vlada raspiše jedinstven tender za usluge video-snimanja i da ih postavlja na svoju internet stranicu, kao i da raspiše tender za usluge pres-klipinga. Što se tiče RTS-a i RRA, Savet preporučuje da se svake godine objave zvanični rezultati o konkursima za izbor programa RTV produkcija i finansijski izveštaji. Takođe, preporuka je da se članovima Upravnog odbora RTS-a i Saveta RRA onemogući da istovremeno budu i producenti programa. ◂

Priredila Tamara Skrozza

(nastavak u sledećem broju)

IN MEMORIAM: Mihailo Đurić (1925–2011)

Jedna tragična paradigma

Umro je Mihailo Đurić, akademik, profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, koji je 1971. bio osuđen zbog izlaganja na stručnom skupu u toku javne rasprave o ustavnim promenama

Profesor Mihailo Đurić je na Pravnom fakultetu u Beogradu predavao Istoriju političkih teorija, Opštu sociologiju i Metodologiju društvenih nauka. Njegova predavanja, javne istupe i tekstove krasio je elegantan stil i precizan jezik. Profesor Jovica Trkulja ga svrstava u dostojne sledbenike beogradskog stila, čiji je rodonačelnik u pravu Slobodan Jovanović. Bio je direktor internacionalnih seminara o Ničeovoj filozofiji u Međuuniverzitetskom centru u Dubrovniku, gostujući profesor filozofije na univerzitetima u Beču, Zapadnom Berlinu i Augsburgu, član SANU-a, član Saveta redakcije časopisa "Praxis", Upravnog odbora Korčulanske letnje škole, Upravnog odbora Srpske književne zadruge...

O USTAVU I ROBIJI: Sa Beogradskog univerziteta profesor Mihailo Đurić je udaljen, sudski gonjen i osuđen na robiju zbog izlaganja na sastanku Sekcije udruženja univerzitetskih nastavnika na Pravnom fakultetu u Beogradu 18, 19. i 22. marta 1971. u okviru javne rasprave ustavnim amandmanima, kojoj su prisustvovali i predstavnici Ustavne komisije, Vrhovnog i Ustavnog suda SR Srbije, predstavnici studenata i Saveza komunista...

Profesor Đurić je u toj raspravi upozorio da je SFR Jugoslavija već praktično razbijena amandmanima od 1971. godine i da srpski narod ne može na to da bude ravnodušan. (vidi antrfile "Smišljene smutnje")

Pod naslovom "Smišljene smutnje" izlaganje je, kao i cela diskusija, objavljeno u časopisu "Anali" Pravnog fakulteta u Beogradu – kako bi savezni predstavnici dobili što više materijala za konačnu izradu ustavnih amandmana, ali taj materijal je umesto njih koristio javni tužilac. Pored Đurićevog izlaganja, pažnju Okružnog javnog tužioca izazvali su prilozi Koste Čavoškog "Ustavnost i pravo veta", Stevana Đorđevića "O izboru predsednika Republike po amandmanu XXXVI" i Andrije Gamsa "Koncepcija amandmana: istorijski promašaj — naučna zbrka".

Tužilac je časopis privremeno zabranio, Okružni sud u Beogradu je ukinuo zabranu, ali je Vrhovni sud Srbije konačno zabranio rasturanje "Anala" br. 3/maj-jun 1971, i naložio da se svi primerci "imaju uništiti putem industrijske prerade". Zbog objavljivanja Đurićevog izlaganja zabranjen je i list "Student" (10-71).

Veće Okružnog suda u Beogradu je 17. jula 1972. profesora Mihaila Đurića osudilo na kaznu strogog zatvora u trajanju od dve godine

Glavni radovi akademika Mihaila Đurića

Ideja prirodnog prava kod grčkih sofista 1954.

Humanizam kao politički ideal: ogled o grčkoj kulturi, 1968.

Problemi sociološkog metoda, 1962.

Sociologija Maksa Vebera, 1964.

Iskustvo razlike: suočavanja s vremenom, 1994.

Stihija savremenosti, 1997.

Niče i metafizika, 1984.

Putevi ka Ničeu: prilozi filozofiji budućnosti, 1992.

Izazov nihilizma, 1986.

O potrebi filozofije danas: filozofija između Istoka i Zapada, 1999.

Poreklo i budućnost Evrope, 2001.

Krhko ljudsko dobro: aktuelnost Aristotelove praktičke filozofije, 2002.

Na nemačkom jeziku:

Mythos, Wissenschaft, Ideologie: ein Problemaufriss, Amsterdam 1979.

Nietzsche and die Metaphysik, Berlin 1985.

Kunst und Wissenschaft bei Nietzsche, Würzburg, 1986.

Nietzsches Begirff der Philosophie, Würzburg, 1990.

Die Serbische Philosophie heute, München, 1993.

Izvor: SANU

("neprijateljsko delovanje protiv društvenog i državnog uređenja", "podsticanje i pozivanje na razbijanje bratstva i jedinstva naroda Jugoslavije", "zlonamerno i neistinito prikazivanja društveno-političkih prilika").

Vrhovni sud Srbije je 4. januara 1973. zatvorsku kaznu profesoru Đuriću smanjio sa dve godine na devet meseci, koje je profesor odležao u Zabeli.

Protiv sudskog procesa su protestovale mnogobrojne javne ličnosti iz zemlje i sveta, među kojima su bili: Dejan Medaković, Živorad Stojković, Lazar Trifunović, Gajo Petrović, Rudi Supek, Vojin Milić, Kasim Prokić, nemački filozof Ernst Bloh...

Neposredno posle izricanja presude, sedmoro nastavnika Pravnog fakulteta (prof. dr Andrija Gams, prof. dr Ružica Guzina, prof. dr Stevan Vračar, docent dr Branislava Jojić, dr Aleksandar Stojanović, asistenti Danilo Basta i Vojislav Koštunica) potpisalo je molbu za pomilovanje profesora Đurića.

OSTRAKIZAM: Usledila je čistka na Pravnom fakultetu: Čuveni profesor Andrija Gams je prevremeno penzionisan, kao i Ružica Guzina. Stevan Vračar i Danilo Basta su udaljeni iz nastave. Vojislav Koštunica je oteran u Institut društvenih nauka. Na konkursu za ponovni izbor Kosta Čavoški nije izabran zbog moralno-političke nepodobnosti, a Aleksandar Stojanović, zbog navodne "stručne nepodobnosti". Branislava Jojić je svoju univerzitetsku karijeru nastavila u Mostaru, a potom u Kragujevcu.

U članku "Osuda i izgon Mihaila Đurića", profesor Pravnog fakulteta dr Jovica Trkulja piše o političkim okolnostima koje su uslovile taj proces: "Kada se održavalo suđenje profesoru Đuriću, obračun sa srpskim političarima Markom Nikezićem, Latinkom Perović i njihovim saradnicima uveliko je počeo, pa je Đurićevo suđenje trebalo da pokaže da nacionalizma ima i u Srbiji, a ne samo u Hrvatskoj... "

REHABILITACIJA: Nastavno-naučno veće Pravnog fakulteta u Beogradu je odlukom od 16. oktobra 1989. godine vratilo profesora dr Mihaila Đurića u nastavu. Budući da je predmet Istorija političkih teorija u međuvremenu bio ukinut, on je u toku školske 1991/92. godine održao kurs na poslediplomskim studijama o evropskom duhu, a potom je penzionisan. Kosta Čavoški i Aleksandar Stojanović su vraćeni na fakultet 1991. Stevan Vračar i Danilo Basta vraćeni su u nastavu ranije, početkom osamdesetih godina. Vojislav Koštunica je odbio da se vrati.

Na zahtev koji su podneli prof. dr Jovica Trkulja, prof. dr Danilo Basta i Jova Cvjetković, profesor Mihailo Đurić je sudski rehabilitovan 4. januara 2010. odlukom Okružnog suda u Beogradu, u čijem obrazloženju se kaže da su tom osudom bili prekršeni ne samo aktuelni ustav SFRJ već i Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, koju je 1948. usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija.

Rešenje o sudskoj rehabilitaciji Mihaila Đurića stiglo je u vreme kada je "Službeni glasnik", u saradnji sa Pravnim fakultetom u Beogradu, objavio njegove Sabrane spise u dvanaest knjiga. Govoreći na promociji Sabranih spisa na Kolarčevom narodnom univerzitetu u Beogradu, 23. marta 2010. profesor Jovica Trkulja je "slučaj profesora Đurića" opisao kao paradigmu sa tragičnim posledicama, kako za dalji razvoj nauke i filozofije tako i za duhovno zdravlje i intelektualni rad u Srbiji krajem XX veka. Konstatovao je da su se obistinile Đurićeve reči koje je uputio svojim sudijama, da presuda neće pogoditi samo njega: "Ona će odlučiti o sudbini jednog velikog načela koje u hrabrosti za istinu vidi najviši izraz ljudskog dostojanstva i najjaču potvrdu društvenog angažovanja, pa će, prema tome, ta presuda uticati i na životne izglede mojih đaka kod kojih sam toliko godina nastojao da probudim ljubav prema istini kao najvećoj strasti uma ili, što je jedno te isto, ljubav prema pravdi kao najvažnijoj odrednici karaktera". ◂

Milan Milošević

Profesor Mihailo Đurić

Smišljene smutnje

(Delovi izlaganja na ustavnoj raspravi Sekcije udruženja univerzitetskih nastavnika na Pravnom fakultetu u Beogradu 18, 19. i 22. marta 1971)

Treba odmah reći da predložena ustavna promena iz osnova menja karakter dosadašnje državne zajednice jugoslovenskih naroda. Ili tačnije: tom promenom se, u stvari, odbacuje sama ideja jedne takve državne zajednice.

Ukoliko nešto još i ostaje od nje, to je samo zato da bismo u sledećoj, takozvanoj drugoj fazi promene imali još šta da privedemo kraju. Treba biti načisto sa tim da je Jugoslavija već danas gotovo samo geografski pojam, budući da se na njenom tlu ili, tačnije, na njenim razvalinama, i to pod maskom doslednog razvijanja ravnopravnosti između naroda koji u njoj žive, uspostavlja nekoliko samostalnih, nezavisnih, čak međusobno suprotstavljenih nacionalnih država. To je činjenica kojoj treba smelo pogledati u oči...

Što se mene lično tiče, moram da priznam da žalim što je do toga došlo.

Ali ne pada mi ni na kraj pameti da se zalažem za spasavanje po svaku cenu nečega što se ne može spasti i što, kako ispada, u ovakvom vidu ili prividu nije ni vredelo stvarati. Pogotovo žalim zbog toga što nas ovaj proces vraća daleko unatrag, u prošlost, na pitanja naših očeva i dedova, na pitanja koja istorijski više nisu i ne mogu biti naša. Odbijam da prihvatim nacionalno i državno opredeljenje kao osnovno, najvažnije, najsušastvenije ljudsko opredeljenje. Ni nacionalno pitanje ni pitanje osnivanja države nemaju više epohalnu važnost. To nisu bitna pitanja našeg vremena, uprkos tome što ih jedno zlosrećno nastojanje tako uporno povampiruje u našem prostoru...

Očigledno je da granice današnje SR Srbije nisu nikakve, ni nacionalne ni istorijske, granice srpskog naroda. Uopšte uzev, granice svih sadašnjih republika u Jugoslaviji imaju uslovno značenje, one su više administrativnog nego političkog karaktera. Neprikladnost, proizvoljnost i neodrživost tih granica postaje očigledna onda kad se one shvate kao granice nacionalnih država. Ni za jednu republiku u Jugoslaviji, izuzev, možda, Sloveniju, postojeće granice nisu adekvatne, a pogotovo ne za Srbiju. Treba li uopšte da vas podsećam na to da izvan uže Srbije živi oko 40 odsto Srba, ili gotovo koliko i Hrvata u SR Hrvatskoj, odnosno koliko ima Slovenaca, Makedonaca i Muslimana zajedno? U trenutku kada je silom prilika doveden do toga da treba da ponovo uspostavlja svoju nacionalnu državu, može li srpski narod da bude ravnodušan prema svojim mnogobrojnim delovima izvan sadašnjih granica SR Srbije? Nije nimalo teško uvideti da se već i u sadašnjim uslovima srpski narod nalazi u neravnopravnom položaju prema drugim narodima u Jugoslaviji. Kao što je dobro poznato, izvan granica Srbije srpski narod živi u još četiri od pet preostalih republika. Ali ni u jednoj od tih republika on ne može da živi svojski...

Tribina: "Nova srpska levica"

Otužno cirkuzanstvo i neiskrenost

Uprkos tome što je tribina "Nova srpska levica" nasilno prekinuta, ne smatramo da je bila neuspešna, jer je pokazala realno stanje levice u Srbiji: nju, uz časne izuzetke, čine ljudi kojima su jedini argumenti vika i dreka, a kojima ono malo ideološke potke koju su dogmatski pokupili iz nekoliko polupročitanih političkih teorija služi za opravdavanje nečasnih postupaka

Pokušaj nedeljnika "Vreme" i Fondacije "Fridrih Ebert" da 24. novembra organizuju tribinu "Nova srpska levica", na kojoj bi predstavnici alternativnih levih organizacija smisleno govorili o svom političkom i društvenom delovanju, propao je kada je na polovini tribine Ratibor Trivunac iz Anarhosindikalističke inicijative polio vodom profesora Filozofskog fakulteta u Beogradu Vladimira Ilića. Incidentu je prethodio verbalni sukob, koji je trajao sve vreme tribine i zbog kog temama koje se tiču levice u Srbiji jedva da je posvećeno malo pažnje.

Među mnogim pitanjima koja smo imali nameru da postavimo na prekinutoj tribini "Nova srpska levica" jeste i ono o tome zašto Srbija nema gotovo nikakvu levicu. Za razliku od drugih planiranih, na ovo pitanje je odgovoreno na samoj tribini: Srbija nema nikakvu levicu jer su njeni reprezenti pojave ogrezle u lične sukobe i svađe na nivou nižem od onog kojim bi se eventualno pozabavio seoski kmet koji treba da presudi ko je kome ukrao kozu.

Zašto smo organizovali tribinu na ovu temu? Nedeljnik "Vreme" i Fondacija "Fridrih Ebert" uspešno sarađuju dugi niz godina i jedan od oblika saradnje upravo je organizacija tribina na aktuelne društvene i političke teme. Sa godinama, ovi događaji bivali su sve zapaženiji i posećeniji, te nam uprkos ogorčenosti zbog onoga što se dogodilo u četvrtak, 24. novembra, ostaje zaključak da su naše tribine postale značajan politički događaj, ako već neko smatra da ima interes od toga što će na jednoj od njih napraviti incident. Za prošlu nedelju zakazali smo tribinu o levici u Srbiji, smatrajući da ova tema zaslužuje pažnju veću od one koja joj se posvećuje iz više razloga. U prilog tome idu događaji na svetskom planu, poput pokreta "Occupy", a nedavne blokade Filološkog i Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i njihovo dovođenje u vezu sa levičarskim studentskim organizacijama isturile su u prvi plan temu alternativne levice i na domaćem terenu.

Učesnike smo odabrali iz spektra alternativnih levičarskih grupa, na osnovu njihovog angažmana i vidljivosti na javnoj sceni, trudeći se da obuhvatimo što širi krug organizacija, od anarhosindikalističkih do, uslovno rečeno, trockističkih, kakva je Marks 21, čiji je predstavnik Matija Medenica govorio na tribini. Profesor Vladimir Ilić pozvan je kao neko iz akademskih krugova ko se ovom temom bavi. Od samog početka bili smo svesni da će ova tribina biti burnija nego većina do sada održanih, da će biti oštrih reči i sukoba. Čarke i netrpeljivosti počele su, zapravo, nekoliko dana pre tribine. Svi su bez pogovora potvrdili učešće, nakon što su detaljno obavešteni i šta su teme i ko su ostali učesnici tribine. A onda su kolegama iz organizacije i meni, kao nekome ko je sastavio teme i predložio učesnike, počeli da stižu mejlovi sa, u najmanju ruku, nepristojnim pitanjima o tome zašto su pozvani baš ti ljudi, te šta će oni govoriti i u kom su svojstvu tu. Bilo je tu i pokušaja dokazivanja da "taj i taj uopšte nije levičar" i slično. Očigledno precenivši ozbiljnost reprezenata alternativne levo orijentisane političke scene, nadali smo se da je ovo znak da nam sledi tribina sa mnogo različitih mišljenja i stavova. Smatrali smo da je i to način da ilustrujemo heterogenost stavova koji čine okosnicu levog bloka u Srbiji. U tom smislu, dobro nam je došao i upad studenata Filozofskog i Filološkog fakulteta, koji su na trenutak prekinuli tribinu i pročitali proglas u kom se ograđuju od organizacija čiji predstavnici tu učestvuju, tvrdeći da one nemaju veze sa blokadama fakulteta.

OKONČAN DIJALOG: Ratomir Trivunac poliva vodom Vladimira Ilića

Zašto je profesor Vladimir Ilić krenuo u verbalni *ad hominem* sukob sa Ratiborom Trivuncem i zašto je Trivunac na kraju Vladimira Ilića polio vodom uz pretnju da će ga išutirati? Nekakvo objašnjenje smo uspeli da dobijemo, ali ono nikako ne ispunjava principe ni nužnih ni dovoljnih razloga. Štaviše, pokušaj da detaljno prepričam i prenesem ono što mi je rečeno, bio bi uvreda za inteligenciju čitalaca i priča nedostojna stranica "Vremena", primerenija žutoj štampi. Ukratko, na stolu su, navodno, stajali nekakvi papiri čije bi javno objavljivanje kompromitovalo mnoge, te je bio prioritet po svaku cenu sprečiti da se oni javno pročitaju. Priča bi možda bila ubedljiva da čarke među učesnicima nisu počele od prvog trenutka kada su se našli u istoj prostoriji. Ovako, čini se da je čitav incident planiran unapred, sa ciljem da se na jeftin način privuče medijska i svaka druga pažnja, po svaku cenu, pa makar i ako to podrazumeva zloupotrebu ukazanog poverenja, prostora i vremena i manipulantsko iskorišćavanje organizatora.

Da se razumemo, mi nismo naivni. Računali smo sa ideološkim neslaganjima, ali nismo računali sa banalnim pijačarskim sukobom u stilu opskurnih političkih pojava. Sve što smo hteli jeste da damo šansu jednom političkom bloku za koji smo smatrali da je nepravedno marginalizovan, u društvu i državi u kom gotovo čitava javna scena zajedno sa partijama koje se deklarišu kao levičarske, od kojih su neke i članice Socijalističke internacionale, gravitira nadesno. Nadali smo se da ćemo čuti smislena objašnjenja zašto je to tako. Umesto toga, dobili smo očiglednu nastavu: levica u Srbiji gurnuta je na periferiju političkog života jer joj protivnici ne trebaju, jer nema elementarnu ozbiljnost potrebnu za opstanak van margine, gde joj je udobno i gde na miru može da se bavi sama sobom i svojim ličnim sukobima i netrpeljivostima.

Uprkos tome što je tribina "Nova srpska levica" nasilno prekinuta, ne smatramo da je bila neuspešna, jer je pokazala realno stanje levice u Srbiji: nju, uz časne izuzetke, čine ljudi kojima su jedini argumenti vika i dreka, a kojima ono malo ideološke potke koju su dogmatski pokupili iz nekoliko polupročitanih političkih teorija služi za opravdavanje nečasnih postupaka, poput onog kada su devojku koja je snimala dešavanja nakon tribine, kršni momci, deklarisani levičari, udarali po ruci i slomili joj kameru. Na povike da ne udaraju devojku, odgovoriše nam da su njima svi ljudi jednaki. Nema tog principa jednakosti koji fizički jačeg može da izjednači sa fizički slabijim niti da opravda agresiju prema slabijem. U tom se detalju razotkriva sve cirkuzanstvo, neozbiljnost i neiskrenost tobožnje levice u Srbiji. ◂

Jovana Gligorijević

Pre incidenta

Šta je, uprkos svemu, rečeno o levici u Srbiji.

Matija Medenica, član organizacije "Marks 21", rekao je kako još važi tradicionalna podela levice na reformističku i revolucionarnu, te da u Srbiji postoji samo ova potonja: "Reformistička levica polaže nade u to da kroz postojeće strukture parlamenta može da izvrši društvene transformacije, bilo da se dođe do socijalizma putem parlamentarne demokratije, bilo da se ispuni nešto što te partije smatraju da je dovoljno za poboljšanje standarda života. Sa druge strane, revolucionarna levica u potpunosti to negira i nema zablude da kroz parlament može da promeni društvo, odnosno da smakne kapitalizam. U Srbiji postoji samo revolucionarna levica, jer na zvaničnoj političkoj sceni nemamo nijednu levičarsku partiju. Niko od levice u Srbiji ne gaji zabludu da će kroz parlament moći bilo šta da postigne, međutim, tu je jedna kvaka, a to je da levica u Srbiji praktično ne postoji."

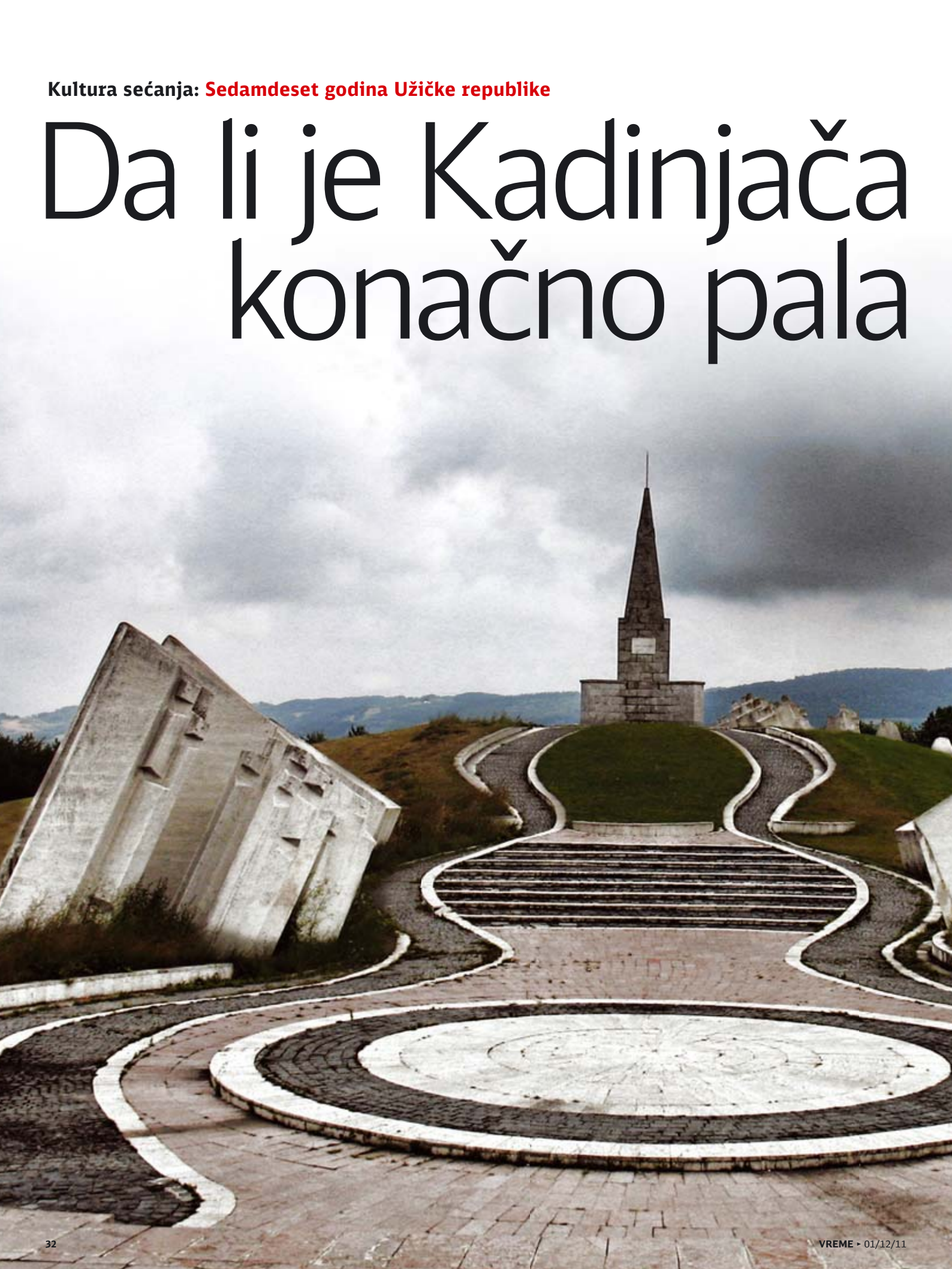
Profesor **Vladimir Ilić** je najpre rekao da je kriza iz 1929. godine pokazala da je kapitalizam veoma loš sistem, za čije održanje su životom platile desetine miliona ljudi. Osvrnuvši se na drugu polovinu 20. veka, Ilić je visoko vrednovao vladavinu komunista u Jugoslaviji, koja je "u civilizacijskom pogledu bila neuporedivo ispred ovog vremena u kome sada živimo ", dodavši da danas 40 do 45 odsto građana sa biračkim pravom u biti prihvata komunističke ideje, ali da ne glasa za socijalističke partije koje su minorne. "Ne možemo nazvati ni DS ni SPS, mada su članice Socijalističke internacionale, levim partijama, jer se zalažu za restauraciju kapitalizma, a još uvek je to jedan od bitnih kriterijuma razlikovanja levice od onoga što nije levo – odnos prema socijalizmu i socijalnoj pravdi", zaključio je Ilić.

Treći gost tribine, **Ratibor Trivunac** iz Anarhosindikalističke inicijative, rekao je da levica može da ponudi odgovor na krizu kapitalizma, a da je "pitanje da li ona može da sprovede taj odgovor u praksi". Po njemu, taj odgovor je "potpuno drugačije organizovanje društva u kome živimo, baziranje društva na principima solidarnosti, ravnopravnosti, saradnje i odsustvu takmičenja i egoizma".

Na kraju, Matija Medenica poslužio se nivoom dotadašnje rasprave da dočara stanje levice u Srbiji: "Ovakvim odnosom se preslikava ono što je loše na levici u Srbiji. To je taj sindrom 'mala bara, puno krokodila', gde se hvata svaka prilika da se neki neraščišćeni račun raščisti, ili da se neki raščišćeni račun raščisti pred novim ljudima."

R. M.

Da li je Kadinjača konačno pala

Tokom najnovijih balkanskih ratova devedesetih godina i posle njih, širom bivše Jugoslavije počelo je odricanje od starih, "komunističkih" vremena, i od svega što na komunizam miriše, a sve što je bilo vezano za partizansku borbu u Drugom svetskom ratu bilo je prvo na udaru. Nije pošteđena ni Užička republika

SPOMENIK NA KADINJAČI: Dušan Jerković govori borcima Radničkog bataljona (gore)

Sedamdeset godina sloma Užičke republike, prve slobodne teritorije u tada porobljenoj Evropi, proslavljeno je 29. novembra na Kadinjači. Jubilej je obeležen recitalom, prigodnim govorima i parastosom, koji su služili užički sveštenici; u Narodnom muzeju u Užicu otvorena je izložba povodom 70 godina od eksplozije u partizanskoj fabrici oružja i municije, koja se desila 22. novembra 1941. godine; u toku je renoviranje prostora za muzej Užičke republike, u kome će biti zastupljeni i partizanski i ravnogorski pokret. Predsednik Srbije Boris Tadić poslao je na proslavu na Kadinjaču ličnog izaslanika, načelnika Generalštaba generala Miloja Miletića. Ipak, mnogi smatraju da je ovaj datum obeležen previše skromno.

Nikola Gogić, direktor Narodnog muzeja u Užicu, rekao je da je žalosno što značajan jubilej u borbi protiv fašizma i značaj prve slobodne teritorije Srbija nije iskoristila za okupljanje bivših saveznika, a posebno turista iz zemlje i inostranstva, kojima bi "pokazali deo naše istorije, da se ne stidimo Kadinjače, da jednostavno kažemo ovom svetu da smo mi bili ona snaga, koja je pobeđivala fašiste". "Predlagali smo da se priredi svečana akademija, manja parada ili neka svečanost", rekao je Gogić, dodajući da je 7. novembra 1941. godine jedino u Moskvi, Kujbiševu i Užicu održana parada povodom godišnjice Oktobarske revolucije.

POČETAK I ILUZIJE: Koreni Užičke republike postavljeni su u leto 1941. godine. Posle napada Nemačke na SSSR, vladalo je uverenje da će sovjetska armija odmah preći u pobedonosni kontranapad. Režiser Puriša Đorđević, tada mladi partizan, pričao je da je verovao da će rat biti gotov do svetog Nikole. Istoričar Venceslav Glišić u svojoj knjizi *Užička republika* navodi da se u Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije čak razmišljalo o stvaranju prve slobodne teritorije između Homolja i Dunava, da bi bila što bliže jedinicama Crvene armije, čije se brzo nastupanje očekivalo. Međutim, Tito je krajem jula 1941. došao do zaključka da je zapadna Srbija bolja za stvaranje slobodne teritorije, kako zbog toga što je bila podesna za partizansko ratovanje tako i zbog borbene tradicije naroda ovog kraja i boljih mogućnosti saradnje sa ustanicima u drugim krajevima zemlje. U narodu su još bila sveža sećanja na Prvi svetski rat i otpor neprijatelju, u buđenju borbenog duha prizivani su i junaci iz prošlosti, rusofilstvo, panslavizam.

Posle brojnih diverzija i manjih sukoba sa nemačkim snagama, u septembru je počelo oslobađanje gradova, u kojima su učestvovali i partizani i četnici Draže Mihailovića. Prva značajna borba bilo je oslobođenje Krupnja 4. septembra, u toj borbi je učestvovalo oko 250 partizana i 200 četnika. Posle oslobađanja Loznice 31. avgusta od strane četnika i osvajanja Banje Koviljače 6. septembra, zajedničkim snagama partizana i četnika, jedinice Užičkog odreda oslobodile su, polovinom septembra, Bajinu Baštu i Čajetinu i približile se Požegi i Užicu.

Nemačka komanda bila je prinuđena da evakuiše trupe iz užičkog kraja zbog opasnosti da budu odsečene i uništene. Povlačenje nemačkih trupa iz Užica izvršeno je 21. septembra, iz Požege dan kasnije. Oba grada su bez borbe predata četnicima i srpskoj žandarmeriji, koji su se pod pritiskom jedinica Užičkog partizanskog odreda povukli bez borbe iz ovih gradova 24. septembra. Taj datum se često uzima kao zvaničan početak postojanja Užičke republike. ►

JEDINA SLOBODNA TERITORIJA U OKUPIRANOJ EVROPI: Partizani u Užicu

Foto: Istorijski muzej Srbije

Krajem septembra i početkom oktobra stvorena je velika slobodna teritorija. Potpuno su bili oslobođeni i međusobno povezani užički i čačanski okrug, na istoku se granica svakodnevno menjala i protezala se približno linijom Beograd–Lajkovac–Aranđelovac–Knić–Kraljevo–Raška, na jugu se teritorija prostirala do reke Uvac, na zapadu do Drine i Save. Na slobodnoj teritoriji živelo je oko milion stanovnika, a na tom prostoru Nemci su imali garnizone samo u Šapcu, Valjevu, Obrenovcu, Lajkovcu, Aranđelovcu, Kragujevcu i Kraljevu. Valjevo, Šabac i Kraljevo su opsedali i napadali zajedno partizanski i četnički odredi, ali nisu uspeli da ih osvoje.

USPON, OPREDELJIVANJA, ZBUNJENOST: U tih nekoliko meseci na oslobođenoj teritoriji partizanski odredi od nekoliko desetina boraca brzo su se uvećavali, što dobrovoljnim dolaskom, što mobilizacijom. Na području užičkog i čačanskog kraja objavljena je opšta mobilizacija muškaraca od 18 do 40 godina, a u svakom mestu slobodne teritorije postojala su dva mobilizaciona stola, četnički i partizanski, između kojih su vojni obveznici slobodno birali. U to vreme, i partizanski i četnički pokret prikazivali su se kao antifašistički, pa je među ljudima bilo mnogo nedoumica, a u nekim mestima su vršene i prisilne mobilizacije, pod pretnjom smrću. Euforiju zbog oslobođene teritorije smenjivala je i zebnja zbog drakonskih mera odmazde koje je preduzimao okupator, poput streljanja u Kraljevu i Kragujevcu, ali i borbe između četnika i partizana.

Mada je prvi sporazum između partizana i četnika sklopljen u blizini Čačka još u julu 1941, pri čemu su najvažnije tačke sporazuma bile zajednička borba protiv okupatora, slobodno opredeljivanje za jedan ili drugi pokret i zajedničke komande za veće operacije, uz zajedničke akcije su izbijali nesporazumi i sukobi. U sledećih nekoliko meseci, otvoreni sukobi i sporazumi o međusobnom miru i zajedničkim akcijama protiv okupatora neprestano su smenjivali jedni druge, uz međusobno optuživanje za izazivanje sukoba. Skoro u svakom mestu postojale su i četničke i partizanske komande mesta.

Napad četnika Draže Mihailovića na Užice početkom novembra sledile su druge međusobne borbe koje je na trenutak prekinuo sporazum o nenapadanju 16. novembra, koji nije dugo potrajao. Bilo kakve dalje odnose posebno je opteretila predaja zarobljenih partizana Nemcima od strane četnika, naročito predaja 365 zarobljenih partizana u selu Slovcu 13. novembra, od kojih su većinu Nemci streljali u Valjevu 27. novembra.

POČETAK KRAJA: Nemačke jedinice su do polovine novembra ponovo zauzele Mačvu, Posavinu i Tamnavu. U partizanskim jedinicama dolazilo je do osipanja zbog gubitka teritorije, kao i zbog borbi sa četnicima, koje su dodatno oslabile partizanske snage pred odlučujući napad Nemaca na središni deo Užičke republike.

Završni napad na Užičku republiku je počeo 25. novembra 1941. godine. Vrhovni štab je verovao da će otpor biti duži, dok se partizanski odredi postepeno povlače prema Užicu i dalje ka Sandžaku. Međutim, gradovi su brzo padali jedan za drugim širom slobodne teritorije, Nemci su zauzeli Ljuboviju već 27. novembra, a sledećeg dana je Užice bilo ugroženo jer su tog dana nemačke snage uspele da zauzme Bajinu Baštu, čime im je bio otvoren put ka Užicu. Bilo je očigledno da se ostatak slobodne teritorije, koji se sveo skoro samo na Užice, neće moći dugo braniti.

Poslednje mesto na kome je izgledalo da se može pružiti otpor bio je prevoj Kadinjača, 14 kilometara daleko od Užica, na putu ka Bajinoj Bašti. Štab Užičkog odreda je tada u gradu imao na raspolaganju jedino Radnički bataljon, kome su pridodate dve čete Posavskog i jedna četa Šumadijskog odreda. Dr Venceslav Glišić navodi da su Radnički bataljon u tom trenutku sačinjavale četiri čete, Železnička, Pekarska, Krojačko-obućarska i Tkačka. "Pri izlasku iz grada, Železnička četa je vraćena — da organizuje transporte železničkom prugom prema Kremni, da bi se što brže izvršila evakuacija ratnog materijala, ranjenika i stanovništva. U Radničkom bataljonu je ostalo oko 270 boraca", navodi Glišić.

U daljem opisu, Glišić kaže da je učitelj Dušan Jerković, komandant bataljona, u prvu odbrambenu liniju postavio Radnički bataljon, ispred njega jedno odeljenje sa benzinskim flašama, a da je izjutra 29. novembra jedan kamion dovukao na Kadinjaču top 75 M-12, bez nišanskih sprava. "Dan je bio hladan i maglovit. Nije bilo vremena da se borci ukopaju, zemlja je bila smrzla. Oko 10 časova se pojavila nemačka motorizovana kolona i otvorila vatru po padinama Kadinjače", opisuje Glišić bitku koja je usledila. Dve kolone su sasvim opkolile Radnički bataljon čiji su borci brzo ginuli, a oko 14.30 bitka je prestala. Nemački izveštaj je bio kratak: da se "69. pešadijski puk 342. pešadijske divizije sukobio oko 13 časova sa jakim neprijateljem, koji je, uz podršku artiljerije, napadnut i odbačen uz velike gubitke — preko 240 mrtvih, a zaplenjen je jedan mitraljez, 2 puškomitraljeza i jedan top sa municijom". Srpski istoričari kažu da su utvrdili imena 108 poginulih iz Radničkog bataljona i jedinica koje su im bile pridodate, i da je razlika u broju poginulih verovatno nastala zbog toga što su Nemci računali na osnovu broja komada zaplenjenog oružja.

"ČIKO, DA LI JE SAV OVAJ LEBAC TVOJ": Kadar iz filma "Užička republika"

Nemačke jedinice koje su krenule u progon partizana koji su se povlačili ka Sandžaku izvršile su stravične zločine, ubijajući na Zlatiboru ranjenike i civilno stanovništvo. Manji deo partizanskih boraca, oko 1500, povukao se pred neprijateljem u Sandžak, veliki broj ljudi nije bio spreman da se odvoji od svog kraja i da krene u neizvesnost, pa je napustio odrede. U zapadnoj Srbiji je partizanski pokret gotovo uništen, uz velika stradanja civilnog stanovništva.

REVIZIJA ISTORIJE: Tokom i posle najnovijih balkanskih ratova devedesetih godina, širom bivše Jugoslavije počelo je odricanje od starih, "komunističkih" vremena, i od svega što na komunizam miriše, a sve što je bilo vezano za partizansku borbu u Drugom svetskom ratu bilo je prvo na udaru. Devedesetih se i Užice odreklo prvog dela svog imena, Titov spomenik je sklonjen sa trga i ostavljen iza muzeja. Nije pošteđena ni Užička republika. Pominje se žrtvovanje Radničkog bataljona da bi se izvukao Vrhovni štab, "mesec dana najcrnje staljinističke diktature, masovnih ubistava svih ideoloških protivnika u Užicu", izjednačavaju se komunisti i fašisti svih boja, a Srbija ni danas kao da ne zna tačno šta da radi sa svojom prošlošću iz Drugog svetskog rata.

Nesporno je da su partizani u Užicu streljali i nevine ljude, dovoljno je setiti se Živojina Pavlovića, člana KPJ i KP Francuske, čiji je greh bio što je 1940. godine napisao delo Bilans sovjetskog termidora o Staljinovim zločinima. Pavlovića su u Užicu ispitivali i mučili tadašnji najviši partijski funkcioneri, da bi bio streljan 28. novembra 1941, dan pre povlačenja. Problem je, međutim, što se svaka antifašistička borba omalovažava, a opravdava i otvorena kolaboracija sa Nemcima.

Mlađe generacije o Drugom svetskom ratu znaju malo ili ništa, one još ni najnovije Balkanske ratove nisu uspele da svare. Užička republika im je nešto daleko i maglovito, nekima je to samo Food and catering firma istog naziva, koja ima Kadinjaču i Titovu bistu u reklami. I pre devedesetih, preterano ponavljanje priča o slavnim događajima, uz jednodimenzionalne epske spektakle o ratnim pobedama i porazima, na kraju je kod mlađih izazivalo zamor i dosadu. To još ne znači da se ti događaji nisu desili, da nisu bili tragični i da je svaka žrtva u borbi protiv fašizma bila besmislena, kao što se često pominje kada se govori o partizanskim žrtvama na Kadinjači, uz obavezan dodatak da su u toj borbi poginula samo dva Nemca.

Sa distance, lako je suditi da su ljudi uzalud izginuli. Šteta što nije bilo više onih koji bi na način koji nije banalan prikazali pravo herojstvo, poput slovenačkog pisca Vitomila Zupana. U svom romanu *Menuet za gitaru* Zupan, čovek koji je tvrdio da je u partizane otišao "zbog Karla Maja, a ne Karla Marksa", ali i zato što nije mogao da podnese da mu Nemci okupiraju zemlju, opisuje trenutke koje istorija nije zabeležila, kada je na nekoj pustoj kosi sa "seljacima, radnicima i poštenom inteligencijom" dočekivao Nemce u nadiranju, štiteći odstupnicu jedinice, svestan da su svi žrtvovani. ◂

Momir Turudić

Sećanja

VIŠE NIJE TITOVO: Uklanjanje spomenika J. B. Titu u centru Užica

Foto: Miloš Cvetković

"Došao sam u Užice kao mlad, učestvovao 1955. godine u pokrivanju kaldrme asfaltom u glavnoj ulici, doživeo sam razvoj grada, urbanizaciju, doseljavanje ljudi", kaže za "Vreme" Debljović Milorad, penzioner iz Užica. "Osećao sam da je Užička republika bila simbol, gde god sam išao znala je cela Jugoslavija za nju, bio je ponos reći da si iz Užica.

Za nas starije, članove partije, a bio sam član, ne neki zadrt, bilo je zaprepašćenje kada je počelo negiranje svega, kada sam saznao da je spomenik Titu oboren i sklonjen. Ne treba uništavati epohe, prvo su posle rata brisali tragove prošlosti iz doba kralja, onda su počeli da brišu tragove onoga što je bilo posle, pa šta će uopšte ostati, ispada da nemamo nikakvu istoriju. Moj utisak je da se hoće da se izravna sve, da se kaže da su bili isto komunizam i fašizam. Jesu četnici krenuli kao antifašisti, i tačno je da su ubijali i jedni i drugi, i ovde, u Užicu, ali sve se sada sručilo na komuniste, drugi se ne pominju. Neka živi sve kao istorijski događaji, a ne sada da se unuci onih koji su ratovali i danas oko toga raspravljaju."

"Od početka smo rasli sa pričom o Kadinjači", kaže Ivana Marković, službenica iz Užica. "Svake godine smo išli na marš na Kadinjaču, sve se doživljavalo sa puno pijeteta, puno ponosa, mi smo bili prva slobodna teritorija u Evropi. Svake godine je na proslavu dolazilo mnogo horova, glumaca, muzičara, televizija je uvek prenosila, nijedan od gradova u unutrašnjosti nije imao tako ogromnu priredbu.

Na mojoj zgradi je pisalo ogromnim slovima 'Tito je naš', bila sam kao mala ponosna jer je na mojoj terasi stajalo slovo 'O'. To je stvarno bilo Titovo Užice. Znam da je bilo raznih priča, moj deda je govorio da su njega mobilisale sve vojske koje su naišle, mojoj drugarici je deda bio trgovac koji je obešen na trgu, ona sigurno ima drugačija sećanja na to doba, ali mislim da je kolektivno pamćenje pozitivno, dalo je to značaj i ponos Užicu."

piše: Teofil Pančić

Ante M. ili nostalgija za nedogođenim

Pogledajte ovo bivših i sadašnjih "državnika" što je još živo: sve sami koleški asesori, županijski glupani, sreski špijuni i siroti mali hrčki

Koliko će puta još Jugoslavija morati da umre pre nego što bude definitivno i neopozivo mrtva? I da li se to – njena *trajna* smrt, smrt u duhu i (o)sećanju – uopšte može dogoditi pre nego što pomremo svi mi koji smo se u njoj rodili i živeli, a da pri tome nismo mislili da nam je ona, *njom samom*, strašno kriva za nešto, pak će nam biti bolje ako je i kad je nadživimo?

Na dan kada je umro Ante Marković, umrla je još jedna Jugoslavija u nama, možda i ona najbolja; svakako poslednja koja je vredela i koja je bila dostojna tog imena, a koje su ime bespravno i besramno kidnapovali i kasnije punu deceniju poganili oni dedinjski strvoderi i njihova vampirska kamarila. Ante je Marković umro u "maršalskoj" dobi, u 88. godini, a samo dan pre još jednog Dana republike, one republike koje odavno ni zvanično nema, za razliku od republikoidnih državuljaka u kojima obitavamo, a koji samo tako – naime: zvanično – postoje (znate ono – himna, zastava, fudbalska reprezentacija, sekta dežurnih patriota, sedište u UN...), a inače su krajnje deficitarni sa utemeljenošću u stvarnosti. Ko u njegovom životnom dobu i datumu smrti hoće da traži neku dodatnu simboliku, neka mu je prosto. Ipak, i bez toga je Ante M. dovoljno snažan simbol, zapravo i poslednja preostala ličnost takvoga formata "na ovim prostorima". Pogledajte ovo bivših i sadašnjih "državnika" što je još živo, pa recite i sami; sve sami koleški asesori, županijski glupani, sreski špijuni i siroti mali hrčki. Hajde de, Milan Kučan još i nekako, ali tek za mnogo manje ljudi.

Svi će ovih dana navaliti da se javno prisećaju Ante Markovića u vidu *lika i dela*, ali čini mi se da je tu još zanimljivije nešto drugo. Naime: čega se prisećamo kada se prisećamo A. M.? I još važnije: za čime to propuštenim žalimo kada žalimo za Antom M.? A za njim se, da se razumemo, ne žali tek sada, kada je umro – činjenica njegove fizičke smrti u lepoj starosti žalosna je za njegove bližnje, ne toliko za nas ostale – nego se za njim žali poslednjih dvadesetak godina njegovog života! Kako to? Lepo: krvavi raspad Jugoslavije označio je brutalan kraj "Markovićeve ere" (i obrnuto), a u nju su mnogi od nas emotivno i racionalno investirali jednu *plemenitu nadu*, ako smem tako reći. To što se ta nada na koncu izjalovila ne znači da je bila "pogrešna"; naposletku, neke su "zablude" pitanje časti i ljudskosti. To jest, ako su oni koji su Markovića oterali (pre svega tako što su mu oduzeli i obesmislili državu u kojoj je bio makar i sve konfederalniji premijer) nekakvi "pobednici", onda je svakako bilo dostojnije naći se među gubitnicima, svemu uprkos. Ante Marković je časno izgubio jednu igru u kojoj više nije imao nikakve šanse i prepustio je volan pomahnitalim kvartovskim siledžijama; oni među nama koji su time takođe bili poraženi povukli su se u svoje katakombe (ako su imali sreće da im ih ne razori kakva granata), i ponekad mi se čini da nikada nisu/nismo ni izašli iz njih: tek malko izvirili.

Dobro, ali *šta* je to što je Marković simbolizovao? To nešto je neodvojivo od epohalnog konteksta u kojem se javlja: na evropskom nivou, pad Berlinskog zida i sloboda za istočnoevropske robove; na dobrom delu jugoslovenskog suprotno: naoružani etnobanditizam kao stropoštavajući pad u varvarstvo, posledično i u svakovrsno ropstvo. U "prirodno" stanje u kojem je već i glava na ramenima mašala premija. E, u tom kontekstu čovek odmerenog držanja i osmeha koji ne ume da bude ciničan emituje – kao da je, je li, "pao s Marsa" – jednu vrstu *topline* koja zapravo nije očinski-patrijarhalna tj. nasilnički "zaštitnička", nego je partnerska: "ljudi, hajde da radimo nešto suvislo i korisno, evo, ja ću prvi, ali ne mogu to da obavim bez vas".

Evo i tumačenja u žargonu napučenom "izmima". Elem, u Markoviću se nahodilo nešto elementarno "socijalističko" i *prosvećeno paternalističko*, što je mnogima bilo milo i drago, a istovremeno i nešto "tehnomenadžersko", to jest protokapitalističko, što je pasovalo *zori novih vremena* na evropskom istoku, koji tek što je oprezno zakoračivao u svoj tranzicioni "dijalektički prelaz iz ničega u ništa", peljevinovski rečeno. Čovek je, naprosto, delovao kao idealna predvodnička figura prilično mekog i baršunastog prelaza sa socijalističke na kapitalističku društvenu paradigmu, personalizujući bolju (ili naprosto – idealizovanu) stranu obeju.

Pa dobro, Pančiću, ako je sve to bilo tako lepo i komifo, zašto je onda cela stvar propala? Zato što je *većina nije htela* – to je jedina istina! Da ju je htela, podržala bi je, i na izborima i inače. Koliko god instinktivno bežao od najčešće uvredljive banalnosti političenja na ovom terenu, i "markovićevski" se projekat morao artikulisati politički, i morao je za to da dobije podršku, tj. verifikaciju. Nije je dobio – tačka. U redu, ali šta je onda ta većina htela? Eee... to što je htela, to je i dobila... I nadobijaće se još, u sve šupljine. Markovićeva vizija baršunaste tranzicije i bespogovorne evropeizacije bila je, da se ne lažemo, bliska većini jedino u Sloveniji, ali i njima samo u novom državnom kontekstu – onom samostalne Slovenije. Koji samim tim takođe obesmišljava Markovića, i konkretnog i "kao metaforu". A tek oni drugi, oni južnije, ti su bogme imali pametnija posla: da se najzad jednom zauvek razjasni čija nana crnu vunu prede, ko je pobedio u II svetskom ratu (i ima li produžetaka), a ko u Kosovskom boju, đe je to Carstvo Dušanovo, je li student zapalio žito, šta se lijepo snuje Od Stoljeća Sedmog, kako Musa dere jarca "i pročaja", što reče Basara. Razjašnjavanje kanda još traje, mada je belosvetska sudijska trojka barem smirila tuču na terenu.

Kad se podvuče crta, "ostvareni" Ante Marković simbolizuje *labuđi pjev* poslednje Jugoslavije naših života, a onaj "neostvareni", onaj za kojeg volimo da verujemo da ga je moglo biti "da je bilo pameti", podseća nas na nešto što smo izgubili pre nego što smo ga uopšte mogli steći. Otuda sva ova nostalgija: to je *nostalgija za nedogođenim*, po prirodi stvari najbolnija od svih. ◂

VREME USPEHA!
Klub dobrih poslovnih ideja
REDOVNI PODLISTAK NEDELJNIKA "VREME", IZLAZI SVAKOG PRVOG ČETVRTKA U MESECU

SARADNJA SRPSKE I NEMAČKE PRIVREDE

Ulaganja sa nemačkim garancijama

VREME OSIGURANJA

Wiener Städtische beleži rast

MIHAEL ŠMIT, DELEGACIJA NEMAČKE PRIVREDE

Podržati privatni kapital

FOTO: A. ANĐIĆ

kids love chemistry

At BASF, we create chemistry.
www.basf.com/chemistry

International Year of CHEMISTRY 2011
BASF is a Global Sponsor

BASF
The Chemical Company

HENKEL

Sve bolji rezultati

Kompanija Henkel nastavila je da beleži dobre rezultate i u trećem kvartalu ove godine. Prodaja u trećem kvartalu dostigla je 4,028 milijardi evra što predstavlja rast od 1,7 odsto. Korigovani operativni profit beleži rast od 4,7 odsto i iznosi 541 miliona evra, dok je korigovana EBIT marža 13,4 odsto sa rastom od 0,4 odsto. Svi poslovni sektori ostvarili su znatan porast marže, a tržišta u razvoju nastavljaju da beleže dvocifreni rast. Henkel do kraja fiskalne 2011. godine očekuje organski rast prodaje između pet i šest procenata. "Uprkos svim izazovima na tržištu, i ovog puta smo ostvarili veliki organski rast prodaje na za nas značajnim tržištima", izjavio je predsednik Upravnog odbora kompanije Henkel, Kasper Rorštеd.

SCHENKER

Novi generalni direktor

DB Schenker je zadužen za transportne i logističke usluge u okviru Deutsche Bahn, Nemačkih železnica. Posmatrajući prodaju i performanse tokom 2010, oko 18,9 milijardi prodaje u 130 zemalja, logistička divizija DB-a je druga u svetu u svojoj branši.

Počevši od 1. 11. 2011. funkciju generalnog direktora Schenker d.o.o. obavljaće gdin Neven Marčesku. Profesionalnu karijeru gradio je u Coca-Cola HBC Srbija tokom poslednjih 11 godina, a na čelo Schenker d.o.o. dolazi sa funkcije direktora logistike. "Učvršćivanje pozicije i dalja ekspanzija DB Schenkera na srpskom transportno-logističkom tržištu izazov je kojem smo moj tim saradnika i ja spremni da energično odgovorimo. Drago mi je da sam na čelu Schenker d.o.o. i time deo globalnog DB Schenker tima", istakao je gdin Marčesku. Schenker Srbija je osnovan 2002. godine, u ovom trenutku zapošljava 46 ljudi, a godišnje se obradi više hiljada pošiljaka i tona robe.

BASF

Lokalni i globalni rast

Najveći hemijski koncern na svetu, BASF – The Chemical Company, nastavlja da povećava prodaju i tokom ove godine, uz realna očekivanja da će prošlogodišnji rezultat od 63,9 milijardi evra biti premašen uprkos turbulencijama na međunarodnom tržištu kapitala. Predstavništvo nemačkog BASF-a u Srbiji posluje 25 godina i u našu zemlju uvelo je brojne održive tehnologije zasnovane na inovativnim hemijskim proizvodima koji su kao sirovina prisutni u skoro svim granama hemijske industrije, kao i u svakodnevnom životu svih nas.

U oblasti proizvoda za zaštitu bilja, najznačajnija inovacija na srpskom tržištu je Clearfield® tehnologija, koja je zasnovana na hibridu suncokreta tolerantnom na herbicid Pulsar 40. Kompanija je na lokalnom tržištu prepoznatljiva i po energetski efikasnim građevinskim materijalima, sirovinama za kozmetičku, prehrambenu, farmaceutsku i industriju papira, kao i po pigmentima, fluidima za automobilsku industriju i hemikalijama za rafinerije. Najnovije tehnološko dostignuće realizovano u saradnji sa domaćim partnerom Beohemijom je prvi domaći premijum deterdžent Deus napravljen od sirovina vrhunskog kvaliteta.

Širom sveta BASF je poznat i kao društveno odgovorna kompanija. Jedna od najnovijih aktivnosti tog tipa je i pokretanje veb-sajta www.chemgeneration.com nastalog povodom obeležavanja Međunarodne godine hemije 2011. Ovaj zanimljiv, moderan i interaktivan sajt dostupan je i na srpskom jeziku a ima za cilj da se kod mladih ljudi probudi interesovanje za hemiju i da im se predoči značaj koji hemija ima u savremenom životu.

PR INDUSTRIJA

Otvoreniji nego ikad

piše: **Jozo Laurenčić,**
direktor i partner marketing agencije Idea Plus Communications

Perspektiva advertajzing, PR i celokupne komunikacione industrije u Srbiji u vreme krize nije ni bolja ni lošija od perspektive ostalih grana ekonomije. Konkretnije, komunikacioni budžeti su smanjeni i postali su restriktivniji po pitanju izbora kanala komunikacije, a smanjene su i mogućnosti dugoročnijih planiranja. Ipak, i pored kriznih turbulencija, ovo je i vreme u kome je komunikacija otvorenija nego ikad, a samim tim i veći izazov za sve nas u kreativnom biznisu. Naime, prva polovina 21. veka donela je pozitivan trend rasta novih vrsta i kanala oglašavanja, kao i sve raznovrsniju ponudu usluga i proizvoda na tržištu (recimo, bankarske, telekomunikacione i usluge osiguravajućih društava, proizvodi hemijske ili IT industrije). Takođe, mediji su postali interaktivniji, kupci kritičniji i bolje informisani. Na nama u agencijama je da u tako zahtevnom okruženju ponudimo što kreativnije projekte koji adekvatno rešavaju klijentov problem, čak i ako nije samo komunikacioni, a da za to koristimo sva znanja i resurse naše industrije.

Komunikacijski biznis ne može se posmatrati izolovano, već samo kao deo ukupnih društvenih procesa i kroz faze kroz koje prolazi šira društvena zajednica. Upravo iz tog razloga, kao što se i samo okruženje menja, tako se menja i advertajzing, PR i celokupna kreativna industrija. Ono što treba očekivati, kao delimično nov trend u našem biznisu, jeste da se uloga agencija adaptira, a procesi rešavanja poslovnih izazova klijenta prošire na sve oblasti komuniciranja, pa i na upravljanje drugim poslovnim procesima. S obzirom na našu pripadnost regionalnoj Pristop komunikacijskoj grupaciji, mogu da potvrdim da je situacija slična i na skoro svim tržištima u okruženju. U takvoj konstelaciji, mi klijentu nudimo partnerski odnos u kom postajemo deo rešenja, posmatrajući njegov poslovni izazov iz svih uglova.

Intervju: Mihael Šmit, direktor Delegacije nemačke privrede u Srbiji

Podržati privatni kapital

"Uloga državnih institucija, koje treba da osiguraju okvirne uslove za tržišnu ekonomiju i efikasno snabdevanje javnih dobara, mora da se redefiniše"

Spoljnotrgovinska robna razmena između Srbije i Nemačke u 2010. godini dostigla je vrednost od 1987 milijardi evra, a po trendovima iz ove godine realno je očekivati da će suma premašiti dve milijarde. To Nemačku čini najvažnijim spoljnotrgovinskim partnerom Srbije u okviru Evropske unije. Činjenica je i da je investicioni obim 360 nemačkih preduzeća, koja zapošljavaju oko 20.000 ljudi u Srbiji, do sada dostigao oko 1,5 milijardi evra. Nemačka je i najvažniji bilateralni donator Srbije (od 2000. godine oko milijardu evra), za projekte koji su znatno unapredili infrastrukturu, energetiku i vodoprivredu. O ekonomskoj saradnji, potencijalima i neophodnim privrednim reformama, razgovarali smo sa Mihaelom Šmitom, direktorom Delegacije nemačke privrede u Srbiji.

"VREME": Delegacija nemačke privrede u Srbiji ove godine obeležava deset godina postojanja. Koliko ste zadovoljni poslovanjem nemačkih firmi u našoj zemlji?

MIHAEL ŠMIT: Veoma smo zadovoljni, jer smo do sada izgradili najveće i najstabilnije inostrano bilateralno privredno udruženje sa preko 210 članova. Trgovinska razmena između naših zemalja, od našeg osnivanja 2001, više se nego utrostručila i danas mnogobrojne nemačke kompanije iz različitih branši uspešno posluju u Srbiji. Investicije nemačkih preduzeća u poslednjih pet godina u proizvodnoj oblasti navode nas na zaključak da ćemo upravo u industriji imati dugu i intenzivnu saradnju. Istovremeno je lista projekata, koji su "protrčali" pored Srbije zbog političke nesigurnosti i sporih transformacionih procesa, postala veoma dugačka. Nažalost, svi ti projekti zauvek su izgubljeni. Sa druge strane, vidljivo otvaranje i integraciju sa evropskim tržištem posmatramo kao veliku šansu i zbog angažmana nemačkih firmi u Srbiji i ovom regionu.

Kako ocenjujete poslovanje u Srbiji u poređenju sa drugim državama bivše SFRJ?

Srpska privreda ima velikih potreba za privrednom obnovom i zato je naše poslovanje, kao i broj upita od strane nemačkih preduzeća, znatno uvećano. Srbija ima prednost zbog centralne geografske pozicije i činjenice da je relativno dobro povezana sa evropskim tržištem. Pritom je i najveće tržište u regionu, nudi povoljne cene za izgradnju novih proizvodnih pogona, a doskora prilično zatvorene strukture u trgovini i infrastrukturi polako se sve više otvaraju. Skoro nijedna od susednih zemalja trenutno ne nudi takvu prednost u toj kombinaciji.

I pored toga što je u vreme SFRJ već postojala veoma intenzivna trgovinska razmena sa Nemačkom, i što je tadašnji mašinski park bio pokriven sa više od 70 odsto nemačkom tehnologijom, ekonomski odnosi su od 2000. dobili nov, viši kvalitet. U vreme Jugoslavije komercijalni ugovori sa Nemačkom odvijali su se, uglavnom, preko velikih državnih trgovinskih preduzeća, a proizvodna su u najboljem slučaju dobijala tehničku podršku nemačkih kompanija. Svi trgovinski ugovori realizovali su se putem jednog planskog sistema na centralističkom nivou. Pritom se nije toliko vodilo računa o efikasnosti i produktivnosti, s obzirom da je planski sistem bio usmeren ka unutra, i pored toga što su trgovinski odnosi ka spolja, odnosno sa Nemačkom, bili razvijani prema ekonomskim tržišnim uslovima. Ne čudi da najveći broj tih proizvodnih preduzeća nije mogao da zadrži svoje klijente i sada se nalazi u teškoj situaciji. Zato poslednjih godina možemo da vidimo angažman nemačkih preduzeća preko sopstvenih investicija, jer je to sada najbolji i ponekad jedini način da se obezbede kvalitet i produktivnost proizvodnje u Srbiji.

Koliko bi sticanje statusa kandidata Srbije za članstvo u EU doprinelo većoj privrednoj saradnji sa Nemačkom?

Status kandidata, koji jasno podržavaju sve članice EU, poslao bi važan psihološki signal i nemačkoj privredi. Preduzeća znaju da status kandidata sam po sebi ne poboljšava aktuelni ekonomski potencijal i postojeće poslovno okruženje u Srbiji. Ali, iz iskustva drugih zemalja firmama je takođe poznato da će najkasnije sa početkom pregovora o kandidaturi biti omogućene i supstancijalne reforme kao i nove poslovne mogućnosti.

Prošle godine izvoz u Nemačku povećan je zahvaljujući nemačkim preduzećima.

Kada posmatramo listu deset najvećih izvoznika u Nemačku, među njima se nalazi čak pet nemačkih preduzeća: Siemens, Draexlmaier, Fresenius Medical Care, Stada-Hemofarm i Bauerhin. Samo te kompanije, koje u Srbiji zapošljavaju oko 5000 ljudi, u prvih sedam meseci ove godine generisale su 160 miliona evra kroz izvoz. To znači da su te nemačke investicije u automobilsku, elektro i medicinsku industriju znatno doprinele srpskom izvozu u Nemačku. Takođe, veći broj projekata u pomenutim oblastima nalazi se u razvojnoj fazi i njihov puni potencijal ispoljiće se tek za naredne dve godine. Već sada se

Umrežavanje kontakata

Koje su glavne aktivnosti Nemačkog privrednog udruženja u Srbiji?

Nemačko privredno udruženje u Beogradu je sa svojih 210 članova jedno od najstabilnijih i najaktivnijih privrednih udruženja u Srbiji, i pre svega, predstavlja platformu za dalje umrežavanje poslovnih kontakata. Iz tog razloga Udruženje je otvoreno i za mala i srednja preduzeća iz Srbije i drugih zemalja koje neguju poslovne kontakte sa nemačkom privredom ili žele da ih uspostave. Pored različitih radionica, radnih grupa i mesečnog okupljanja (Members Dinners), Udruženje organizuje događaje društvenog karaktera, poput fudbalskog turnira članova ili Oktoberfesta u Beogradu. Istovremeno, naše udruženje daje podršku drugim asocijacijama kao što su PKS, FIC i AmCham, koje aktivno rade na unapređenju poslovne klime u Srbiji.

Mihael Šmit, direktor Delegacije nemačke privrede u Srbiji

Foto: A. Andić

vidi rezultat (prema aktuelnim podacima koji su objavljeni nakon prvih devet meseci ove godine) – da će Nemačka i definitivno u budućnosti biti najveće izvozno tržište za Srbiju. Krizi nemačke industrije u poslednje dve godine nije bilo ni traga. Sa rekordnim privrednim rastom od 3,6 odsto u 2010. i još uvek sa preko dva odsto u 2011, nemačka privreda, a time indirektno i Srbija, znatno je profitirala zbog velike potražnje u Nemačkoj, ali i privrednog rasta na ekspanzivnim tržištima BRIC država. Čak i da su prognoze za naredni vremenski period lošije, treba imati na umu da je znatan deo izvoza (i proizvoda koji se u Srbiji proizvode za nemačku industriju) namenjen svetskom, a ne samo nemačkom ili evropskom tržištu. Zato negativni uticaj od novog talasa konjunkturnog slabljenja Evrope neće imati toliko negativnih efekata na srpski izvoz.

Kako vidite položaj malih i srednjih preduzeća u Srbiji, posebno ako se uslovi za njihovo poslovanje porede sa uslovima u EU?

U Srbiji još uvek nije prisutan veliki broj malih i srednjih preduzeća iz Nemačke i to je neiscrpan potencijal. Činjenica je, pre svega, da su nemačka veća srednja preduzeća (što prema srpskoj definiciji jesu velike firme sa preko 200 miliona evra obrta) mogla sa uspehom da završe svoje investicione projekte. S jedne strane, razlog za to je aktuelna politika podrške investicionim projektima u Srbiji, što uglavnom stimuliše veće investicije. Ulaganja malih preduzeća su ređa zbog problema neefikasnog aparata državne uprave, zbog velikog opterećenja u formi sporednih troškova i različitih izdataka, naročito onih koji su uzeli maha na lokalnim nivoima, i, na kraju, zbog nefleksibilnosti tržišta rada. Srpska mala i srednja preduzeća boluju i od poznatih problema sa finansiranjem, slabom domaćom potražnjom, veoma lošom likvidnošću i platnim moralom svojih poslovnih partnera, uključujući i srpska javna preduzeća.

Koliko ste zadovoljni reformama koje su sprovedene u okviru "Giljotine propisa" i kako ocenjujete aktivnosti Vlade Srbije u cilju poboljšanja poslovne klime u zemlji?

Pratimo različite napore Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja, ali i procene napredovanja kroz NALED, Svetsku banku i "Belu knjigu" Saveta stranih investitora. I mi jednom godišnje anketiramo naše članove o njihovim poslovnim očekivanjima i uslovima poslovanja u Srbiji. Posmatrano iz našeg ugla, reformski procesi su sporiji nego što je potrebno, jer razni vladini resori ne rade koordinisano i reforme se ne sprovode na osnovu zajedničkog konsenzusa. Konsenzus ubuduće treba više da bude usmeren ka podršci privatnom kapitalu, a uloga državnih institucija, koje treba da osiguraju okvirne uslove za tržišnu ekonomiju i trgovinu i efikasno snabdevanje javnih dobara, mora da se redefiniše.

Koji potencijali i privredni resursi čine Srbiju zanimljivom za nemačku industriju?

Srbija je tradicionalni dobavljač poluproizvoda i sirovina. Sa porastom novih investicija industrijskih preduzeća iz Nemačke i drugih zemalja, pre svih, kao faktor uspeha treba da se razvijaju ljudski resursi, odnosno da se radi na dobroj obuci raspoloživih stručnih radnika. Samo u kombinaciji sa motivisanim, raspoloživim i dobro obučenim stručnim snagama, Srbija može produktivno da iskoristi svoje prirodne resurse u oblasti poljoprivrede, rudarstva i energetike uključujući obnovljive izvore energije.

Koliko će kriza u evrozoni uticati na nove investicije u Srbiji i na zapadnom Balkanu uopšte?

Investiciona spremnost preduzeća naslanja se direktno na opšte ekonomsko okruženje u Nemačkoj, Evropi i svetu. U sledeće dve godine sigurno će biti mnogo teže dovesti nove investitore u ovaj region. Iz ovogodišnje aprilske ankete koju je nemačka komora (DIHK) sprovela među 2000 industrijskih preduzeća u Nemačkoj, proizašlo je da njih 42 odsto želi da svoje poslovanje proširi u inostranstvu. Otada se dosta toga promenilo, pa je investiciono raspoloženje znatno opalo. Ukoliko već industrija ne investira, utoliko je važnije da stignu privatne investicije u okviru obnove saobraćajne i energetske infrastrukture na zapadnom Balkanu.

Da li smatrate da je opasno što je veliki deo svetske industrije preseljen u Kinu?

U globalnoj ekonomiji su svi zavisno povezani. Nemačka je, kao ekonomski i trgovinski partner, stabilno i interesantno tržište, i istovremeno je izvozno orijentisana sa svojim proizvodima na čitavom svetskom tržištu, naročito u regionima koji se brzo razvijaju i koji će ubuduće imati važnu ulogu. Ipak, Kina sve više gubi na atraktivnosti zbog svog nesigurnog bankarskog sektora, velikih socijalnih razlika i eksplozivnih troškova, naročito u obalskim delovima. Međutim, postoji tendencija da se iz drugih delova sveta proizvodnja ponovo relocira u Evropu. Konkretan primer za to je Panasonicova ćerka firma Vossloh-Schwabe iz Nemačke koja je, da bi ostala blizu evropskog tržišta, prebacila svoje kapacitete iz Azije u Srbiju. Ili elektro-koncern Gruner AG iz Baden-Virtemberga, koji se umesto proširenja svojih proizvodnih investicionih kapaciteta u Indiji odlučio za Vlasotince u Srbiji.

Ana Radić

GERMANWINGS

Više od 380.000 putnika

Za pet godina poslovanja u Srbiji "lou kost" avio-kompanija Germanwings prevezla je više od 380.000 putnika između Srbije i Nemačke, a stepen popunjenosti kapaciteta dostigao je 80 odsto. Germanwings, čije je sedište u Kelnu, teži da ponudi linije ka glavnim "biznis" gradovima Evrope, pa poslovni ljudi čine 42 odsto putnika kompanije.

Iz Beograda, tokom zimske sezone 2011/2012, letovi se odvijaju tri puta nedeljno do Kelna i Štutgarta, a preko ovih gradova i do Hanovera, Lajpciga i Drezdena. Germanwings ove zime nudi i *povezane letove* – preko Kelna i Štutgarta do Bolonje u Italiji i Barselone u Španiji. "Odluka da proširimo poslovanje bila je ispravna. Srbija je važna zemlja u regionu, sa velikim potencijalom", rekao je Joahim Šotes, viši potpredsednik sektora za korporativne komunikacije u kompaniji Germanwings.

"Lou kost" avio-kompanija nudi povoljne cene letova ka više od 75 destinacija širom Evrope iz svojih pet baza – Keln/Bon, Štutgart, Berlin-Šenefeld, Hanover i Dortmund, i poseduje flotu od 30 mlaznih aviona tipa Airbus A 319.

EKO TEMAN GROUP

Sirevi za izvoz

Mlekara u Pirotu, koja je od 2008. godine u vlasništvu nemačke kompanije "Eko teman group", 28. novembra počela je sa radom. Mlekara je svojevremeno proizvode sa Stare planine izvozila u 39 zemalja, a pirotski kačkavalj isporučivala i Beloj kući u Vašingtonu. Dragana Obradović, vlasnica "Eko teman group", u Nemačkoj živi i radi 40 godina i kaže da se na kupovinu mlekare odlučila zbog tradicije i kvaliteta mlečnih proizvoda iz ovog kraja. Prema rečima generalnog direktora Dragana Stamenkovića, pun kapacitet prerade mleka od 60.000 litara dnevno mlekara će postići krajem marta naredne godine. U mlekari trenutno radi 50 radnika, a kada dostigne pune kapacitete, zaposliće još sto. Tokom 2012. planiraju se ulaganja od oko dva miliona evra u kooperante i razvoj stočarstva. Menadžment najavljuje da iduće godine mlekara planira da uveze 10.000 grla visokomlečnih ovaca iz Nemačke. Proizvodni asortiman mlekare činiće beli sirevi, kiselomlečni napici, pirotski kačkavalj i, kao novina, proizvodi od surutke koji su hit u svetu. Osim na tržišta Evropske unije, mlekara će izvoziti i na tržište Ruske Federacije.

BANCA INTESA

Novi ugovor sa EFSE

Evropski fond za Jugoistočnu Evropu (EFSE) i Banca Intesa Beograd potpisali su 21. novembra novi ugovor o kreditu u iznosu od 25 miliona evra. Sredstava iz zajma koristiće se za finansiranje investicija i obrtnog kapitala za preduzetnike i mala preduzeća u Srbiji putem dugoročnih kredita u iznosu do 100.000 evra. Banka će nameniti znatan deo ovog kredita malim i srednjim preduzećima u ruralnim područjima i individualnim poljoprivrednim proizvođačima, i tako mobilisati kapital za segment srpske ekonomije koji još uvek ima znatnu potrebu za finansiranjem.

EFSE je jedan od najvećih svetskih razvojnih investicionih fondova, a osnovala ga je 2005. godine KfW Entwicklungsbank (Nemačka razvojna banka) uz finansijsku pomoć nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) i Evropske komisije.

UNICREDIT BANKA

KfW odobrila 11 miliona evra

KfW Entwicklungsbank, Nemačka razvojna banka, potpisala je u ime Vlade Republike Nemačke sa UniCredit Bankom Srbija ugovor o kreditnoj liniji u iznosu od 11 miliona evra. Odobrena sredstva namenjena su finansiranju infrastrukturnih projekata u opštinama u Srbiji. Jirgen Velšof, direktor kancelarije KfW-a u Beogradu, istakao je da je primarni cilj da se finansiranjem banaka kroz Projekat kreditne linije za opštinsku infrastrukturu dodatno unapredi podrška Nemačke Srbiji. On je dodao da uključivanje UniCredit Banke predstavlja još jedan korak napred ka poboljšanju kreditnih uslova za opštine i da će u Projekat uključiti posebne podsticaje za investicije u energetsku efikasnost. Zajedno sa ovom kreditnom linijom, ukupna podrška nemačke Vlade, preko KfW-a, za razvoj opštinske infrastrukture u Srbiji dostigla je ukupan iznos od sto miliona evra.

POSVEĆENI VAŠIM OČEKIVANJIMA.

Biti najbrži ili otići najdalje, to smo već ostvarili!
Danas, naši poslovni ciljevi okrenuti su ka Vašem profesionalnom razvoju i uspehu, zajednici u kojoj živimo i radimo, kao i ličnim i korporativnim vrednostima koje brižljivo stvaramo i negujemo. Insistirajući na stalnom poboljšanju kvaliteta naših usluga, podstičemo stručnost, lično zalaganje, inicijativu i odgovornost svih zaposlenih, istovremeno gradeći uzajamno poverenje i lojalnost. Neumorno radimo da biste Vi bili zadovoljni, a Vaša obećanja ispunjena.
Dakle, kakvu god transportnu uslugu da želite, danas ili sutra, oslonite se na DHL.

www.dhl.rs Tel: 011/ 310 55 00

EXCELLENCE. SIMPLY DELIVERED. DHL

Ulaganja sa nemačkim garancijama

"Cilj izvoza treba da budu gotovi prehrambeni proizvodi koje ćemo prilagoditi ukusu i potrebama nemačkog potrošača"

Piše: Milanka Vučić,
direktorka Predstavništva
PKS u Frankfurtu

Nemačka je tradicionalno jedan od najvažnijih partnera Srbije u svim sektorima privrede. Ova saradnja dve zemlje, s manjim prekidima, traje gotovo dva veka. Posebno je intenzivirana u drugoj polovini dvadesetog veka i ogleda se kroz industrijsku i trgovinsku saradnju, kao i činjenicu da je oko 70 odsto mašina i opreme u srpskim fabrikama nemačkog porekla, a proizvodi velikim delom bazirani na nemačkim standardima. Ova saradnja je oduvek bila raznolika i obimna i odvijala se ne samo kroz robnu razmenu, već i kroz više oblike saradnje: zajednička ulaganja, industrijsku kooperaciju, detašmane, saradnju u oblasti saobraćaja, turizma, bankarsko-finansijsku, prenos nemačke tehnologije i slično.

Nakon demokratskih promena u Srbiji ova saradnja je intenzivirana na polju donacija i humanitarne pomoći, kako bi Srbija što pre prevazišla probleme nastale u godinama ekonomske izolacije zemlje. Nemačka savezna vlada stavila je na raspolaganje sredstva za bilateralnu pomoć Srbiji u periodu 2000–2011. godine u visini od preko jedne milijarde evra, što znači da je Nemačka najveći bilateralni donator Srbije. U redovnim slučajevima radi se o kreditnim linijama, finansijskom transferu, savetodavnoj pomoći u privrednim, trgovinskim i političkim pitanjima, kao i kod donošenja zakona, školovanja upravljačkog kadra, programa podrške kod rekonstrukcije institucija ili podsticajnim sredstvima za poljoprivredu ili ekologiju.

Sa tranzicijom u Srbiji, porastao je i interes nemačkih preduzeća za učešće u privatizaciji, ali i drugim investicijama. Ulaganja nemačkih firmi u Srbiji podržava takođe i nemačka Vlada kroz garancije za ulaganja, s obzirom da postoje uslovi za to: važeći bilateralni sporazumi dveju zemalja o podsticaju i zaštiti investicija. Ove garancije nemačke firme mogu dobiti prilikom osnivanja zajedničkog preduzeća, za kupovinu akcija u privatizaciji ili za osnivanje sopstvene firme u Srbiji. Kod investicionih ulaganja ne uzima se u obzir rejting zemlje kao kod kratkoročnih kredita. Zahvaljujući ovako povoljnim uslovima, nemačka preduzeća su od 2001. uložila oko 1,5 milijardi evra u akvizicije srpskih preduzeća (i privatizacije) i otvaranje novih proizvodnih kapaciteta, u raznim privrednim sektorima, od farmaceutske industrije, elektronike, automobilskog sektora, hemijske industrije, građevinskog materijala, do *greenfield* investicija kao u slučaju prodajnih trgovačkih centara METRO Grupe.

U Srbiji trenutno postoji oko 660 registrovanih aktivnih privrednih društava, čiji su osnivači pravna i fizička lica iz Nemačke, a od tog broja 360 su preduzeća čiji su osnivači nemačka pravna lica. U najvećem broju reč je o strukturi malih i srednjih preduzeća, koja u Srbiji zapošljavaju oko 20.000 ljudi. Prema našim saznanjima, nemački partneri su uložili u našu privredu preko 1,5 milijardi evra, od toga u mešovita preduzeća preko 500 miliona evra. Vodeće mesto pripada kompaniji STADA, koja je za 475 miliona evra u avgustu 2006. kupila vršački koncern Hemofarm. Najveće nemačke investicije pored ove su: Metro Cash&Carry, Henkel Merima, Ball Packaging, Tarkett Sommer-Sintelon B. Palanka, Nordzucker-MK Komerc, PHIWA, LEONI, Dräxelmaier, Xella-Kolubara Gasbeton, Haniel Gruppe, Vreoci, Loher Elektro Subotica, Tehnogas-Linde Carbodioxid Bečej i druge. Ovo pokazuje da su nemački investitori pronašli svoj interes da investiraju u različite privredne aktivnosti u Srbiji i postigli zavidan uspeh. Kod nemačkih kompanija postoji veliki potencijal za ulaganja u infrastrukturne projekte u Srbiji, pre svega u modernizaciju železnice. Pored toga, postoji interesovanje i priliv investicija u srpsku privredu u oblasti industrije auto-delova, u rudarstvo, energetiku, poljoprivredu, kao i zaštitu životne sredine.

Kada je reč o spoljnotrgovinskoj razmeni, u prethodnih deset godina beleži se konstantan rast, dok je rekord ostvaren 2008. godine, kada je dostignut iznos od preko 2,5 milijardi evra. Nakon toga, u 2009. i 2010. dolazi do blagog pada robne razmene koja je godišnje iznosila oko 2,1 milijardu evra. Očekuje se da će 2011. godina u pogledu robne razmene biti ponovo rekordna, posebno u pogledu srpskog izvoza koji je za prvih devet meseci 2011. godine porastao za 29 odsto i dostigao broj od 718,4 miliona evra. Udeo izvoza u Nemačku u odnosu na ukupan izvoz iz Srbije i dalje je približno isti i iznosi 11,4 odsto, što Nemačku zajedno sa Italijom stavlja na prvo mesto izvoznih tržišta u okviru EU. Po obimu ukupne trgovinske razmene Srbije sa svetom, Nemačka je trenutno na prvom mestu sa ukupnim iznosom od 1.874,6 miliona evra za prva tri kvartala u 2011.

Ono što karakteriše privrednu saradnju Srbije sa Nemačkom jesu raznovrsnost i veliki podsticaj koji nemačka država daje svim oblicima ove saradnje. Takođe, u Nemačkoj postoji brojna srpska dijaspora od skoro pola miliona naših građana, koji već duži niz godina tamo žive i rade i koji pokazuju veliko interesovanje za maticu i ulaganje u njoj.

Na ovom ogromnom tržištu od 82 miliona stanovnika pogrešno bi bilo tražiti mogućnost za plasman samo određenih proizvoda. Nemačka je otvorena za robu svih vrsta i cena.

Povećanje srpskog izvoza je u direktnoj vezi sa proizvodima koje imamo i možemo da ponudimo nemačkom tržištu. Kada je reč o postojećim proizvodima, neophodno je kroz marketinške aktivnosti povećati prisustvo naše robe na nemačkom tržištu, dok se do novih roba, atraktivnih za nemačko tržište, može doći kroz obavljene privatizacije i restrukturiranja preduzeća koja su osposobljena za savremenu proizvodnju konkurentnu na stranom/nemačkom tržištu, na primer robe iz oblasti metalnog i metaloprerađivačkog sektora, uključujući i proizvodnju auto-delova, hemijsku industriju i industriju guma, proizvodnju delova od plastičnih masa, drvnu i industriju nameštaja i proizvodnju delova za nameštaj, prehrambenu industriju i poljoprivredne proizvode.

Kada je reč o gotovim prehrambenim proizvodima, odlučujuću ulogu ima ukus potrošača koji se ipak dosta razlikuje od našeg ukusa. Nemačko tržište je veoma zahtevno i probirljivo, potrošač traži da su svi komadi iste veličine i

oblika. Voće i povrće pored osnovnog kvaliteta moraju da zadovolje po boji, mirisu i ukusu, ali i po izgledu. Međutim, kvalitetno vino se svuda prepoznaje po ukusu, ali ga nažalost imamo u malim količinama za izvoz. Čest problem su i nekonkurentne cene jer su na velikom i prepunom nemačkom tržištu prisutni prehrambeni proizvodi iz celog sveta, a na hiljade diskontnih supermarketa se utrkuju da hranu ponude po što nižim cenama.

Što se tiče poljoprivrednih sirovina, potencijal koji ima naš agrar je ogroman i veliki broj proizvoda se već izvozi na nemačko tržište. Ipak, potrebno je da nam cilj izvoza budu gotovi prehrambeni proizvodi, koje ćemo prilagoditi ukusu i potrebama nemačkog potrošača. Ovde bi trenutno mogao da dođe u obzir plasman organske hrane, kako sirovih tako i gotovih prehrambenih proizvoda.

U Nemačkoj su, slično kao i kod nas, mala i srednja preduzeća nosioci privrednog razvoja. Oko 95 odsto svih nemačkih preduzeća spada u ovu kategoriju. Ako gledamo samo ovaj statistički podatak, naša MSP i te kako su u prilici da pronađu partnera u redovima nemačkih preduzeća iz ove kategorije. Prvi uslov koji moraju da ispune jeste da imaju konkurentan proizvod u pogledu kvaliteta, cene, količine i rokova isporuke. Ukoliko su ovi uslovi ispunjeni, neophodni su dobra strategija i marketinški nastup u Nemačkoj. Odlični rezultati se mogu postići učešćem na međunarodnim sajmovima u Nemačkoj, koji su za sva mala i srednja preduzeća jedan od najvažnijih instrumenata za *business-to-business* komunikaciju. Naša preduzeća imaju mogućnost da konkurišu za podsticajna državna sredstva kod SIEPA. Privredna komora Srbije takođe organizuje nastupe na međunarodnim sajmovima pod povoljnim uslovima i kroz saradnju sa međunarodnim mrežama za podsticaje saradnje preduzeća obezbeđuje poslovne razgovore sa potencijalnim partnerima.

Nažalost, nekada odlično zastupljena predstavnička mreža srpskih preduzeća, koja su i te kako svojim prisustvom doprinosila zavidnom izvozu iz Srbije, tokom poslednjih godina rapidno se smanjivala. Samo u poslednjih šest godina u Nemačkoj su ugašena predstavništva deset značajnih srpskih preduzeća i banaka. Uglavnom su prisutna predstavništva preduzeća koja izvode poslove u detašmanu, ali ne i onih koja žele da plasiraju svoju robu na izazovnom tržištu Nemačke.

Osnovni zadatak Predstavništva PKS-a u Nemačkoj, kao i drugih predstavništava Privredne komore Srbije u inostranstvu, jeste da se uspešno promovišu mogućnosti privredne saradnje sa našom zemljom, da se predstavi ponuda roba i usluga iz Srbije i pruži stručna pomoć srpskim preduzećima u pronalaženju partnera u Nemačkoj, za različite vrste poslovne saradnje – od plasmana srpskih roba i usluga na nemačko tržište, doradnih poslova, do industrijskih kooperacija i zajedničkih ulaganja. Pored toga, prisustvom u privrednoj javnosti Nemačke i brojnim kontaktima sa nemačkom privredom prezentujemo mogućnosti za poslovanje u Srbiji i sa preduzećima iz Srbije, informišemo o savremenom ambijentu poslovanja u Srbiji, podstičemo nemačka preduzeća i investitore da ulažu u Srbiju i pronalazimo partnere srpskim firmama. Predstavništvo PKS-a u Nemačkoj ima izuzetan značaj kao promoter privredne saradnje dve zemlje, kao adresa na koju se obraćaju nemački partneri, a istovremeno i kao odeljenje srpske privrede u Nemačkoj koje stoji na usluzi srpskim preduzećima.

Predstavništvo se aktivno i veoma uspešno bavi pripremom i organizacijom poslovnih poseta / učešća na sajmovima u Nemačkoj. Srpska preduzeća kroz zajedničke nastupe na štandovima Srbije učestvuju na desetak sajmova godišnje u Nemačkoj, dok je broj samostalnih nastupa mnogo veći.

Prostorije Predstavništva Privredne komore Srbije u Frankfurtu nalaze se na važnoj adresi u Nemačkoj, u zgradi Industrijsko-trgovinske komore Frankfurta na Majni u kojoj je smeštena i čuvena Frankfurtska berza hartija od vrednosti.

VREME OSIGURANJA

Wiener Städtische osiguranje beleži rast

Dosledno se pridržavajući definisane strategije poslovanja u 2011. godini, Wiener Städtische osiguranje ostvarilo je odličan poslovni rezultat. To pokazuju rezultati poslovanja u trećem kvartalu 2011. godine, u kojem je ostvarena ukupna fakturisana premija u iznosu od 3,69 milijardi dinara, što je za 11,27 odsto više u odnosu na isti period prošle godine i predstavlja brži rast od rasta ukupnog tržišta koje je poraslo za 3 odsto. Ukupno dostignuto tržišno učešće kompanije je 8,30 odsto, dok je prethodne godine u istom periodu iznosilo 7,68 odsto.

U prvih devet meseci 2011. godine, kompanija je zabeležila rast životnog osiguranja i to od 16,69 odsto i ostvarila premiju životnih osiguranja u iznosu od 1,703 milijarde dinara, te tako ostvarila 24,20 odsto tržišnog učešća.

Sigurnim plasmanima i doslednom poslovnom politikom obezbeđen je odličan poslovni

rezultat kojim je osigurana suma osiguranika uvećana za veoma visoku pripisanu dobit za 2010. godinu u iznosu od 1,4 miliona evra, što je visoko reprezentativan iznos za ukupno domaće tržište životnog osiguranja.

U svom portfelju Wiener Städtische osiguranje ima više od 47.000 ugovora o životnom osiguranju. Prosečna premija iznosi 500 evra, a prosečno trajanje osiguranja 19 godina. Osiguranje života u portfelju zauzima oko 48 odsto.

Nedavno je ova kompanija ponudila mešovito osiguranje života sa periodom odloženosti, koje omogućava osiguraniku da sam upravlja rizikom i da prilagođava osiguranje ličnom životnom ciklusu. Ovaj proizvod je jedinstven jer omogućava osobama da u prvom periodu osiguranja, odnosno u periodu odloženosti, kada nije uključen rizik smrti, stave akcenat na štednju i tako povećaju svoju osiguranu sumu. Vremenski period bira sam osiguranik.

Pouzdanost Wiener Städtische osiguranja, osim konzervativnim ulaganjima koja rizik poslovanja svode na minimum, meri se i ažurnošću u izvršenju obaveza po štetnim događajima.

N.B.

WIENER STÄDTISCHE
VIENNA INSURANCE GROUP

VIP I SAMSUNG

Novi Android uređaji

Atraktivni Samsung Galaxy Note, Samsung Galaxy Nexus i Samsung Galaxy Tab P7300 predstavljeni su 14. novembra na promociji koju su organizovale kompanije Samsung i Vip povodom dolaska novih modela na tržište. Samsung prepoznaje potrebe ljudi u ovom ubrzanom i globalizovanom svetu, pa je i ovaj put kreirao tri jedinstvena uređaja da ljudi uživaju u komunikaciji na potpuno novom nivou. Samsung Galaxy Note je već u Vip radnjama, dok će se druga dva uređaja naći u ekskluzivnoj Vipovoj ponudi početkom decembra. "Vip mobile nastavlja da pruža jedinstvene proizvode i usluge vrhunskog kvaliteta različitim segmentima privatnih i poslovnih korisnika. Uvek se trudimo da predvidimo potrebe naših korisnika i da im tako pružimo ono što žele. Novi Samsung modeli savršeno se uklapaju u Vipovu ponudu Android uređaja", izjavila je Petra Štangl, član Upravnog odbora Vip mobile.

DB SCHENKER
Delivering solutions.

Photo: © Kai-Uwe

Kopnom, more ili vazduhom: Globalna mreža DB Schenker.

U preko 130 zemalja naši zaposleni slede jedan cilj, da logisitka vaših kompanija bude još efikasnija. Zato vam stavljamo na raspolaganje transportne lance kontrolisane iz jedinstvenog izvora. Tu smo za sve vaše zahteve.Od jednostavnog transporta železnicom, kamionom, brodom ili avionom do kompleksnih logističkih rešenja. Testirajte nas, sa preko 2,000 kancelarija širom sveta pratimo vaš posao u stopu.

www.dbschenker.com/rs

DB Eco Program
www.dbecoprogram.com

BEOHEMIJA

Deus premium

Beohemija je predstavila prvi domaći premium deterdžent Deus, koji je rezultat sinergije visoko kvalitetnih sirovina nemačkog BASF-a, japanske Hosokawa Shugi tehnologije i znanja domaćih stručnjaka. U Deus je uloženo oko sedam miliona evra i rezultat je više od tri godine intenzivnog istraživanja. "Deus predstavlja korak dalje ne samo za Beohemiju, već i za srpsko i regionalno tržište kućne hemije, jer je reč o prvom domaćem premium deterdžentu, razvijenom i proizvedenom u našoj fabrici u Zrenjaninu. Deus će biti dostupan potrošačima širom Srbije, a u planu je i izvoz na regionalna tržišta", rekao je Slavenko Sekulić, direktor fabrike Beohemija u Zrenjaninu.

BIZNIS TOP

Najuspešniji u Srbiji

Naftna industrija Srbije je sa dobiti od 16,5 milijardi dinara najuspešnije preduzeće u Srbiji u prošloj godini, prema listi "Biznis top 2010/11" magazina "Biznis i finansije". Na drugom mestu je Telekom Srbija (15,8 milijardi dinara), a slede JPTT Srbija, (4,6 milijardi dinara), TarkeTT iz Bačke Palanke (4,2 milijarde dinara) i "Tigar" iz Pirota (3,3 milijarde dinara). Najveći prihod u prošloj godini ostvario je NIS (169,5 milijardi dinara), zatim EPS (100,4 milijarde), Telekom Srbija (86 milijardi), US Steel (80,7 milijardi), Delta Maksi (6,4 milijarde) i Srbijagas (74,2 milijarde dinara). Lista najuspešnijih preduzeća koju po sedmi put izdaje časopis "Biznis i finansije" formirana je na bazi završnih računa preduzeća za 2010. godinu prema listi Agencije za privredne registre.

MR. BRICOLAGE

Novi koncept

Novi Mr. Bricolage hipermarket otvoren je 16 novembra u Beogradu. Objekat površine 3100 metara obezbedio je 35 novih radnih mesta, a stanovnicima glavnog grada ponudio bogatu lepezu proizvoda za samostalno uređenje doma i bašte. Mr. Bricolage je u Srbiji do sada investirao više od 8,5 miliona evra u izgradnju objekta u Nišu i otvaranje objekata u Novom Sadu i Beogradu. Zapošljava više od sto ljudi, a predstavnici kompanije planiraju da u narednim godinama otvore još tri nova objekta, kao i da prošire svoje poslovanje u Makedoniju. Grupacija je najveći svetski lanac hipermarketa za uređenje i dekoraciju prostora, koji posluje posredstvom mreže od 780 prodavnica, na četiri kontinenta. Kompanija je izgradila prepoznatljivo ime i poverenje klijenata kroz kontinuiranu i dugoročnu saradnju sa svojim partnerima.

CSR

Inkluzivna akademija

Nevladina organizacija Forum mladih sa invaliditetom i Societe Generale banka potpisale su 2. novembra ugovor o saradnji na projektu Inkluzivne akademije, koja će omogućiti unapređivanje znanja i veština osoba sa invaliditetom, kao i jačanje njihovih kompetencija na tržištu rada. Jedan od najvećih problema sa kojim se suočavaju kompanije pri zapošljavanju osoba sa invaliditetom jeste neadekvatan nivo njihovog obrazovanja, kvalifikacija i obučenosti za obavljanje specifičnih poslova, što je posledica dugogodišnje isključenosti sa tržišta rada. Akademija će imati dve grupe polaznika tokom 2012. godine, koji će učestvovati u edukativnim treninzima i radionicama, na kojima će pored sticanja osnovnih poslovnih i socijalnih veština steći i teorijska i praktična znanja iz oblasti bankarstva. Zaposleni u Societe Generale banci pružiće dodatan doprinos kao predavači volonteri.

Persil MERIX MER Schwarzkopf SYOSS Fa Ceresit LOCTITE technomelt

Henkel Excellence is our Passion

MESSER
Gases for Life

Naši proizvodi, znanje i veštine
u službi Vašeg uspeha

www.messer.rs

O_2 Ar CO_2 H_2 N_2O He N_2 H_2

piše: Ljubomir Živkov

Mala snaga

Ko bi rekao da ću napisati preteće pismo nepoznatoj osobi a koje će uroditi tek delimičnim plodom

Pomenutu *ransom note* otpremio sam pre desetak dana, hteo sam danas da je pronađem u svojoj zaostavštini, ali sam ju verovatno mučen krivnjom i strepnjom podsvesno ubrisao tobože čisteći kompjuter od kojekakvih mojih rođ. natruha, pa šta je to bilo?

Čitam na portalu koji neka ostane anoniman komentare publike koji svi kao da su pisani istom rukom, te jedni drugima povlađuju, te kuju autora u zvezde, čas reže protiv izdajnika, čas uživaju u bratskoj, svetosavskoj i serbskoj slozi kano siti krokodili u nedeljno poslepodne, i tu se stvor potpisan kao mr Miloš D Jovanović osetio ponukanim da o sugrađanki (koju su prethodni vredni komentatori zbog njezine komunističke biografije već dobrano bili ispreskakali) napiše magistarsku pošalicu: "Na svu sreću, sada joj ni štap ne pomaže u hodu."

Ne budi lenj, ja napišem i pošaljem ovu po moemu smernu i bogougodnu poslanicu: *Nije li ovo govor mrznje i bolesne zluradosti? I sta nam magistar Milos D Jovanovic hoce reci? Da je L.P. napokon postala nepokretna, sto svakog Srbina treba da raduje? Ili ne moze da vitla stapom i da razbija glave neistomisljenicima (sto mislim da nije nikad ni radila)? Voleo bih cuti sta o ovome misli vas prvosvestenik Djordje.*

Otvorim pola sata kasnije tu stranicu da prebrojim bubotke i minuse meni upućene, kad – ništa! Starosta sajta spava posle ručka, zato nema mog pitanja, ma kakvi, pojaviše se novi komentari, mog uratka nema pa nema, presavijem opet tabak pa piši nanovo nadzorniku koji tak hladnokrvno a opet i svirepo cenzuriše moju sve u svemu hrišćansku notu: tako znači vi osiguravate sabornost i jednoumije, mislio sam da ćete moju poruku okačiti kad se okrepljeni snom opet prihvatite posla, kad vi objaviste nove komentare. a moje reči nećete pa nećete, moraću se obratiti lično gospodinu (pa napišem tu prezime glavnog urednika!) koga sam imao priliku da lično upoznam!

Potpišem se pseudonimom koji neka ostane zagonetan kao i sam portal sa kojim sam se zakrvio, uglavnom sat ili dva docnije eto ti mog primarnog, primalnog teksta sa koga je službeno lice odstranilo poslednju rečenicu, onu o prvosvešteniku nije imalo srca da pusti, ili ju je shvatilo kao govor zluradosti, kakvom se sad i meni ona čini, dobri Dušan oglasio se prkosnom i nepokornom rečenicom tipa "ja rekoh šta rekoh" i tu bi ovoj crtici bio kraj, osim što me kopka je li brat u Hristu posle jednoipočasovnih duš. muka ipak sam pustio moj očerupano delce, ili je morao da se obrati glavnom uredniku: prepoznajete li možda ovaj pseudonim, ili stil uljeza, mada je stil bedan, i da li ga zaista lično poznajete kako se on trsi te šta u tome slučaju da radimo, kako da postupimo?!

Ako sam kao pisac pretećeg pisma i požnjeo izvestan uspeh, kao doušnik Pošte nisam postigao ništa. Moja takoreći misija da se poštanski sandučići (oni gde *mi* puštamo pisma, a službenik ih odnosi svakodnevno odnosi u vreme napisano ispod proreza sa poklopcem koji jamči nepovredivost pošiljke i gde se svako bar jednom uplašio da su mu se zaglavili prsti) postave gusto i ravnomerno ne da nije urodila plodom nego se izrodila u suštu suprotnost. Ljudsko je pravo da kovertu, sa adresom i odgovarajućom markom, sami nakon četvrt sata pešačenja otpremite ne odlazeći u poštu, e, poštansko sanduče na uglu Njegoševe i Baba Višnjine iščezlo je – da odem prvo u policiju ili najpre u samu poštu?!

Pobedi što reče Peđa Rajković lenjost (stanica u B. Adžije dalje mi je nego pošta), pitam PTT službenike je li već prijavljen vandalizam nadomak pijace, neko je otkinuo poštansko sanduče tu i tu, a ne, nisu vandali, to su naši demontirali, pa zašto, hoće li staviti veće, da mi koji pišemo knjige možemo svoja dela sami otud slati kao štampanu stvar, ne, ne, ne veruju da će biti doneseno novo... – Zar misle vaši rukovodioci da je tih sandučića bilo previše?! Nema nijednog drugog, od Đerma do Slavije, od Marinkove bare do Bogoslovije... – Pa imate na svakoj zgradi pošte sanduče!

Izgleda da sam jedini zakukao zbog toga što je sanduče humano preseljeno neznano kud, znam da ima po jedno na svakoj poštanskoj fasadi, ali to je suprotno ideji pošte kao mreže, mogu ja i lično neka pisma da odnesem i da ih pustim u kućne sandučiće (o kojima je pak donesen čitav zakonik: koliki treba da mu je otvor, mora celo da bude od nerđajućeg ne znam čega, jer pismonoša ako se na tome od truleži nazubljenome prorezu poseče dobiće sepsu), ali pišem ja i stanovnicima drugih naseobina i kontinenata! Menjate marke svakih pet minuta, zalihe mi zastarevaju i propadaju, pisma moram da donosim na odgovarajući šalter gde je sad sve češće gužva kao i tamo gde se podižu penzije i plaćaju prokl. računi! Uvek ispred mene bude kurir čije preduzeće šalje devedeset preporučenih pisama, ili neko čiju neuručenu pošiljku ne možete da nađete...

Setio sam se Čapel Hila u koji nisam iz Kingswooda (vangradskog naselja od gradića udaljenog dvadeset minuta vožnje) uopšte morao da odlazim ako sam hteo da pošaljem pismo. Pismonoša kad rasporedi po sandučićima ono što je doneo, pokupi pisma koja su stanari zadenuli za okvir iznad sandučića. Uredno adresirane pošiljke sa zalepljenim markama (a koja niko ne uzima, ne otvara, ne pljačka i ne čita) stavlja pismonoša, koji je, eto, *dvosmeran*, u zaseban odeljak služb. kož. tašne i to je kao da ste pismo odneli u sanduče, hm, u teget bogme sanduk koji ne stoji samo ispred pošte nego i tamo gde u vidokrugu nema nijedne pošte.

Htedoh da makar službeniku obezbeđenja (s njim sam se lani bio zakačio kad je za naše dobro hteo da komanduje zmijom koju smo usled naše prekobrojnosti nevoljko oformili) prepričam to svoje prekomorsko iskustvo uveliko poznato čitaocima, ali me odjared obuze mala snaga. ◂

"Kosovo je postalo deo Srbije kada je Srbija postala deo Srbije".

VUK JEREMIĆ, ministar spoljnih poslova, na pitanje kada je Kosovo postalo deo Srbije ("Press")

Bora Đorđević,

frontmen Riblje čorbe, pesnik i savetnik, na pitanje šta misli kada vidi svoje fotografije iz mladosti, kaže: "Malo zavidim tom mladom čoveku kada ga vidim na fotografijama. Ali na svu sreću nemam problem sa starenjem, jer pokušavam da vrlo elegantno starim." Da li je u kontaktu kolegom Štulićem: "On je za mene sjajan čovek, poštujem njegovu ličnost i delo, njegov integritet kao umetnika. Nismo se skoro čuli telefonom, ali poslednji put kada sam bio kod njega, bio je mrtav ozbiljan i ubeđivao me je kako treba da igra fudbal u Crvenoj zvezdi i da požurim da ga prodam, jer mu zbog godina polako ističe vreme. On je tada igrao za veterane Utrehta u Holandiji, gde živi i rekao mi je: 'Nisam ja tako dobar fudbaler, ali tim za koji igram uvek pobeđuje.' I, naglasio da će tribine biti uvek pune, kada on bude igrao za Zvezdu. I, nije se zajebavao, već je stvarno mislio sve što je rekao, jer to je on. Džonija treba prihvatiti, takvog kakav jeste ili ga ne prihvatiti." ("Story")

Goran Petronijević,

advokat, branilac Svetlane Ražnatović u sporu gde je pevačica osumnjičena "za verbalno i fizičko maltretiranje fudbalskog funkcionera Aleksandra Olarevića, za koje je optužena zajedno sa zetom, fudbalerom Predragom Ocokoljićem", elokventno prenosi duševno stanje svoje branjenice: "Što se tiče njenih nekih intimnih osećanja, emocija itd., verujte da, sigurno joj nije sve jedno u ovom trenutku kada Srbija ima mnogo mnogo težih problema, kada se delovi teritorije oduzimaju, da se ovakva medijska pažnja prikazuje ovakvom slučaju, sigurno da nije uobičajeno, a verovatno da i to ostavlja traga na nju." ("Kurir")

Ljubinka Buba Dobrosavljev,

bivša voditeljka "Zvezda Granda" i Televizije Studio B, već neko vreme medijski eksponirana zbog zlostavljanja koje je pretrpela od bivšeg momka, "odlučila je da prvi put sasvim otvoreno govori o svim detaljima veze sa Nebojšom P. i šokantnim detaljima iz prošlosti svoje doskorašnje ljubavi: "Nebojša je verovatno bivši narkoman, koji zbog toga sada ima tikove, narko-diler i ko zna šta još. Nije završio ni srednju školu i sigurna sam da ima žestok problem. Njegova porodica je skroz drugačija od moje, imamo dijametralno suprotna shvatanja. Otac mu je bivši robijaš. Nebojša se toga nije stideo, već je isticao da je njegov otac učio školu po evropskim zatvorima. E, tom ocu sam ja bila trn u oku kao ćerka policajca u penziji. Pored privatnog posla kojim se bavi pred očima javnosti, njegova porodica ko zna kakve još nelegalne poslove radi. Jedino što imaju su te proklete pare, a nadam se da će ostati i bez njih."
Šta je Buba još saznala: "Osećala sam neverovatan strah i nisam smela da zovem policiju zato što sam se plašila da će otkriti druge stvari. Naime, po računu za komunalije otkrila sam da smo boravili u stanu kriminalca koji je ubijen. Otac me je savetovao da ne prijavljujem i onda sam sa sestrom otišla kod majke"... ("Press")

Nina Radulović-Lečić,

TV voditeljka i mlada majka, na pitanje da li ju je majčinstvo promenilo, kaže: "Nepovratno. Nabolje! Sama činjenica da se fokus moje pažnje sada usmerio na još nekog, a ne samo na sebe, već je uzbudljiva i potpuno nova. Odjednom imam društvo uvek, gde god krenem čak i kada sam sama. Sada mi je stalno u glavi misao da se više čuvam, jer sam potrebna još jednom biću. Vozim pažljivije, ne sekiram se... Isto tako, naučila sam da budem tolerantnija. Imam utisak da sam malo podetinjila." ("Stil")

Milan Momčilović,

specijalni agent FBI-ja, lički Srbin, imao priliku i da poseti rodni kraj – rođen je u Lici kod mesta Plaški u, kako sam kaže, originalnoj Srpskoj Krajini: "Voleo bih da nisam video to mesto. Jadan narod. Sve je propalo i samo starci ostali. Život izgleda kao da je stao. Jedino sam morao stalno da se opominjem da ne upotrebljavam uobičajeni pozdrav sa tri prsta kad dolazim ili odlazim... " ("Alo")

Aleksandar Stanojević,

trener FK Partizana, "otvorio je dušu" i govori o odigranom derbiju: "Da se razumemo, ovo je derbi, tenzija je velika i to je normalno. Ali sve do granice do koje niko nije ugrožen. A tako nije bilo na Marakani. Moji igrači i ja smo bili okruženi, naravno da ti nije svejedno kada pored terena vidiš neke ljude kojima tamo nije mesto. I to neke mnogo velike ljude. U tom momentu sam odlučio da ne idemo u svlačionicu, pokušao sam da spustim tenziju." Na pitanje da li odnos koji ima sa trenerom Zvezde Robertom Prosinečkim prevazilazi sportske okvire, kaže: "Sigurno je da naš odnos nije normalan." ("Alo")

Igor Jovanović,

arhitekta, suprug folk pevačice Stoje Novaković otkriva: "Eto, zato nam i uspeva brak, jer smo stalno odsutni. Ja preko nedelje, ona vikendom. Stalno smo na 'ajd zdravo – odoh ja'!"

O Stojinim navikama: "A što kod frizera zna da sedne... Evo, pre neki dan je bila od deset do sedam uveče. Ove pramenove je radila. Ni to ne bih izdržao!"

Stoja Novaković, na pitanje šta je na njoj pravo, a šta silikonsko: "Sve je prirodno. Pričali su da sam vadila rebra... Probala sam silikone i posle godinu dana ih izvadila. Bilo je to pre sedam-osam godina, kada su sve stavljale, ja sam izvadila. Nisam se prijatno osećala s tim... Nisam radila lice, usta su mi prirodna... Eto, imam veštačke trepavice..."

Igor, o trepavicama svoje supruge: "I to se lepi dlaka na dlaku, svaka posebno, ne znam koliko to traje."

Stoja odgovara: "Dva sata!"

Igor, poručuje muškom rodu: "Ma, ko upozna pevačicu, neka je prvo potopi u vodu da vidi šta je." ("Stil")

Jovo Bakić,

sociolog, docent na Filozofskom fakultetu u Beogradu i "vrsni poznavalac našeg političkog i društvenog sistema", na pitanje da li je podela Kosova "još uvek realna opcija i rešenje", kaže: "Nije. Kada u politici propustite povoljan trenutak da nešto uradite, teško da će vam se ukazati novi."

Kada je bio taj povoljan trenutak: "Krajem 80-ih i početkom 90-ih godina prošlog veka, kada je Dobrica Ćosić predlagao podelu, a Slobodan Milošević nije hteo da ga čuje. Podela je tada bila izvodljiva, ali za tako nešto bila je potrebna velika državnička dalekovidost i hrabrost. Dobrica Ćosić se decenijama zalagao za takvo rešenje, ali oni koji su donosili odluke za njega nisu imali sluha."

O mladom Aleksandru Vučiću: "Vučić jeste jedan od najsposobnijih političara u Srbiji. Dobro je kada se čovek uči na svojim greškama i kada je spreman da ih prizna. To je kvalitet koji malo ko ima na srpskoj političkoj sceni." ("Ilustrovana politika")

Tamara Dragićević,

glumica, "lepa brineta, poznata iz fima Montevideo, bog te video, koja igra u serijalu Vojna akademija", priča o svom iskustvu sa snimanja: "Bilo je to nezaboravno i vredno iskustvo. Trebalo je da zaista osetimo kako izgleda vojni režim života, pa smo čak i spavali u kasarni. Tačno u šest ujutru ulazio je kapetan i budio nas tako što je širom otvarao prozore kroz koje je ulazio hladan vazduh. Morala sam za pet minuta da namestim krevet, operem zube, obujem se, obučem i namestim opasač, pa i pidžamu da skockam dugme na dugme. Posle toga sledi dizanje zastave, himna... Režim je užasno strog. Kadeti i kadetkinje potpuno su odvojeni i nema udvaranja, ne daj bože vođenja ljubavi. Jednom prilikom je devojka sela momku u krilo, neko od starešina je to video, mislim da su zbog toga oboje bili kažnjeni." ("Gloria")

Izvorišta evropske kulture: Fado i sevdah

Rođenje tragedije iz

Misaoni lirizam fada, toliko blizak istom takvom uzvišenom lirizmu sevdalinke, dolazi iz drugog sveta u odnosu na horizont proizvodnje "kulture" kao političkog identiteta. On je ličan, nepolitički, individualistički, i zbog toga univerzalan. On izvire iz jednog osećanja života koje je mnogo, mnogo starije od evropskog romantizma, i evropskih novovekovnih mitova. Fado i sevdah nisu "world-music", egzotični zvuci dalekih krajeva van zapadnog kulturnog kruga: to su pesme centra kulturne gravitacije našeg sveta

LISABON, 1946: Fado u noćnom klubu

Foto: Toni Frissell

Reč melanholija koja se danas odomaćila u mnogim jezicima, pa i u našem, obično znači mračno, ili tužno raspoloženje. Reč je grčkog porekla; ali u starogrčkom ("melaine khole") ona znači nešto prilično različito, naime "crnu žuč", dakle jedan biološki i medicinski pojam, oznaka telesne materije. Aristotel je ovu supstancu smatrao odgovornom za sva mračna i depresivna raspoloženja kod ljudi, i odatle i potiče to pomeranje značenja melanholije u modernim jezicima, od biološko-medicinskog ka psihološkom.

Zanimljivi obrti se dešavaju u kasnijim vekovima, kad Grčka prestaje da bude centar svetske kulture, kad i Rim propada, i kad se središte kulture i pismenosti seli na Istok, u arapski svet. Arapski filozofi, biolozi, matematičari, hemičari preuzimaju sve što je od Grka ostalo i razvijaju svoje originalne teorije (posebno u medicini, hemiji i matematici). Naravno da oni zahvaljujući prevodima Aristotela znaju za njegovu teoriju o različitim temperamentima, i znaju za njegovu "melanholiju". Arapski prevod grčkog "melaine khole" glasi "Sawda". Od 8. veka nadalje arapska imperija se širi po celom Mediteranu: oni stižu, između ostalog, i u današnji Portugal i Španiju. Pod arapsku vladavinu padaju i Persijanci i Turci. Ovi poslednji su posebno zanimljivi, jer za razliku od Persijanaca predstavljaju bazično necivilizovano pleme. Filozof Ibn Sina iz 11. veka, Persijanac koji piše pod uticajem arapskih filozofa, govori o Turcima i afričkim crncima kao o zaostalim grupama koje nisu dosegle civilizaciju "zahvaljujući životu u nepovoljnoj klimi". Bilo ovo Ibn Sinino "klimatsko" obrazloženje turske zaostalosti tačno ili netačno, neosporan je fakat da Turci pre dolaska u dodir sa Arapima predstavljaju necivilizovanu, nomadsku grupu. Od Arapa primaju islam, ali i mnogo šta drugo što se u najširem smislu može nazvati kulturom: od Arapa, čini se, primaju i jednu reč, koju će u vekovima koji dolaze poneti sa sobom u svoja osvajanja na Zapad, u Evropu, i ostaviti je tamo – reč Sawda, koja na turskom glasi Sevda, ili Sevdah. Protokom vremena, u turskom će doći do značenjskog pomeranja, pa će primarno značenje Sawda ići ka melanholiji, seti, ljubavnoj seti, da bi na kraju bilo skoro izjednačeno sa pojmom

duha globalizacije

"ljubav". Ipak, arapski koren je nesporan, kao i "rad pojma" kojim je specifična Aristotelova interpretacija ljudske psihe sačuvana u značenjskoj identifikaciji između crne žuči i mračnih, setnih tonova i raspoloženja, koje čuva čak i jezik ovih divnih Varvara iz Srednje Azije koji su "sevdah" doneli i nama na Balkan.

NIZVODNO OD ISTOKA: Nesporno je i nešto drugo. Arapska kultura ima izražen kult pesme i pevanja. Molitve kojima mujezini pozivaju u džamiju su izrazito melodične, ali i setno-melanholične. Na neki čudan način podsećaju na pesme Andaluzije i Portugala, ali i na napeve balkanskih Slovena, i samih Turaka koji su te napeve doneli na Balkan u 14. veku. Ima arapski svet i kult ljubavne poezije i umetnosti uopšte. Ima Šeherezadu i *1001 noć*. Ima razvijenu gradsku civilizaciju, trgovinu, filozofiju, religijsku svest. Ima sve preduslove za ono što je Niče opisao kao grčku tragediju, kao jedinstvo Dioniskog i Apolonskog kulta, neobuzdane prirode, Boga vina, ali i poretka, proporcije, mišljenja, duha. Ima sve uslove za rođenje klasične tragedije iz duha muzike. Sve to je već na delu u 8. i 9. veku kada Arapi vladaju Portugalom i Španijom, kad su Kordoba, Sevilja, Toledo, Malaga, Lisabon centri svetske kulture i trgovine, kad Arapi donose sa sobom ne samo svoje ekonomske i životne navike nego i muziku.

Da je arapska globalizacija između 700. i 1200. godine pravo rodno mesto i tajna "sevdaha" govori nam najbolje upravo kultura Iberijskog poluostrva, kada je uporedimo sa otomanskim nasleđem Balkana. Nije li malo čudno da španska pesma Andaluzije i portugalski fado toliko liče po stilu pevanja, po raspoloženju, po duhu, na turski "sevdah" u Bosni, Južnoj Srbiji ili Makedoniji? Taj mujezinski, melizmatizovani zvuk, toliko pun ukrašavanja, i "produžavanja" melodije? Nije li dosta neobično takođe da kad vidimo "portugalsku gitaru", instrument uz koji se izvodi fado, on neodoljivo po obliku podseća na bosanski saz, uz koji se tradicionalno izvodi sevdalinka. Još jedna koincidencija! Nije li takođe dosta neobično da u portugalskom jeziku postoji jedna reč koja se ne može direktno prevesti na druge jezike, ali koja otprilike znači osećanje sete, melanholije, lišenosti, najčešće povezano sa ljubavnim osujećenjem – i glasi "saudade". Kao arapska "sawda", samo neznatno latinizovana! Nije to nikakvo čudo, posebno u gradu čija se najstarija četvrt danas zove Alfama, opevana u tolikim fado pesmama; "Alfama malafamada" ("Alfama na lošem glasu") koja je u 9. i 10. veku imala veliki broj kupatila ('al-Hammam'), po kojima je i dobila ime! Istog onog "turskog" hamama iz koga se vraća Šantićev nesrećnik kad ugleda Eminu, "događaj" koji tako nezaboravno opevava dr Himzo Polovina (i koji će posle rekonkviste španski i portugalski "oslobodioci" svuda zabraniti, valjda da pokažu kako je i sam koncept higijene jedna nevernička ujdurma).

SARAJEVO, 1939: Zaim Imamović sa orkestrom Gajreta

RAZDVOJENI SVETOVI: Ali, sve ove spoljašnje slučajnosti i neverovatne analogije blede kad čujemo samu muziku! Kao da se srećemo sa dve sestre razdvojene na rođenju i odrasle na različitim krajevima sveta. Naučene da govore različite jezike, da nose različitu odeću, da jedu različitu hranu, da imaju različite heroje i neprijatelje. Ali, putnik koji uspe da obiđe oba sveta, i da ih upozna obe, ne može da ne primeti najdublju unutrašnju sličnost; ne može a da ne vidi isti prefinjen karakter, isti glas i osmeh, isti način ophođenja sa ljudima, istu srčanost i ljubaznost, isti tip i obrazac flertovanja i zavođenja, ali i istu oštru inteligenciju i aristokratsku distanciranost i uzdržanost. Fado pevač peva na portugalskom, bosanski sevdalija peva na mnogoimenom jeziku balkanskih Slovena. Ali obojica pevaju istu pesmu! Ne samo da je to jedna ista pesma o sevdahu-saudade, ljubavnoj čežnji, lišenosti, melanholiji potekloj iz razdvojenosti. Oni pevaju na isti način; ista kombinacija dioniskog kiptenja bola, energije, "derta", i najvišeg apolonskog samosupregnuća, samodistance, gotovo herojskog samoprevazilaženja. Isti eros kombinovan sa jednom aristokratskom, nadmoćnom, eteričnom oduhovljenošću, gotovo paradigmom grčkog Apolona. Isti mujezinski ton koji kombinuje jedno erotizovano osećanje prožeto setom sa savršenom samokontrolom i samorefleksijom. To je pesma koja ne "ponese" uz koju se ne igra, koja ne veseli, koja ne "zabavlja". To je pesma najviše unutrašnje duhovne koncentracije, koja zahteva posebno stanje svesti, poseban spiritualni napor: "treba smijeti prodrijeti do njezina rafinmana", kako govori pokojni dr Polovina. Kada fado pevač u lisabonskoj kafani počinje sa izvedbom, nastaje tajac, ko večera u tom trenutku prekida večeru. Kašike i viljuške ne smeju da se čuju dok ide pesma, makar se večera ohladila! ►

Taj patos nije evropski. To nije stiglo od Grka i Rimljana, to nije poteklo iz folklora domaćih evropskih plemena, ni u Iberiji ni na Balkanu. To je doneto spolja: iz Arabije i Male Azije. Nije to uvek lako reći u uho evropskoj oholosti! U Portugalu je izmišljena čitava jedna politički korektna industrija objašnjavanja kako "saudade" nema nikakve veze sa Arapima i 400 godina iskustva života u toj civilizaciji, nego sa osećanjem tuge i razdvojenosti koja je donela era geografskih otkrića, putovanja itd. Ali, era otkrića počinje tek 1415, a reč "saudade" se na portugalskom beleži još u 13. veku! Kako ona nastaje? Portugalski politički korektni mit izvor saudadea i samog fada tumači kao spregu nesrećne istorije i imperijalnog širenja, ili kako je Amalija Rodrigeš, najveće ime fada, to jezgrovito objasnila: "naš saudade potiče od toga što smo uvek imali samo španske mačeve sa Istoka i more sa Zapada". Ali, mi dobro znamo sve te "nesrećne istorije", "večne neprijatelje", nacionalna poniženja i ostale metafizičke Usude koji nas konstituišu kao "narod" i "kolektiv". Znamo koliko je sve to istorijska laž koju su izmislili nacionalisti i romantičari 19. i 20. veka kao opravdanje političke centralizacije i "izgradnje nacija", od Nemačke, Italije, Poljske do Srbije, Hrvatske i drugde. Fado nastao pod "španskim mačevima" uverljiv je taman koliko bi bila uverljiva priča da Kosovski mit i "vekovni turski jaram" imaju išta zajedničko sa lirskom pesmom Gruže i čačanske kotline; ili da je bosanski sevdah izraz prkosa tamošnjih muslimana prema permanentnoj velikosrpskoj i velikohrvatskoj agresiji na "bosansku samobitnost": sve su to invencije nacional-romantičarskih intelektualaca koje služe za političko manipulisanje nacijom, kolektivističku homogenizaciju i huškanje na "večne neprijatelje". Misaoni lirizam fada, toliko blizak istom takvom uzvišenom lirizmu sevdalinke, dolazi iz jednog drugog sveta, skoro sa druge planete u odnosu na horizont proizvodnje "kulture" kao političkog identiteta. On je ličan, nepolitički, individualistički, i zbog svega toga univerzalan. On izvire iz jednog osećanja života koje je mnogo, mnogo starije od evropskog romantizma i evropskih novovekovnih mitova.

Još jedna "koincidencija": fado je urbana pesma, kao i sevdah. To nije "narodna muzika", to nije "dubinski izraz narodnog bića", oba su zapravo dekadentni proizvodi gradskog života. Kako kaže Gerhard Geseman: "bosansko-hercegovačka gradska pjesma je svojina danas gotovo izumrlih gospodskih muslimanskih slojeva i njihovih mnogobrojnih muslimanskih, pravoslavnih i katoličkih klijenata". Slično tome, fado je pesma Lisabona, manje-više, i to ne celog, već dominantno starih kvartova Alfame i Morarije. On je stvar portugalskog "nacionalnog identiteta" i "narodnog bića" taman koliko je bosanska gradska pesma "bošnjačka". Dalje, obe pesme su eklektički spojevi, sa dominacijom tuđinskog kulturnog i muzičkog koda, mešavine nastale iz globalizacijskih ukrštanja i kulturnih "onečišćavanja".

Nije stoga čudno da ni jedna ni druga pesma nisu na radaru World-music industrije "autentičnosti". Suviše zapadne, suviše gradske, suviše "civilizovane", te dve velike pesme evropske kulture nastale iz arapskog i muslimanskog izvorišta i korena su elitistički zabran, na sreću ili na žalost. Ali, obe su veličanstveni spomenici naše zapadne civilizacije u širem smislu reči, koja ide od Grka i Rimljana, preko Arapa ka evropskim hrišćanima srednjeg veka i renesanse, i svemu tome ponovo ujedinjenom i prekombinovanom danas. One su spomenici globalizacije, jedinstva kulture i jedinstva ljudskog roda. Fado i sevdah nisu "world-music", nisu egzotični zvuci dalekih krajeva van zapadnog kulturnog kruga: to su pesme centra kulturne gravitacije našeg sveta. ◂

Ivan Janković

Roman Mišela Uelbeka *Karta i teritorija* (Plato, Beograd, 2011, prevod: Ivana Misirlić)

Trijumf biljnog sveta

Uporedimo li *Kartu i teritoriju* sa prethodnim Uelbekovim romanima, moglo bi nam se učiniti da je ove ranije pisao mnogo besniji i mnogo nervozniji pisac

Foto: DUCLOS-SIPA

IMA NEKE SRODNOSTI među posljednjim romanima Džulijana Barnsa i Mišela Uelbeka *The Sense of an Ending* i *Karta i teritorija*; relativno su kratki (iako je Barnsov ipak vidno kraći), svojim autorima su napokon priskrbili nagrade koje su, po opštem mišljenju, odavno zaslužili (Bukera odnosno Gonkura), stilski su savršeno uklopljeni u opuse svojih autora, ali bez nekih paroksističkih pretjeranosti i bez manirizama, tužni su i rezignirani te, što je valjda najvažnije, odlični su romani.

Uporedimo li *Kartu i teritoriju* sa prethodnim Uelbekovim romanima, moglo bi nam se učiniti da je ove ranije pisao mnogo bjesniji i mnogo nervozniji pisac. Slika svijeta u *Karti i teritoriji* nipošto nije vedra, a nedostatak glasnog i ponekad skoro pubertetskog cinizma kakvog je kod Uelbeka nekoć bilo, u konačnici je zapravo čini još tmurnijom.

NIJE ZIMA ŠTO JE ZIMA: Džed Martin, glavni protagonist *Karte i teritorije*, je, kako se to kaže, likovni umjetnik. Na početku romanima zatičemo ga pred njegovim platnom *Demijen Hirst i Džef Kuns dele među sobom umetničko tržište*. Zimska je hladnoća, makar zima kalendarski počinje tek za nedjelju dana; naime, petnaesti je decembar. Bojler u Dželovom stanu čudno klokoće i njega to brine, prošle godine u otprilike isto vrijeme se bio pokvario. Tako kreće priča romana koji će u jednom svom sloju biti satirična društvena hronika savremene Francuske i zapadne Evrope, s druge pak strane parodijska freska moderne umjetničke scene, s treće – ljubavna priča, s četvrte romaneskno-esejistički (u smislu u kojem o romanesknom eseju govori Milan Kundera) traktat o primarnoj važnosti profesije za identitet modernog zapadnjaka, s pete neobičan kriminalistički roman u kojem se mogu prepoznati odjeci Agate Kristi (ljubav spram koje Uelbek nagovještava u skoro svim svojim romanima), Simenona, Hičkoka, pa čak, reklo bi se, i Stiga Lašona, sa šeste pak – sve to zajedno, i još nešto više.

Jedna od zanimljivih karakteristika ovog romana jest i uvođenje lika pisca po imenu Mišel Uelbek, očito modeliranog prema autoru samom. Zanimljivost ovdje nije posljedica pretjerane originalnosti postupka koliko činjenice da su sličan *potez* u otprilike isto vrijeme napravili i neki drugi autori, poput Orhana Pamuka, recimo. Ipak, način na koji lik Uelbeka utiče na radnju *Karte i teritorije* toliko je morbidno jedinstven da u tom smislu baš i nema pravog pandana.

Karta i teritorija se čita brzo, ali ne zapravo toliko radi zapleta, iako u formalnom smislu Uelbek varira i neke klišee iz romana za koje anglosaksonska *blurb* kritika kaže da su *page-turners*. Uelbekova životna filozofija u ovom romanu ostaje vjerna onoj koju je i ranije skicirao, ali je nekako ubjedljivija i realističnija. I ovdje on ne odolijeva jednoj od svojih autorskih manija: futurističkim ekskurzijama, izletima u budućnost, ali ovdje su i oni manje radikalni, manje daleki i nekako manje fantastični.

OČEVI I DECA: U jednom značajnom sloju, *Karta i teritorija* je i roman o odnosu između – turgenjevljevski govoreći – očeva i djece, tačnije rečeno očeva i sinova, kroz priču o konkretnom odnosu jednog konkretnog oca i jednog konkretnog sina. Na ovom fonu se razvija i atmosfera cijelog romana, atmosfera kraja jedne epohe, što je još jedan link sa barnsovskim *the-sense-of-an-ending* osjećanjem.

Ipak, koliko god dominantan okus *Karte i teritorije* bio gorak, to ne znači da u njemu ne slatkih i veselih začina. Ima tu onih zgodnih *one-linera* koji kao da su izišli iz nekog filma Vudija Alena. Ima pamtljivih i upućenih uvida u licemjerje umjetničkih kružoka. Ima fragmenata i rečenica koje, starinski govoreći, vrijedi podvući. Kao da se zasitio larpurlartističke sklonosti kontroverzama, Uelbek u ovom romanu nema toliko namjeru da šokira čitaoca koliko da ga eventualno obraduje razmišljanjem ili zaključcima koji su mu bliski. U tom smislu, roman biva – u pozitivnom smislu – antimoderan. Nije, dakle, tezičan u smislu da ga je moguće žurnalistički simplificirati na dvije-tri *poruke*.

BEZ LJUDSKOG PRISUSTVA: Kao i početak, kraj romana ponovo opisuje jedno djelo Dželda Martina. Na njemu se vide "preklopljeni planovi gustog bilja. Onda se sve smiruje ostaju samo travke koje njiše vetar. Biljni svet trijumfuje u potpunosti." Ima nečeg bizarno-utješno tačnog u ovoj viziji, viziji svijeta koji lišen ljudskog prisustva nastavlja postojati.

Jednom sam, sigurno više od decenije poslije kraja rata, negdje na Grbavici, ušao u jednu od posljednjih neobnovljenih zgrada u Sarajevu, jedan od rijetkih očiglednih relikata rata, kostur nastambe u kojoj su nekad živjeli ljudi. Ništa unutra nije podsjećalo na ljude. Bilo je, međutim, trave, bilo je grmlja, a iz nekih uglova, nagnuto prema kvadratima bivših prozora, raslo je već i pravo drveće. Dugo sam gledao ta tužna, pod oštrim uglom nagnuta stabla, to zakrivljeno, nizašta krivo drveće. Toga sam se zapravo sjetio sklopivši korice *Karte i teritorije*. ◂

Muharem Bazdulj

Intervju: Zoran Živković, pisac

Čudo pisanja

“Za domaći književni establišment ja ću zauvek ostati svojevrsno ‘strano telo’ s kojim ne znaju šta bi. Šta god da uradim, šta god da postignem, nikako se ne uklapam, ponajpre zato što ne pripadam nijednoj interesnoj grupi”

Ugledni američki časopis “*Svetska književnost danas*” (“*World literature Today*”) objavio je u aktuelnom broju temat posvećen prozi Zorana Živkovića. Ovaj dvomesečnik smatra se referentnim i kanonizujućim glasilom na svetskoj književnoj sceni, a ovo je prvi put za osamdeset pet godina, koliko časopis već izlazi, da je temat pripao jednom autoru s balkanskih prostora, a tek treći ili četvrti put da je posvećen nekom slovenskom piscu. To je bio prvi povod ovom razgovoru. Drugi je Živkovićev roman *Pet dunavskih čuda*, objavljen u Zavodu za udžbenike kao petotomno izdanje na pet jezika: srpskom, engleskom, nemačkom, slovačkom i mađarskom. Komplet je promovisan i tokom ovogodišnjeg sajma knjiga.

Zoran Živković (1948) je napisao 19 proznih dela i jedan je od najprevođenijih savremenih srpskih književnika. Dobitnik je dve domaće književne nagrade (“Miloš Crnjanski, 1994. i “Isidora Sekulić”, 2007), kao i dve strane (“Svetske nagrade za fantastiku”, 2003. i “Stefan Mitrov Ljubiša”, 2007). Predaje kreativno pisanje na Filološkom fakulteta Univerziteta u Beogradu.

“VREME”: Ove godine objavljeno je osam stranih izdanja vaših knjiga – u Italiji *Biblioteka* i *Sedam dodira muzike*, u Nemačkoj *Nemoguće priče*, u Južnoj Koreji *Biblioteka*, u Portugaliji *Poslednja knjiga*, u Engleskoj *Pisac u najam*, u Sloveniji *Koraci kroz maglu* i *Dvanaest zbirki i čajdžinica*. Reklo bi se da za sobom imate plodnu spisateljsku godinu.

ZORAN ŽIVKOVIĆ: U inostranstvu mi je, zapravo, izašlo dvanaest naslova u osam tomova. Nemačko izdanje *Nemogućih priča*, objavljeno pod naslovom *Nemogući roman*, omnibus je koji sadrži pet romana mozaika: *Vremenski darovi*, *Nemogući susreti*, *Sedam dodira muzike*, *Biblioteka* i *Koraci kroz maglu*. Ispada tako da sam u 2011. imao po jedan naslov mesečno u inostranstvu, što uopšte nije rđav prosek za pisca koji potiče iz malog jezika. Uočićete da su se samo prošle godine pojavila tri strana izdanja *Biblioteke*. Koliko sam uspeo da ustanovim, ovaj moj kratki roman mozaik, kome je 2003. pripala ugledna Svetska nagrada za fantastiku, najprevođenija je srpska knjiga na početku ovog veka. Do sada se pojavilo 14 stranih izdanja *Biblioteke*, a u naredne dve godine predstoji objavljivanje još nekoliko prevoda.

Kad smo kod prevođenja vaših knjiga, domaći mediji često navode da ste “najprevođeniji živi srpski pisac”. Je li to tačno?

Ne znam zato što nisam upućen u to koliko stranih izdanja imaju ostali “živi srpski pisci”. A nisam upućen zbog toga što ne smatram da je takvo “nadmetanje” – ko je najprevođeniji ili najuspešniji – uopšte bitno. Svaki prevod neke srpske knjige koji se objavi u inostranstvu dragocen je ne samo za autora nego i za srpsku književnost i kulturu uopšte. Pred svetom, svi smo mi deo istog tima. Prebrojavati čiji je doprinos u ovom pogledu veći ne samo što mi izgleda neukusno nego i izneverava samu suštinu književnosti. Kvantitativna merila nikada nisu bila odveć primerena umetnosti proze. Kao što je Pavić jednom živopisno rekao, pisci nisu konji koji se trkaju na hipodromu.

U svakom slučaju, ako bi neko ipak rešio da se bavi time ko je najprevođeniji savremeni srpski pisac, evo pouzdanih podataka o meni. Zaključno s 2011. izišla su mi 64 strana izdanja. Knjige su se pojavile u 20 zemalja – SAD (8), Engleskoj (8), Nemačkoj (3), Španiji (3), Portugaliji (3), Danskoj (1), Grčkoj (1), Švajcarskoj (1), Italiji (3), Holandiji (1), Japanu (6), Južnoj Koreji (3), Turskoj (3), Rusiji (1), Češkoj (1), Poljskoj (1), Bugarskoj (2), Ukrajini (1), Sloveniji (9) i Hrvatskoj (5). Brojevi u zagradama odnose se na tomove. Broj naslova još je veći zato što je više izdanja omnibusno. Osim na jezike koji se govore u ovim zemljama knjige su mi još prevedene i objavljene kod nas na slovačkom i mađarskom, tako da ih ukupno ima na 21 jeziku.

Da pređemo na *Pet dunavskih čuda*. Okolnosti u kojima je nastao ovaj roman nisu bile baš uobičajene...

Nimalo. Toliko su, zapravo, bile neuobičajene da je zapretila opasnost da ovaj roman bude upamćen ne po nekim svojim eventualnim proznim vrlinama već po okolnostima koje su dovele do njegovog nastanka. Kako su i oko toga po novinama kolale razne “verzije”, evo prilike da se iz prve ruke dozna “kratka istorija” *Pet dunavskih čuda*.

Početkom juna 2010. sastao sam se s ministrom Božidarom Đelićem, koji me je najpre obavestio o projektu “Dunavska strategija”. Posredi je inicijativa Evropske unije da se zemlje iz sliva Dunava čvršće povežu u ekonomskom, trgovačkom, saobraćajnom, ekološkom i kulturnom pogledu. Od svake dunavske zemlje, pa tako i od Srbije, očekivalo se da u vidu svojevrsne pristupnice priloži neko umetničko delo o ovoj reci.

Prvobitna zamisao gospodina Đelića bila je da naruči jednu rok operu na tu temu, ali, koliko sam razumeo, oni kojima se obratio da je komponuju nisu mu delovali pouzdano iako su odmah prihvatili ponudu. Ja, međutim, nisam istog časa pristao da se upustim u pisanje romana o Dunavu. Ne zato, međutim, što

Foto: A. Anđić

me je "užasnula" ponuda da budem "pisac u najam", kao junaka mog prethodnog romana upravo tog naslova.

Posredi je bilo nešto znatno suštinskije od ovakvih moralnih obzira. Nisam mogao da znam da li ću to biti u stanju. Moja proza ne nastaje tako što racionalno rešim da pišem o nečemu. O tome odlučuje moje nesvesno, tamno i nedostupno mesto iz koga je niklo sve ono što sam stvorio u književnosti. Nemam nikakvog svesnog uticaja na procese koji se tamo odvijaju. Nisam, međutim, mogao da se upustim u objašnjavanje jednom ministru ovih potankosti rađanja proznog dela, pa smo se taj prvi put rastali uz moje obećanje da ću mu se javiti "ako me bude pohodilo nadahnuće". Pozvao sam ga 17. juna da mu kažem da imam naslov budućeg romana, a 29. juna da sam počeo da ga pišem. Tačno 164 dana kasnije, 12. decembra 2010, obavestio sam gospodina Đelića da sam završio *Pet dunavskih čuda*. To, međutim, nije bio kraj priče.

I dalje nisam načisto da li bi uz ovo trebalo da dodam "nažalost" ili "na sreću". Danas mi se čini da prevagu ima ovo potonje, ali u ono vreme svakako mi nije tako izgledalo. Kako je pisanje napredovalo, a gospodin Đelić se uveravao da sam pouzdan saradnik, ambicije su počele da mu rastu iako sam ga podsećao na neumitnu okolnost da su mi već šezdeset dve godine.

Nakon *Pisca u najam*, objavljenog pre dve godine, bili ste uvereni da tim delom završavate svoj književni opus, a glavni junak ovog romana sablaznut je ponudom da napiše knjigu po narudžbini. *Pet dunavskih čuda*, međutim, baš su tako nastali.

Kada mi je izašao prethodni roman, *Pisac u najam*, uistinu sam bio ubeđen da njime prikladno zaokružujem svoje bavljenje prozom. Da nije bilo ponude ministra Đelića, verovatno više ne bih pisao. Sada mi izgleda da bi mi opus bio nepotpun bez *Pet dunavskih čuda*. Da sam tek njime rekao poslednju proznu reč. Upravo u svojstvu pisca u najam.

Nije, doduše, ni moj junak toliko užasnut "nedolično ponudom" koliko želi da ostavi takav utisak. Nema, zapravo, ničeg nedoličnog u tom aranžmanu. Posredi su samo tehničke okolnosti nastanka umetničkog dela koje sa samim delom nisu ni u kakvoj suštinskoj vezi. Ako biste, držeći se sasvim neumesnog moralnog čistunstva, isključili iz svetske umetničke baštine ostvarenja nastala u nekoj vrsti mecenatskog aranžmana, malo šta bi preostalo. Treba li, recimo, da se zgrozimo što je Mikelanđelo moralno posrnuo i prihvatio ponudu Vatikana da oslika svod Sikstinske kapele? Da je sreće, zapravo, bilo bi znatno više sličnih državnih narudžbina od domaćih umetnika svih vrsta...

Da li zato što ste se svojevremeno petnaestak godina bavili naučnom fantastikom ili zbog uspeha vaših knjiga u inostranstvu (koje sa SF žanrom nemaju nikakve veze) – tek, domaći književni establišment nimalo vam nije naklonjen. Kako gledate na to?

Rekao bih da moji "mladalački gresi", oličeni u davnom bavljenju naučnom fantastikom, nemaju s tim nikakve veze. Za domaći književni establišment ja ću zauvek ostati svojevrsno "strano telo" s kojim ne znaju šta bi. Šta god da uradim, šta god da postignem, nikako se ne uklapam, ponajpre zato što ne pripadam nijednoj interesnoj grupi.

Skorašnji rečiti primer koji to potvrđuje jeste upravo moj roman *Pisac u najam*. Već dve godine on žanje uspehe širom sveta. Za englesko izdanje, koje se pojavljuje ovih dana, jedan od najuglednijih američkih izučavalaca književnosti, profesor Majkl Morison, napisao je sjajan pogovor. Možda najbolji esej koji je dosad sročen o mojoj prozi. Za profesora Morisona, *Pisac u najam* spada u najznačajnije romane svetske književnosti na početku XXI veka. Za članove NIN-ovog žirija od pre dve godine ova knjiga, međutim, nije zavređivala da se nađe čak ni u najširem izboru za ovu nagradu, koji je obuhvatao gotovo četrdeset dela. I, nikom ništa. Kao da je ovaj ogroman nesklad nešto najprirodnije, što ne nalaže nikakvo objašnjenje, ako već ne i opravdanje...

Uopšte ne sumnjam da sličan usud čeka i *Pet dunavskih čuda*, tim pre što tu postoji i dodatna "otežavajuća okolnost" u vidu tehničkih prilika koje su dovele do nastanka dela. To što ovaj roman već ima svetsku promociju i što se o njemu sjajno piše u Americi, Engleskoj, Nemačkoj, Italiji... ovde nikoga ne impresionira. A još manje obavezuje.

Slično tome, u ozbiljnim kulturama koje drže do svojih stvaralaca, pojava temata u časopisu "Svetska književnost danas" bila bi praznik. Ovde će proći potpuno nezapaženo. Ponudio sam jednom od retkih dnevnih listova koji uopšte imaju kulturnu rubriku da objavi tek kratku vest o tome, nekoliko redaka. Smisao onoga što mi je odgovoreno bio je da ih ne zamajavam glupostima. Istoga dana, kao primer vesti do koje drži dotična kulturna rubrika, na gotovo četvrtini strane izišao je tekst o uistinu prvorazrednom književnom događaju: prevodu na makedonski zbirke priča jednog pripovedača od lokalnog ugleda... ◂

Sonja Ćirić

Strip priče Nine Bunjevac

O hladnoći ljubavi, samoći i samilosti

Multitalentovana vizuelna umetnica Nina Bunjevac kretala se od slikarstva, preko fascinantnih skulptura i instalacija, sve dok nije otkrila narativni potencijal stripa

KAKO SE TO što radi Nina Bunjevac u svojim stripovima i sa našim emocijama prvi put pojavilo na mom čitalačkom horizontu? Pre desetak godina, tokom jedne od mojih letnjih poseta Beogradu, od Aleksandra Zografa dobio sam časopis u kome sam prvi put video Ninine crteže. Urađeni do perfekcije poentilističkim stilom, imali su u sebi "grešku". Ovakva stilizacija uglavnom daje hladnije produkte, ali njeni su bili nabijeni jednom drugom vrstom energije. U međuvremenu, njeni radovi su se pojavljivali u alternativnim i mejnstrim publikacijama i vrlo brzo postala je posebnost unutar njih. Saznao sam da ne živi u zemlji, kao i da je sve češće posećuje i da je u ovdašnjoj stripskoj kulturi prepoznala impulse koji su joj duboko trebali. U važnoj monografiji *Ženski strip na Balkanu* njena fenomenalno ironična naslovna stranica uspela je da spoji nespojive, a postojeće, aspekte egzisten cije žene, a stripovima u monografiji potvrdila je da izrasta u majstora stripskog pripovedanja. Začuđujuća elegancija njenog vizuelnog izraza, smelost da se u priči ide do kraja, da se prostor pripovedanja proširi preko konvencionalnih granica, snažno privlače čitaoca da se preda njenoj beskompromisnoj pripovedačkoj snazi i talentu.

IZMEĐU KRAJNOSTI: Nina Bunjevac uopšte nije razapeta između alternativnog i klasičnog stripskog izraza. Naprotiv, u njoj su ova dva suprotstavljena polariteta sjedinjena! Ona je živi dokaz da su vremena antagonizma između alternative i klasike iza nas. Nina u istom dahu može da izgovori: moji najveći uticaji su Čarls Barns (posebno njegov *El Borbah*), Ričard Kramb i – Aleks Rejmond, zaista volim njegov stil, taj romantični, starinski stil crtanja. Upravo u rasponu između Rejmondove elegancije i Barnsove egzistencije je bojno polje njenih stripova. Istovremeno, potpuno je zaljubljena u alternativnu scenu u Srbiji i Hrvatskoj i nalazi da su vibrantnije od scene u Kanadi.

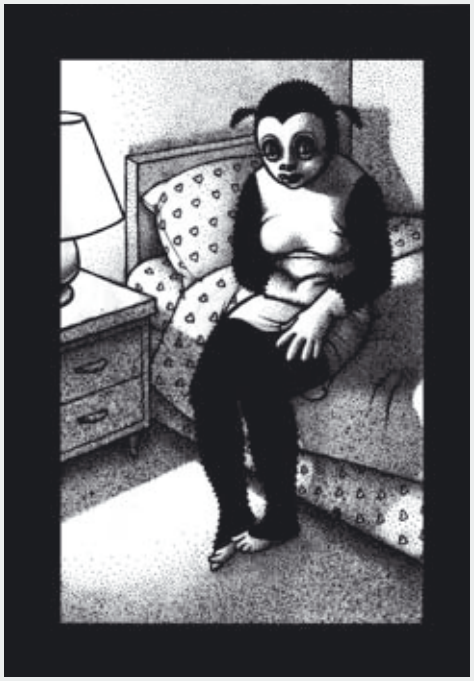
O jednoj drugoj inspiraciji Nina mi je, međutim, govorila: "Godine 2000. sam pročitala knjige Dubravke Ugrešić *Muzej bezuvjetne predaje* i *Kulturu laži*. Prolazila sam kroz neku veliku emotivnu krizu, i nisam mogla to da identifikujem, nisam znala odakle dolazi. Čitajući o njenim utiscima o raspadu Jugoslavije, masovne histerije, nacionalizma, nisam mogla a da ne primetim nostalgiju koja je prožimala celu knjigu. I jedna i druga knjiga su me oborile. Tada sam prestala da radim ulja na platnu i počela da se bavim skulpturnim radom, pravila te lutke, a u isto vreme i strip. Tako da sam se iz statičkog medija polako počela kretati ka narativnom. Ona mi je nekako podarila glas, inspirisala, otvorila oči."

Što se ex-YU stripskih poređenja tiče, ona je najtalentovaniji nastavak (irelevantno je da li to Ms. Bunjevac zna ili ne) onoga što je radio Željko Zorica u grupi ZZOT, ne toliko po nasilju (mada je u stripovima Nine Bunjevac nasilje stalno implicitno prisutno i kada se ne ispoljava), koliko po seksualnoj neposrednosti, otvoreno narativnom pristupu, ironičnom potencijalu i talentu za unutrašnji monolog. Jednom su napisali za nju da je istinski raritet. Multitalentovana vizuelna umetnica, Nina Bunjevac se kretala od slikarstva naizgled fotorealističkog, a u stvari duboko psihološkog i egzistencijalnog, tokom druge polovine devedesetih, preko fascinantnih skulptura i instalacija koje su u sebi već krile jezgro priče, sve dok nije otkrila narativni potencijal stripa.

Kompoziciono majstorstvo kojim ona vlada, ogleda se u uvodnim sekvencama stripa *Pruža se prilika*. Koncentrične kompozicije na prve tri stranice Selmu spiralno uvode u mogućnosti novog, obećanog života u velikom svetu preko okeana. Selma je lepa, ali nije lepotica. To je lepota koja postoji relativno kratko, dok je životne prilike ne potroše, što okrutnije, to brže u pustoši sveta u koji stiže. I portretisanje telesnosti je važno u Nininim stripovima, a najvažniji proces jeste trošenje tela i duše. Ms. Bunjevac briljira kada god spaja horor s glamurom, očajanje sa snovima.

TRAGIKA HUMORA: U kratkom dokumentarnom filmu *Žene u stripu* (ArtSync, 2011) Nina Bunjevac o sebi je rekla da je poklonik tragičnog humora, tragikomedije. Odakle njene priče potiču? "Nakon što sam stigla u Kanadu, doživela sam nešto poput kulturnog šoka, nedostajali su mi prijatelji i rodbina. Iako sam bila prihvaćena od strane vršnjaka i umetničkih krugova, osećanje nostalgije me je pratilo bar tri godine, tokom kojih sam se neprekidno batrgala između Nine 'kanadske umetnice' i Nine 'srpske emigrantkinje'. U jednom momentu sam napustila školovanje i zaposlila se u jednoj srpskoj kafani u Torontu, samo zato da bih bila među zemljacima. Družila sam se sa ljudima koji su tamo radili – muzičari, turbofolk pevači, kriminalci, dileri, pristojni porodični ljudi... Nakon što je kafana zatvorena, ja sam se vratila u umetničku školu... Iako nisam održala kontakt sa ljudima koje sam znala iz kafane, iz tog iskustva je nastala većina scenarija za moje stripove."

Autor ovih stripova nema prezir prema svojim junacima. Ironija u ovim stripovima nimalo nije trijumfalne vrste. Reč je o tragičnoj komediji, posebnoj vrsti saosećanja. U ovoj poetici bezizlaznosti, karakteri jesu pohabani i vulgarni. Nininim stripovima uvek smo zatečeni. Otvorenom seksualnošću, neposrednošću jezika, sistematskim izborom najgorih rešenja od strane većine njenih karaktera. Reč je o gašenju žeđi na pogrešan način. Oni su gubitnici, majstori promašene komunikacije do perverznosti. Nina Bunjevac prati ovo osećanje do dubine pada, do totalne ogoljenosti života, pri tome kreirajući veličanstvene karaktere, neodoljive u toj svojoj

POETIKA CRTEŽA: Kadrovi iz stripa Nine Bunjevac

pogrešnosti. U tome jeste i njena hrabrost i njen talent da stvori duboko nepornografski pristup životu. Njeni likovi jesu zanemarene i nekompletne ličnosti, ali su dirljive, kao i svi mi, dok svojim ameboidnim pseudopodijama pokušavamo da od ovoga što se zove život proizvedemo smisao. U ovim stripovima nema građanskog moralizma, ali ima makar ironičnog prihvatanja, jedne vrste etike saosećanja kroz minuciozno praćenje pada, kroz sve igre samoobmanjivanja, poricanja realnosti, sentimentalnih zavaravanja i, jednostavno, očajanja.

Ljubav za groteskno oslanja se na neke od najsurovije lepih poetičnih tradicija koje znam. Rajner Verner Fasbinder (Rainer Werner Fassbinder) i crni talas jugoslovenskog filma, u ovom kontekstu pre svega Dušan Makavejev i Živojin Pavlović. Nina Bunjevac pripoveda s egzistencijelnim nabojem Fasbinderovih najradikalnijih filmova. Ljubav ume da bude hladnija od smrti. To je znao Fasbinder, to odlično zna i Nina. A što se tiče crnog talasa, nije bio problem što je filmsko pripovedanje bilo mračno i ružno (videti knjigu Živojina Pavlovića, *O odvratnom: o kulturi, o umetnosti, o individui, o mnoštvu*) nego što su filmovi bili istiniti. Istinitost, njihova autentičnost je doticajući bolela, i gledaoce i vlast.

VLASTITI PUT: Priča *Avgust 1976*. je nešto potpuno vanserijsko što se dogodilo u mediju stripa. Dva su razloga za to. Jedan je traumatičan biografski podatak vezan za ovu priču: "Strip je inspirisan mojim nezadovoljstvom sa pojavom i akcijama klero-fašističkih grupa u Srbiji, naročito u kontekstu fijaska povorke festivala Belgrade Pride i stanja romske manjine. Strip je baziran na pogibiji mog oca Petra, koji je u političkom izbeglištvu bio upleten sa Nikolom Kavajom, takozvanim 'lovcem na Tita'. Otac je 1976. godine poginuo u Torontu sa dvojicom prijatelja, u nerazjašnjenoj eksploziji, planirajući napad na Jugoslovenski konzulat. Svi smo u porodici osetili teret nacionalizma u destruktivnom duhu. Duh sličan tome je petnaestak godina kasnije doprineo samom raspadu Jugoslavije, i skorom uništenju života jedne generacije." S očeve i majčine strane bila je suočena s dva porodična iskustva i doživljaja sveta, rojalističkim i nacionalističkim, s očeve, i titoističkim i socijalističkim, s majčine. Iz paradoksa života i istorije ovog podneblja groteskno zgusnutih u jednom jedinom, njenom životu, rodilo se osećanje da se može birati vlastiti put.

Mirko Ilić, veliki talenat strip medija i istinski vođa grupe Novi kvadrat, svoju stripsku karijeru je, pre no što se zauvek posvetio dizajnu, izgradio crtajući perfekcionističke stripove poentilističkom tehnikom. Setimo se stripova *Na istoj strani, Opstanak, Istorija ljudske gluposti* i *Rođen da bude divlji*. Za kratko vreme uspeo je mnogo u stripu, izuzev da crtežu podari toplinu. Trideset godina smo morali da čekamo na stripskog poentilistu koji je u takvu stilizaciju uneo toplinu, krvavu toplinu. Taj moćni poentilista je Nina.

Rođena u Kanadi, s nepunih godinu dana Nina Bunjevac se preselila s majkom u Jugoslaviju, odrastajući u Zemunu i Nišu, do povratka u Kanadu 1990. godine. Tada je imala šesnaest godina. Tamo se formirala kao vizuelni umetnik. Bravado njenog humanizma i nade je njen odgovor na pitanje da li namerava da dođe u Srbiju? "Jedino se u Srbiji osećam kao potpuna osoba. Povratak je neizbežan. Verujem da ću jednog dana živeti u Srbiji, jednoj demokratskoj državi koja doprinosi razvoju čovečanstva, u kojoj su manjine zaštićene zakonom i humanitarnom akcijom. Bila bi mi čast da doprinesem, koliko god mogu, razvoju jedne takve zemlje." Ova potpuno dirljiva ljubav prema zemlji koja može da postane to što sanja Nina, zaslužuje osmeh i prijateljski zagrljaj. Za kraj, on dolazi od Maje Veselinović, Ninine talentovane koleginice iz Beograda. Jednom je kratko, ali precizno opisala stripove Nine Bunjevac: "Prepustite se magiji tačkica, uživajte..." ◂

Zoran Đukanović

Pozorište: *1973*

Pravo u sećanje

Foto: Pierre Nydegger

Na *LIMIT – Live Art Festivalu*, održanom prošlog vikenda u beogradskom Domu omladine, prikazana je predstava *1973* Masima Furlana, neobična rekonstrukcija izbora za pesmu Evrovizije 1973. U predstavi se, naravno, pojavio i Zdravko Čolić sa svojom pesmom *Gori vatra*. On, doduše, u predstavi nije izustio ni reč. Ali, dok je na sceni izvodio svoju numeru vatra je gorela u – svima nama

Šta je zajedničko stanovnicima evropskih zemalja bele puti i uredno podšišanih travnjaka ispred kuće s onima koji imaju nešto tamniji ten, ali uredne lične isprave? Ili, recimo, s onima koji su imali marksizam kao obavezni predmet, a kao mali želeli da postanu kosmonauti? Ili, s Meksikancima, Egipćanima i Japancima koji se lože na grupu ABBA ? Mogući odgovor glasi: svi se oni sećaju da su barem jednom u životu dobili dozvolu od roditelja da, onako, u pidžami, gledaju direktan prenos takmičenja za Pesmu Evrovizije i bodre svog favorita.

Što se tiče prenosa 1973, ja ga se lično ne sećam jer u to vreme nisam imala ni dve godine. Međutim, pouzdano znam da je Gori vatra Zdravka Čolića bila udarna numera na repertoaru koji sam pred zadivljenom rodbinom i komšijama izvodila na kauču u dnevnoj sobi (čega se takođe ne sećam). Sećanje na ovaj istorijski događaj, čije je poprište bio *Grand Théâtre de Luxembourg* (a posebno na švajcarskog predstavnika Patrika Žuvea), svestranom umetniku Masimu Furlanu poslužilo je kao za polazište za predstavu *1973*, premijerno izvedenu na prošlogodišnjem festivalu u Avinjonu.

MEDIJSKO SEĆANJE: Kada se o Evroviziji piše ozbiljno, uviđa se da je ona jedan od najmasovnije praćenih i istinski internacionalnih medijskih događaja, kao i redak izvor transkontinentalnog "kolektivnog medijskog sećanja". U akademskom diskursu Evrovizija se povezuje s pitanjima konstrukcije (evropskog) identiteta, mas-medijske reprezentacije naciona(lnog), "brendiranja" novostvorenih političkih entiteta, geopolitičko-kulturne hegemonije, rasnim i rodnim pitanjima odnosno borbom za medijsku vidljivost manjinskih grupa (izvođači tamnijeg tena ili fanovska LGBT zajednica), orijentalizmom i postkolonijalnim studijama, (post)hladnoratovskim podelama u Evropi, ulaskom Turske u Evropsku uniju, a neretko i Ralfom Zigelom i grupom Džingis Kan. Psiholozi studiraju međuzavisnost redosleda izvođenja i konačnog plasmana pesama, a matematičari se spore sa sociolozima oko opravdanosti hipoteza o strateškim partnerstvima u međudržavnoj razmeni poena (naročito između Grčke i Kipra). Kada se Evrovizija ignoriše i omalovažava, to se uglavnom čini s obrazloženjem da je u pitanju beznačajna, neukusna i muzički inferiorna zabava za jedno veče. *All kinds of everything*...(kao u pobedničkoj pesmi iz Irske koju je u Amsterdamu 1970. izvela Dana Rozmeri Skalon).

U okviru "postdramskog" pozorišta (koje zanemaruje i dramsku zaostavštinu i savremeni dramski tekst u korist performativnog potencijala medijske kulture) razvija se ceo "podžanr" zasnovan na takmičenju za pesmu Evrovizije: od australijskog mjuzikla *Eurobeat – almost Eurovision* (koji se kobajagi odvija u Sarajevu) do naslova poput *Waiting for Eurovision* (o kojem se štampa izjašnjava na sledeći način: "Upravo je ovo nedostajalo Beketovom tekstu – ples i pesme koje ne traju duže od tri minuta"). U okviru jugoslovenske pozorišne zaostavštine Gledališče "Ana Monro" iz Ljubljane je 1990. predstavom *Sanremo* demonstriralo da se u format festivala lakih nota može "spakovati" prava dramska radnja. U lokalnim okvirima Pozorište na Terazijama predstavom *Hamlet Hamlet eurotreš* po tekstu i u režiji Maje Pelević / Filipa Vujoševića demonstriralo je da se u dramski igrokaz koji se vrti oko Evrosonga može "spakovati" sažeta istorija posleratne Evrope – u vreme kada je "ljubitelje pop zvuka uveliko tresla evrovizijska groznica, a organizatori privodili kraju

pripreme za finalno takmičenje u Beogradu".

GORI VATRA: U skladu sa svojim autorskim preokupacijama, švajcarski performer Masimo Furlan opredelio se za ličnu rekonstrukciju takmičenja u Luksemburgu 1973. Preuzevši "lažni" identitet Pina Tocija, profesionalnog animatora na venčanjima, on izvodi pesme koje su "izvorno" pevali Marion Rung (Finska), Fernando Torda (Portugal), Patrik Žuve (Švajcarska), An-Mari David (Francuskinja koja je predstavljala Luksemburg i pobedila evrovizijskim klasikom *Tu te reconnaîtras*), baskijska grupa Mosedades, te Nikol i Hugo – nezaboravni flamanski duet odeven u "uniseks" kostime veoma pogodne za umetničko klizanje. I, naravno, Klif Ričard ('Royaume-Uni'). Ostatak numera izvode članovi trupe prerušeni u šarmantne predstavnike Izraela (plavokosa Ilanit), Francuske (plavokosa Martin Klemanso), Irske (plavooka Maksi), "Pays-Bas" (neverovatno zgodni Ben Kramer), u norveški kvartet Bendik Singers, švedski vladabajkasti duet Nova (koji se ranije zvao Malta) – i Zdravka Čolića... (Pesmu *Junger Tag* nemačke predstavnice Gite Hening izvodi anonimni scenski tehničar.) Pino Toci ima svog favorita – Napolitanca Masima Ranijerija – i s osobitim patosom izvodi njegovu pesmu *Chi sarà con te?*

Paralelno s muzičkim programom odvija se dijalog glavnog protagoniste sa "švedskim gitaristom" (po sistemu Gildensterna i Rozenkranca nikada nećemo saznati da li je u pitanju Klas af Gejerstam ili Joren Fristorp), a potom i ser Klifom Ričardom. U veoma učenoj raspravi u kojoj se, *inter alios*, pominju Platon, Kant i Gi Debor, koriste se pojmovi kao "hipomneza", "kapitalizam" i "Altiserova interpelacija subjekta". Glavni protagonista u raspravu uvodi i vlastitog oca (*mio padre*), "lažnog" italijanskog pevača Umberta Tocija ("pravi" je na Evroviziji nastupao u Briselu 1987, a 1973. imao je 21 godinu.) Čuvenog po hitu *Ti amo* iz 1977.

Predstava kulminira "okruglim stolom" u kome učestvuju Pino Toci, Umberto Toci, elokventni švedski gitarista ("nikada nisam čuo švedskog gitaristu koji ovoliko priča", komentariše Pino Toci), jednako elokventni Klif Ričard i – Zdravko Čolić. Zdravko Čolić, doduše, nije izustio ni reč. Ali, dok je na sceni izvodio svoju numeru, vatra je gorela u svima nama. Rečima kolege Fadila Toskića, zapalio je plamen... A kada se na sceni pojavila Mari, predstavnica Monaka (*Un train qui part c'est un peu comme une maison...*) samo se okrenuo i otišao. Pravo u naša sećanja. ◂

Irena Šentevska

▸ tv manijak

Piše: Dragan Ilić

Dan republike

Dok sam protekle nedelje gledao TV program, doživeo sam *déjà vu* i to u nekoliko sličica. Ovaj fenomen odlikuju fragmenti sećanja, parčići koji pobuđuju ono neobično stanje **među javom i med snom**, delić sekunde tokom kojeg izgleda da je vreme stalo, zatim osećaj da ste se našli u nekom drugom vremenu koje prepoznajete u aktuelnom trenutku. Imate osećaj da znate šta će se desiti, a onda se zavesa sećanja ponovo navuče i živite **ovde i sada**, nesposobni da upotrebite taj trenutak kada ste zavirili u budućnost. Ili mi to stalno gledamo u prošlost pa ne možemo ni da očekujemo ništa novo.

Prva slika je onaj trenutak kada je Ceca posle nekoliko meseci izašla iz kuće da bi se **pojavila na novom suđenju**. TV Prva je pratila izlazak, voditeljka je trčala za kolima, komentarisala toaletu, kreatora iste, obezbeđenje, pa čak i advokata. Ovaj sudsko-kriminalni događaj dobio je **modne i estradne elemente**, a ja sam se podsetio famoznih gostovanja na Pinku dvedesetih. Još tada smo videli da Ceca drži do običaja, a stanje u srpskom pravosuđu posle reforme i odnos Cece, Švece i ekipe prema njemu najbolje pokazuje **gest jednog od telohranitelja**. Kad su krenuli od kuće, videli smo u kadru ruku koja iz flašice prosipa vodu, za sreću. Zamislite kakva reklama za negaziranu vodu u Srbiji! Ceca nacionale, unos tekućine, još i preliva, pa u zdravlju i sreći da sve klizi. Valja se!

U sportskom pregledu B92, ni kriva ni dužna, **izuzetno simpatična novinarka** je razgovarala sa Vukom Jeremićem o tenisu, obavezama i Srpskoj kući u Londonu gde će se promovisati naš sport. Čovek objašnjava, smeška se, ali je onda usledilo pitanje o političarima u sportu. Znate, neprekinuta navika od devedesetih, devojka ljubazno pita i onda... Ponovo *déjà vu*, a onda neverovatna reakcija – čoveku se lice smračilo, **samo se okrenuo i otišao bez reči**. Bez komentara, bez izraza lica, ili je to bio bes? Diplomatski ili sportski gaf, samo se pitam?

Evo dočekasmo i **29. novembar**, dan kada, što reče jedan moj prijatelj – **vazduh miriše na praznik**. Nema spajanja slobodnih dana, AVNOJ sa svojim antifašizmom više nije dobrodošao, utanjio i svinjokolj, a upravo je počeo i post, pa su se praktično formirali blokovi. Levi, ateisti, antifašisti, sećaju se čvaraka, desni poste i ne prija im podsećanje ni na partizane ni na Jajce ni na svinjski delikates ručne izrade. Nepotrebno je govoriti o *déjà vu* momentima vezanim za 29. novembar, ali utisak je pojačao **odlazak Ante Markovića**. Prvi socijalistički reformator, jedini funkcioner kojeg su jednako mrzeli svi nacionalisti regiona, jedini koji je podneo ostavku, partizan, ekonomista inženjer, tvorac privatizacije gde su akcije dobili radnici, uz Dedu Avrama verovatno **najpopularniji ekspert**, jer su nas oba vadila iz, da prostite, najdubljih, hm, problema.

Naročito ću pamtiti onaj poslednji dolazak u SIV, kada se obratio aktuelnim političarima u regionu i zaključio kako u vladama nema dovoljno **kvalitetnih i stručnih ljudi.** Bez stručnjaka, slaba vajda od priučenih partijaca, a pored njega tada je sedeo **Mirko Cvetković** i kiselo se smeškao. Tako su mu se smejali i Sloba, i Tuđman i svi ostali, ko vele, koja budala, ne kapira kako ćemo **da ga zeznemo.** Ima da narajcamo goloruki narod, tada ko i danas, samo sada goloruki narod ima samo malokalibarsku municiju, pa se to računa ko goloruk.

Neko je izračunao, ne znam algoritam, al da je Ante Marković uspeo, danas bi prosečna plata bila skoro 800 evra. Ili 1600 maraka ili po tadašnjem kursu 11.200 Antinih dinara!

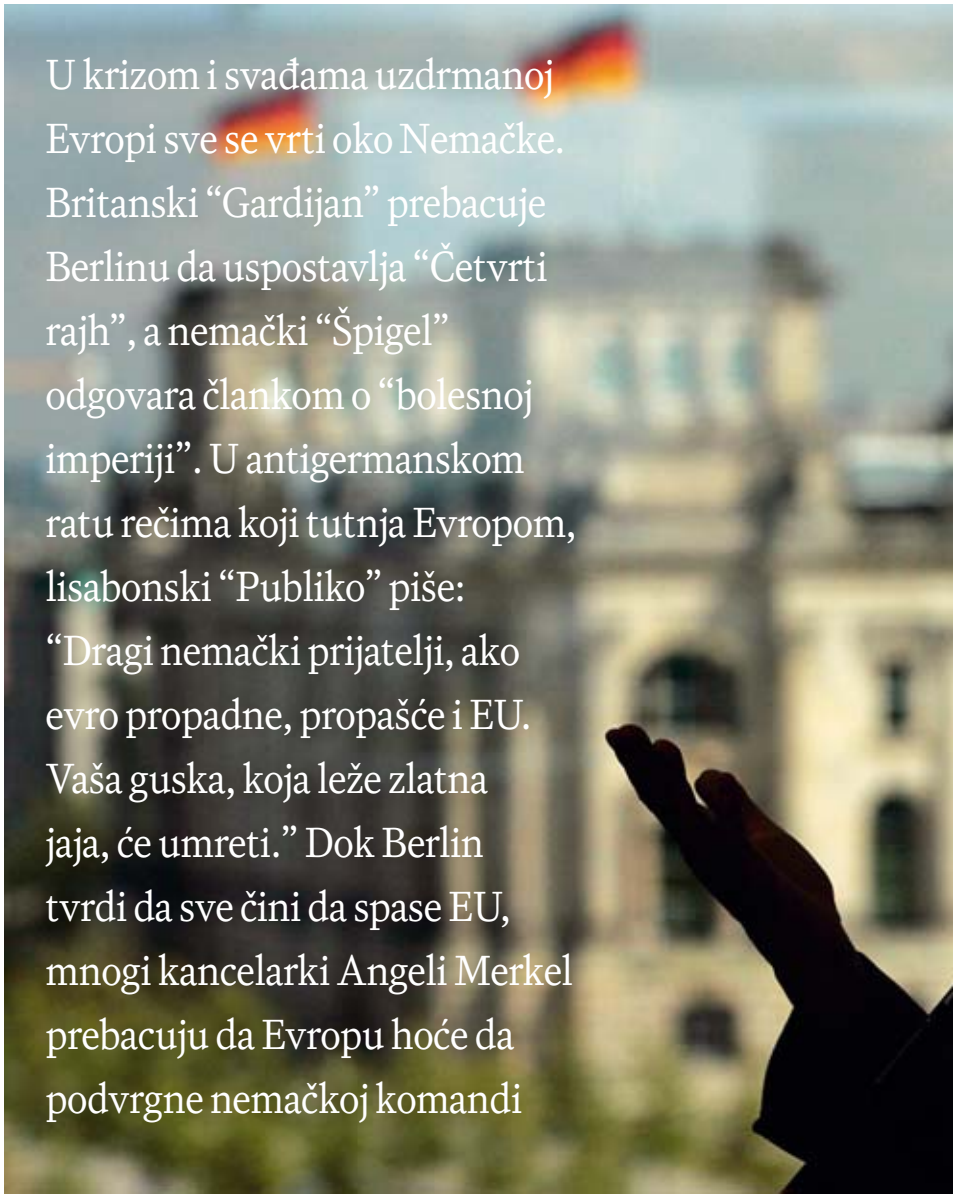
Sledeći *déjà vu*, logično se nadovezuje na Markovića, jer se sve češće pominje krah evrozone i povratak na omiljenu deviznu valutu – **Dojč Marku**. Ukoliko nam se vrati Klara Šuman, insistiram da bez provizije imamo odnos 1 evro: 2 DM, al samo da vidim da li će neko da koriguje cene. Sećate se, preko noći je ono što je koštalo 1 nemačku marku poskupelo na 1 evro. **Dobro pamtim**, jer sam štedeo za stan i odjednom shvatio da sam jednako daleko od svog cilja, jer je cena kvadrata izražena u markama bila ista, al u evrima. Nešto sumnjam da će taj točak jednom da se okrene u našu korist. Ali priznajem, nisam konvertovao sve marke u evre, ostavio sam onu banknote od pet, kad se smota na kvadratić stoji u onom malom džepu od farmerki. To su mi bile one poslednje pare tokom inflacije, one što služe da **kupiš flašu goriva kad stane "jugo"**, da izvadiš za cigare kad se pojave na kiosku, to je ona mesečna plata koju si tada mogao da smotaš u najmanji džep.

To su valjda poslednjih pet od onih 800 maraka što bi imao da nisu zajebali Antu Markovića. On je ipak ispao **najveći gospodin**, jer je otišao sa osmehom.

Zato je Ante ko nemačka marka, stabilna valuta. ◂

Nemačka i evrokriza

Angela Merk

U krizom i svađama uzdrmanoj Evropi sve se vrti oko Nemačke. Britanski "Gardijan" prebacuje Berlinu da uspostavlja "Četvrti rajh", a nemački "Špigel" odgovara člankom o "bolesnoj imperiji". U antigermanskom ratu rečima koji tutnja Evropom, lisabonski "Publiko" piše: "Dragi nemački prijatelji, ako evro propadne, propašće i EU. Vaša guska, koja leže zlatna jaja, će umreti." Dok Berlin tvrdi da sve čini da spase EU, mnogi kancelarki Angeli Merkel prebacuju da Evropu hoće da podvrgne nemačkoj komandi

Svetska finansijska kriza, koja se za tri godine pretvorila u dužničku krizu koja je pak prouzrokovala krizu Evropske unije, poprima mitološke oblike: mediji upozoravaju na svetski ekonomski kolaps i dugoročnu recesiju; ekonomski stručnjaci prebacuju političarima da isuviše vode računa o biračima na uštrb nepopularnih, a nužnih mera; građani besne što vlade spasavaju banke, a ne vode računa o socijalnom elementu tržišne privrede na kome je decenijama izgrađivana Evropa; nezaposlenost je sve veća, standard sve niži; nacije se sve više okreću sebi i krivicu za sveopštu bedu prebacuju na druge; populisti svih vera i naroda nadvikuju razumnu politiku. Kriza se kao aždaha nadvila nad Evropom, a uloga Svetog Đorđa zapala je kancelarki Nemačke Angeli Merkel.

Merkelovoj niko ne osporava ulogu lidera posrnule Evrope, ali joj kako u Parizu, Londonu ili Rimu i Atini tako i u Vašingtonu i Pekingu zameraju da deluje isuviše sporo i neodlučno, dok duboka kriza zahteva brza, energična, pa i rizična rešenja. Od najjače evropske ekonomije očekuju se spasonosna rešenja, a kada Nemačka izađe s konkretnim predlozima, mahom se nikome ne sviđaju. Kancelarka se najbukvalnije nalazi između dve vatre: dok joj na međunarodnom planu preti da bude optužena za urušavanje EU, kod kuće joj poručuju da se ne kocka sa budućnošću nemačke dece. Gledano spolja, Nemačka deluje kao egocentrična sila koja samo gleda da sačuva svoju ekonomsku dominaciju dok se sve oko nje raspada, dok Nemci sve manje vide smisao u tome da sadašnja vlada zadužuje buduće nemačke generacije, zarad projekta očuvanja evrozone čiji je ishod krajnje neizvestan. Pri svemu tome Merkelova je poznata kao političar koji tri puta meri i čeka da prođe vreme i, po mogućnosti, potreba da se stvarno zaseče.

JOŠ CRNIH PROGNOZA: Strahove u Evropi dodatno je usplahirila prognoza Organizacije za privrednu saradnju i razvoj (OECD), koju čine 34 razvijene industrijske zemlje sveta, bez privreda koje ubrzano globalno dobijaju na značaju kao što su Kina, Indija, Rusija ili Brazil. OECD je u svom izveštaju prošlog ponedeljka upozorio da dužnička kriza u Evropi i Sjedinjenim Američkim Državama preti da čitav svet gurne u recesiju. Rizik za to je "ogroman", političari širom planete "moraju da se pripreme za ono najgore". Ako se Evropa ne izbori sa situacijom u koju je upala, poremećaji u privredi mogli bi masivno da se prošire i dovedu do "apsolutno katastrofalnih rezultata". Kao drugi faktor rizika za svetsku privredu, OECD navodi prezadužene SAD, jer ako ne uspeju da sprovedu sopstvene mere štednje, Amerika bi mogla da upadne u recesiju, koju više ne bi mogle da amortizuju nikakve političke mere. SAD bi naredne decenije trebalo da uštede 1,2 biliona dolara.

Indirektno, i OECD loptu šalje u dvorište Berlina: da bi se izbegao horor-scenario, države evrozone moraju svojim bankama da obezbede

el ubija aždahu

ODBACUJE SVE OPTUŽBE: Kancelarka Nemačke ispred Rajhstaga

Fototografije : REUTERS

dovoljan kapital kako bi osigurale da solventne države po podnošljivim kamatnim stopama mogu da dođu do svežeg kapitala na finansijskom tržištu. Da bi se smanjila opasnost od dužničke zaraze u evrozoni, "evropski fond za spasavanje (koji za sada raspolaže sa nedovoljnih 440 milijardi evra, a čije povećanje koči Nemačka) mora znatno da se poveća i da se u igru uvuče Evropska centralna banka. Takvu "tešku artiljeriju" moraju da prate reforme unutar evrozone, na osnovu kojih bi mogle da se sankcionišu države koje se neodgovorno ponašaju (za šta se Nemačka zalaže).

Crne prognoze OECD-a potvrdila je i agencija za rejting "Mudis", koja je upozorila na opasnost novih državnih bankrotstava unutar EU i raspad evrozone, ukoliko bi nakon Grčke više država istovremeno postalo nesolventno. Takva eskalacija krize imala bi negativan uticaj na kompletnu monetarnu verodostojnost kako evrozone tako i čitave EU. Tržišta reaguju nervozno, premije na rizik za državne obveznice ugroženih zemalja rastu.

FRANCUSKA VEZA: Nemački "Špigel" postavlja sledeća pitanja: Da li posle turbulencija u Grčkoj i Italiji sa još nesagledivim posledicama "EU u svom sadašnjem obliku uopšte može da se održi"? Ili će Evropa krizu moći da prevaziđe samo ako se napravi nova struktura, ako se podeli na "privredno zdravo jezgro Evrope i kriznu periferiju"? Ako bi se Unija raspolutila, možda bi bio spasen evro. Od političke ideje "ujedinjene Evrope" ne bi, međutim, ostalo ništa, zaključuje "Špigel" i citira bivšeg nemačkog ministra inostranih poslova Jošku Fišera: "Moramo veoma dobro da pazimo da ne izgubimo Evropu."

U nemačkim medijima procurila je informacija da Berlin i Pariz navodno prave planove da se smanji evrozona u kojoj se sada nalazi 17 država. "Intenzivni pregovori" po tom pitanju "vode se na svim nivoima".

Merkelova i predsednik Francuske Nikola Sarkozi do sada su svakako imali ulogu dvojca koji Evropsku uniju treba da izvuče iz krize. Francuska, međutim, traži da Evropska centralna banka dobije na značaju, te da i sama, umesto da kao do sada otkupljuje samo one državne obveznice koje su već u opticaju, može direktno da kupuje državne obveznice od ugroženih zemalja kao što su Španija ili Italija. To bi, po nemačkom shvatanju, značilo da Evropska centralna banka mora da bude snabdevena ogromnim kapitalom, da bi se onda štampao novac, što bi dovelo do pada vrednosti evra. Stav Berlina je da Evropska centralna banka ne sme više da se upliće u finansijsku krizu, jer "kriza poverenja" ne može da bude prevaziđena ako se Evropskoj banci dodeli uloga koju ne predviđaju evropski ugovori.

Francuska takođe traži da se poveća obim evropskog fonda za spasavanje, dok se Nemačka načelno tome protivi.

Francuski predlozi za suzbijanje krize, gledano iz nemačkog ugla, dobrim delom podrazumevaju da Nemačka treba dodatno i masivno da odreši kesu. Berlin, pak, pritom vaga ekonomsku ▸

štetu i rizik od upumpavanja nemačkih milijardi u rupu bez dna, kao i političku štetu koju bi imala ukoliko bi kategorički odbila Pariz i praktično ostala usamljena na evropskoj sceni.

U vremenima krize sve su izraženiji različiti interesi Unije podeljene na 17 članica evrozone i država koje imaju nacionalne valute. Sve češće se govori i o podeli unutar evrozone na nesolidne članice i "jaku šestorku" – Nemačka, Francuska, Holandija, Luksemburg, Finska i Austrija – koje imaju maksimalan kreditni rejting trostrukog "A" i koje su samim tim garant trenutnog fonda za spasavanje evrozone.

Angela Merkel energično je demantovala sve spekulacije o budućim podelama unutar EU i sužavanja evrozone: "Nemačka ima samo jedan cilj, da stabilizuje evrozonu u obliku koji trenutno ima." Dok u Briselu glasno tapšu na ovakve izjave, a ostatak EU podozrivo ih prima k znanju, premijer Velike Britanije Dejvid Kameron kaže da se njegova zemlja uveliko priprema na mogući raspad evrozone. Ne da bi to bilo u interesu Kraljevine, ali za svaki slučaj.

BRITANSKI FRONT: *We agreed to disagree*, tako bi učtivo mogao da se opiše nedavni susret Merkelove i Kamerona u Berlinu. Glavni akteri mirno su konstatovali da ne mogu da se slože oko uvođenja poreza na finansijske transakcije (i još oko mnogo toga), jer to što Nemačka traži kao jednu od mera za suzbijanje krize, za London, koji je centar evropske berze novce, prosto je neprihvatljivo. Sve pre i posle Kameronove posete bilo je, međutim, svakojako samo ne učtivo, i dovelo je do toga da anglosaksonski i germanski mediji u velikoj meri zaključe da bi najbolje bilo da Britanija što pre izađe iz te "gubitničke EU kojom dominira Nemačka", odnosno da "Britanija nikada ništa nije učinila za EU".

Buru je izazvala izjava Folkera Kaudera, šefa parlamentarne frakcije Hrišćansko-demokratske partije (CDU) Angele Merkel, da se sada "najednom u Evropi govori nemački", kada je svima potreban novac. Nemačka traži da svi stanu mirno i da slušaju njene komande, graknuli su britanski mediji. Uzalud je Merkelova ponavljala da EU treba korak po korak što više ujedinjavati, da je Britanija neophodna Uniji. Kameron je na jednom banketu u bankarskoj četvrti Londona izjavio da krizu treba iskoristiti kako bi se smanjile kompetencije Brisela. Makar tako prenose nemački mediji, uz opasku da premijer ide niz dlaku evroskepticima u svojoj konzervativnoj partiji.

Ulje na vatru poremećenih nemačko-britanskih odnosa dolila je izjava ministra finansija Nemačke Volfganga Šojblea, da Kraljevina, doduše, ima pravo da se drži svoje funte, ali da on "očekuje pristupanje Britanije evrozoni", i to možda brže "nego što mnogi na britanskom ostrvu misle", te da će jednog dana čitava Evropa imati istu monetu.

Do koje mere se svaka izjava predstavnika Nemačke stavlja pod lupu u ostatku Evrope, pokazuje i ratoborna reakcija britanskih medija. "Nemački rat protiv funte, provokativna intervencija", piše "Dejli mejl", "Indipendent" govori o "nemačkom protivudaru", svi se prisećaju već antologijskog članka u "Gardijanu" od pre nekoliko meseci koji pod naslovom "Četvrti rajh" piše o "novom nemačkom hegemonizmu". Poslanik torijevaca Filip Dejvis poručio je Šojbleu da bi vladi u Berlinu bilo bolje da "umesto da nama govori šta da radimo, oslušne šta žele ljudi u Nemačkoj – prilično sam siguran da bi radije vratili nemačku marku nego da spasavaju Grčku i Italiju". Visokotiražni nemački "Bild cajtung" odgovorio je tekstom na temu "šta Britanija uopšte još traži u EU", a u Britaniji su na nož dočekali i članak objavljen u "Špigelu" pod "antibritanskim" naslovom "Bolesna imperija".

PA TO JE NEPRAVDA: Nemačka savezna vlada zalaže se za brzu promenu važećih ugovora EU koji predviđaju kaznene mere za sve zemlje

koje se nedisciplinovano zadužuju. Merkelova kaže da samo ako članice EU uspeju da se dogovore da se konsekventno sankcioniše kršenje Pakta o stabilizaciji i privrednom rastu, može da se povrati izgubljeno poverenje u tržišta. Berlin traži brzo uspostavljanje "fiskalne unije" 17 članica evrozone, koja bi trebalo da zameni dosadašnju "monetarnu uniju". Unutar fiskalne unije evropski partneri trebalo bi da se dogovore da deo svojih prava u vođenju budžetske politike ustupe Briselu, te da se potčine kontroli budžetskih izdataka, drugim rečima da se oformi privredna vlada EU.

Upravo u ovakvim zahtevima Berlina mnoge članice EU vide "proboj novog nemačkog hegemonizma". Jer, Nemačka, doduše, želi da ulaže sredstva u spasavanje evrozone i EU, ali istovremeno želi i da kontroliše na šta će njene milijarde biti utrošene i da li se zemlje koje su dobile, dobijaju ili treba da dobiju finansijske injekcije pridržavaju striktnih mera štednje na kojima insistira ne samo nemačka vlada već i Evropska komisija, Evropska centralna banka i Međunarodni monetarni fond.

Rat rečima protiv Nemačke, koja se našla u samom središtu svetske dužničke krize, uveliko je počeo u evropskim novinama. Britanski "Tajms" u uredničkom komentaru tako piše:

Francuski predlozi za suzbijanje krize, gledano iz nemačkog ugla, podrazumevaju da Nemačka treba dodatno i masivno da odreši kesu

"Ako Klauzevic ima pravo i ako je rat samo vođenje politike drugim sredstvima, onda je Nemačka ponovo u ratu sa Evropom – makar u smislu da nemačka evropska politika pokušava da ostvari tipične ratne ciljeve: pomeranje međunarodnih granica i pokoravanje stranih naroda." Ekonomista i Sarkozijev savetnik Žak Atali piše da Evropi posle 1914, 1919, 1933. i 1936. godine, 2011. preti "peto samoubistvo". Nemačka i Francuska su u prošlom veku četiri puta bile u situaciji da sramnim i apsurdnim odlukama Evropu pretvore u stratište, i svaki put su to učinile, piše Atali. "Danas to ponovo zavisi od Nemačke, u njenim rukama se nalazi oružje za kolektivno samoubistvo najnaprednijeg kontinenta na svetu."

Tekstovi sa sličnom intonacijom, da bi Nemačka mogla, samo da hoće, da spase EU, ali da Berlin želi kontrolu na Unijom, mogu da se pročitaju i u Irskoj, Italiji i Španiji, a pogotovo u Grčkoj. Lisabonski "Publiko" piše: "Dragi nemački prijatelji, Evropa je stvorena da bi se prevazišli ratovi, a Nemačka bila uključena u zajednički projekat solidarnosti i demokratije. Ako evro propadne, propašće i EU. Vaša guska, koja leže zlatna jaja, će umreti – bez zajedničkog tržišta i evra Nemačka bi izgubila na uticaju, izgubila bi tržišta i dobrosusedske odnose. Odgovornost za to snosićete pre svega vi Nemci. Zato što ne ispunjavate obaveze najjače i najbogatije evropske sile."

A poljski "Uvam rze" piše kako politička nauka o 20. veku ponekad govori kao o "Pax Americana" i pita se da li će u 21. veku u srednjoj i istočnoj Evropi važiti "Pax Germanica". Ako je tako, onda je to klasičan slučaj "istorijske ironije".

U Nemačkoj čitavu ovu antigermansku halabuku posmatraju preneraženo i doživljavaju je kao veliku nepravdu i posve neprimereno pozivanje na nacistička vremena, sa kojima je Nemačka odavno i detaljno raskrstila. Nemačka je ugradila svoju državnost u stvaranje EU, na krizu je reagovala disciplinovano i na pravi način, da bi je sada prozivali što ne želi sama sebi da iskopa raku podmećući bezuslovno leđa za tuđi javašluk. ◂

Andrej Ivanji

Ranko Končar – Dimitrije Boarov

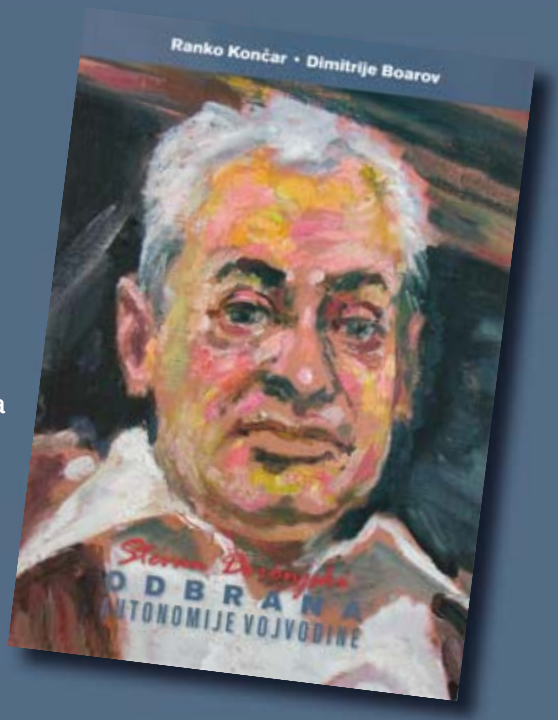
STEVAN DORONJSKI – ODBRANA AUTONOMIJE VOJVODINE

Izdavač: MUZEJ VOJVODINE

Knjiga zasnovana na veoma obimnoj dokumentaciji iz porodične zaostavštine Doronjskog donosi niz nepoznatih zapisa o novijoj istoriji Vojvodine, Srbije i SFRJ, a naročito o teškim političkim sukobima između srpskog i vojvođanskog političkog rukovodstva 1961-1963 godine, a i kasnije, do 1981. godine. Prateći političku karijeru Stevana Doronjskog, dugogodišnjeg rukovodioca vojvođanske partijske organizacije, a potom člana i Predsedništva SFRJ, i Predsedništva CK SKJ, autori su ispisali i celovitu istoriju autonomije Vojvodine i njenu sudbinu u socijalističkoj Srbiji i Jugoslaviji.

Knjiga ima 882 strane, u tvrdom je povezu, može se nabaviti u Muzeju Vojvodine (Novi Sad, Dunavska 35, br. računa: 840-539668-54. Dodatne informacije na telefon 021-520-135).

Cena: 1000 dinara

Goli protesti ponovo u modi

Izađi i skini se

Jedno je boriti se protiv tiranina na vlasti, dok je borba protiv tiranije u kući nešto sasvim drugo. Gola egipatska blogerka bacila je rukavicu u lice muslimanskim ekstremistima i dobila pola miliona uvreda i pretnji smrću

PROTIV POSKUPLJENJA I KRESANJA PLATA: Aktivistkinja organizacije "Femen" u Kijevu

Fotografije: REUTERS

Posle četrdeset godina, protestno skidanje odeće vratilo se u modu. Bilo da su politički ili društveno motivisani, ljudi skidaju odeću da bi izrazili stav i građansku neposlušnost. Takozvani "goli protesti" mogu da budu zabavni – u Nemačkoj su održani zbog poskupljenja goriva, biciklisti u Peruu organizovali su vožnju bez odeće da bi ukazali na manjak staza, goli studenti u Sao Paulu podržali su koleginicu koja je izbačena sa fakulteta zbog mini suknje. U drugim slučajevima, ovakvi protesti gotovo da ulaze u opis posla organizacija koje se bave zaštitom životinja – u Španiji se već godinama organizuju goli protesti zbog ubijanja bikova na koridi, uobičajeni su i protesti "bez krzna".

U protestima žena koje se bore za ostvarivanje osnovnih ljudskih prava – da ne budu pokretni crni šatori ili da ne završe kao roblje u industriji seksa, nema ničeg zabavnog. Mlada egipatska blogerka pokazala je mnogo više hrabrosti nego što je to ikad trebalo Džonu Lenonu i Joko Ono, čija se nagost tada činila gotovo bezopasnom. Egipćanka je bacila rukavicu u lice muslimanskim ekstremistima i dobila pola miliona uvreda i pretnji smrću.

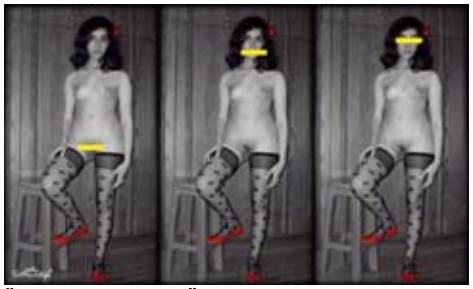
SESTRINSKO RAZUMEVANJE: Simbolika ogoljenih protesta protiv naoružanih pripadnika reda i zakona, više je nego očigledna. Ali, u slučaju blogerke iz Egipta reč je o gromu iz vedrog neba – od mladih fejsbukovaca, koji su dobrim delom izneli arapsko proleće niko nije očekivao takav vid političke borbe. Jedno je boriti se protiv tiranina na vlasti, dok je borba protiv tiranije u kući nešto sasvim drugo. Dvadesetogodišnja Alija Magda Elmahdi pokušava da promeni svet, da demontira sistem torture nad ženama islama. Poruku da "ne želi da bude samo seksualni objekat" postavila je na društvenoj mreži Tviter uz fotografiju sa crvenim cvetom u kosi, cipelama i čarapama. Da je to učinila uživo, verovatno bi bila kamenovana. Fotografiju je videlo i njen stav pročitalo više od milion korisnika. Ona poručuje da ne želi da bude "objekat za kućnu upotrebu", izjašnjava se kao ateista i podržava prava homoseksualaca. Smatra da je društvu u kojem živi potrebna još jedna revolucija. Priznala je da je nevinost izgubila sa 18 i to sa čovekom koji je bio stariji 40 godina od nje. Roditelji su je se odrekli zato što su ubeđeni da ju je izmanipulisao sadašnji dečko. Izjednačava decu iz vanbračne zajednice sa decom iz braka i kaže da neće odustati. Proklamuje isto što i Džon Lenon: *All you need is love*.

Odgovor na pitanje da li je pored silne pornografije na internetu ogoljavanje iz političkih razloga prepoznatljivo, dalo je 40 žena iz Izraela koje su Egipćanku nazvale "sestrom". One kojima se obraća shvatile su poentu. "Pokaži da se ne plašiš", "Omaž Aliji Elmahdi", znak *peace* uokviren srcem – poslale su joj Izraelke sa banerom kojim su prekrile intimne delove tela. "Devojke, hajde da damo svetu dobar razlog da vidi jedinstvenu lepotu izraelskih žena. Bez obzira na to da li su one Jevrejke, Arapkinje, strejt ili gej, jer ovde od sada to nije važno. Hajde da pokažemo onima koji sumnjaju

GOLI PROTIV VLASTI: Protest protiv predsednika Ukrajine Viktora Janukoviča (gore) i diskriminacije žena u Italiji (dole)

ŠOK- ART OPASAN PO ŽIVOT: Egipćanka Alija Magda al Mahdi (gore) i kineski umetnik Ai Veivei (dole)

Komuna 1

Članovi ruske hrišćanske organizacije "Sinovi slobode", nastanjeni u Kanadi tridesetih godina prošlog veka, masovno su protestovali bez odeće zbog politike te zemlje. Među njima je bilo mnogo žena, hapšeni su i zatvarani. Berlinska Komuna 1 šokirala je javnost šezdesetih godina, kada je magazin "Štern" objavio fotografiju na kojoj je nekoliko nagih osoba. Komuna 1 je tada zaradila 20.000 nemačkih maraka od magazina i bila optužena za komercijalizaciju nagih protesta.

da naš međunarodni diskurs ne zavisi od vlada", rekla je organizatorka protesta koja je preko Fejsbuka pozvala žene Izraela da joj se pridruže. Pokušale su da stupe u kontakt sa Egipćankom, ali bez uspeha – njeni nalozi Tviteru i Fejsbuku su ugašeni.

TOPLES: "Upoznajte istočnoevropsku vrelu ženu koja će biti vaša na jedan dan", tako se reklamira prodaja žena iz istočne Ukrajine na Novom Zelandu. Srećni dobitnik nekakvog takmičenja osvaja putovanje u Ukrajinu, plaćen mu je boravak, dobija oko hiljadu evra džeparca, a u paketu ide i izblajhana plavuša. Na plakatu takmičenja prikazana je mlada žena upakovana vrpcom, kao poklon. Nagradu je osvojio bucmasti čovek srednjih godina, koji se unapred raduje "intimnostima" i koji usput otkriva da se redovno tuširа. U turističkim agencija u Evropi prodaju se "romantična putovanja" u Ukrajinu, gde ih čeka lokalni makro sa ponudom. Prema nekim istraživanjima, 70 odsto studentkinja iz Kijeva potvrdilo je da im je najmanje jednom prišao neki stranac i ponudio im novac za seks. U maju ove godine, ukrajinska organizaciju za zaštitu prava žena "Feman" organizovala je topless protest zbog trgovine ženama i seks-turizma. Država je odgovorila pretnjom i blokadom njihovog internet sajta.

Koliko god da su skrenule na sebe pažnju celog sveta, Ukrajinke nisu ostvarile svoj naum na domaćem terenu. U komentarima na topless demonstrantkinje preovlađuje mišljenje da je grupa lepih plavuša iz Ukrajine više skrenula pažnju na svoja tela i seksualnost nego na ciljeve protesta. Protest je, prema mišljenju analitičara, zapravo bio kontraproduktivan. Šokiranje javnosti kao legitiman vid protesta u njihovom slučaju nije delovalo, iz prostog razloga što društvo zatvara oči pred činjenicom da u istočnim delovima Ukrajine cvetaju prostitucija i trgovina ženama, jer ne cveta ništa drugo. Postale su globalni predmet podsmeha muškaraca širom sveta. Bloger iz Indije je napisao: "Voleo bih kada bi one došle u Indiju, vaauu!!"

Ipak, Ukrajinke imaju razlog da budu zadovoljne. Iako možda nisu direktno inicirale seriju protesta bez odeće u drugim zemljama, zaslužne su za povratak šok terapije u politici. Kineski umetnik Aj Vejvej suprotstavio se režimu objavljivanjem nagih fotografija na internetu. Kad je optužen za pornografiju, njegovi sledbenici su pozirali bez odeće u pozi Rodenovog "Mislioca". Par meseci kasnije, Egipćanka je takođe na internetu objavila fotografiju koja je obišla svet.

Da li će muslimanski ekstremisti ili kineska vlada dozvoliti sebi da ih nasamare žene, pritom nage? U izvesnom smislu, Elmahdijeva je već poražena. Njena misija protiv nasilja, rasizma, seksizma, seksualnog zlostavljanja i licemerja društva trajaće koliko i njena slava na internetu. Kratko. ◂

Biljana Vasić

Fenomeni

Razotkrivanje mita

U seriji demonstracija, Društvo za promociju i popularizaciju nauke je proteklog vikenda izvelo ili ponovilo za njim sve navodne moći Slaviše Pajkića, "čoveka od 20.000 volti"

Najpoznatija živa "paranormalna" pojava u Srbiji, Slaviša Pajkić, poznat po estradnom nadimku Biba Struja, čovek koji navodno provodi i akumulira struju, baca varnice i "leči" ljude elektrošokovima, suočio se proteklog vikenda sa jednostavnim i otrežnjujućim razrešenjem praktično svih svojih "električnih misterija" koje već decenijama šokiraju televizijsku publiku i koje su ga uvele u Ginisovu knjigu rekorda. Objašnjena je čak i jedna od njegovih najpoznatijih tačaka, gde u rukama drži dve metalne viljuške priključene na napon od 220 V i prži viršlu, a zatim je, kao i sve ostale, tačku ponovio jedan od naučnika, dobivši viršlu jednako ispršenu. I jednako neukusnu.

Dok su nedelju dana pred Festival nauke Beograđani koristili jedno od poslednjih toplih novembarskih popodneva, u tihim prostorijama Instituta za fiziku grupa mladih naučnika je ugostila Bibu Struju kako bi izvela detaljnu pretragu njegovih sposobnosti i potom ih objasnila. U organizaciji Društva za promociju i popularizaciju nauke na Institut su sa Bibom Strujom došli "ciklotronci", Dušan Šaponja i Dušan Čavic, koji su, snimajući film o Bibi *Battery man*, zatražili naučno objašnjenje i sa svojom ekipom zabeležili sve oglede i demonstracije.

Uzimajući u obzir etičku nemogućnost da se nad ljudima vrše bilo kakvi, pa čak i najjednostavniji eksperimenti, ovo jednostavno istraživanje je podrazumevalo da Slaviša Pajkić izvede svoje trikove onako kako ih inače čini na televizijama ili pred publikom, potom je merena i analizirana aparatura koju u triku koristi, da bi zatim članovi Društva za promociju i popularizaciju nauke uspešno sami ponovili svaki od njegovih ogleda, pokazujući više nego jasno da ih, uz dovoljno opreza, pripreme i razumevanja, može ponoviti i bilo ko drugi. I da nikakva misterija nije posredi.

Fotografije: Milovan Milenković

PRŽENJE VIRŠLE NA 220 V: U čuvenom performansu Slaviša Pajkić drži viljuške pod naponom (levo); Nemanja Đorđević iz DPPN sa tankim rukavicama ponavlja Pajkićev trik (desno)

o Bibi Struji

ELEKTRIČNI ČOVEK: Slaviša Pajkić je rođen 1957. godine u selu Poljane kod Požarevca.

Sposobnost da bez većih teškoća može da preživi strujni udar otkrio je u bravarskoj radionici u Simićevu, gde je kao sedamnaestogodišnjak učio zanat. Kako sam kaže, kad se pokazalo da bez teškoća dodiruje žice pod naponom, dok drugi šegrti doživljavaju strujne udare, vlasnik radionice ga je iz straha oterao. Vremenom se za njegovu sposobnost pročulo, pa je 1981. nekako stigao do Nemačke, gde je svoju veštinu pokazivao po diskotekama.

Godine 1983. je ušao u Ginisovu knjigu kao čovek koji može da izdrži napon od 220 V i viši, mada je u domaćim medijima često pogrešno navođeno da je osvojio Ginisov rekord izdržavši napon od 20.000 V. U Ginisovu knjigu je ušao još jednom, 2003. godine, u Švedskoj kada je kroz svoje telo propustio dovoljno struje da postane čovek koji može da najbrže zagreje vodu. Već od osamdesetih je postao redovan gost svih domaćih i stranih televizija, a njegov trik sa prženjem viršli u rukama malo ko nije video tih godina.

Uz televizijska preterivanja, sa godinama je oko njega narastao mit da je čovek koji "kontroliše struju". Od svojevrsnog medicinskog fenomena, Pajkić devedesetih i mimo svoje volje postaje simbol jednog novog doba u kome naučno, racionalno i objašnjivo uzmiču pred paranormalnim. Njegovi performansi polako prestaju samo da se oslanjaju na sposobnost da ne provodi struju određenog napona, nego sadrže sve više elemenata iluzije i prevare, a oko njega se stvara konglomerat estradne ličnosti, natprirodnog fenomena i električnog nadrilekara.

Potekao iz sredine u kojoj život nije nimalo lak, bez solidnijeg obrazovanja, Pajkić nikada nije ni imao priliku da sazna u čemu je njegova stvarna specifičnost u odnosu na prosečne ljude. Sa godinama, logično, i sam počinje da podleže savetima i tumačenjima da u tome što radi ima nečeg natprirodnog. Tako vremenom počinje da tvrdi kako može da akumulira struju ili da kontroliše napon, dok mu ovi njegovi "talenti" donose i izvesne prihode.

U međuvremenu, počinje da praktikuje alternativnu medicinu i, za malu nadoknadu, nad ljudima izvodi elektrošokove kojim, navodno, otklanja migrene, upale sinusa, reume, skida masno tkivo i rešava probleme sa kičmom. Lista bolesti postaje sve duža. "Ja im

NI U KOM SLUČAJU NE POKUŠAVAJTE DA IZVEDETE OVE OGLEDE

samo pomažem", kaže, objašnjavajući zašto se bavi takvim poslom bez ikakvih dozvola i da mu pacijente ponekad upućuju i lekari, a da on svoju "terapiju" bolje prilagođava pacijentu nego što to mogu medicinski aparati koji se koriste kod standardnih elektroterapija.

FENOMEN KOŽE: U svakom slučaju, Slaviša Pajkić nije običan čovek već zbog činjenice da mnogo lošije provodi struju od većine drugih ljudi, što se pokazalo i na demonstracijama na Institutu za fiziku. Tu svoju sposobnost on najverovatnije duguje jednom vrlo retkom, ali medicinski objašnjenom fenomenu kože – kožnoj displaziji, zbog koje mu je koža deblja, suvlja i bez znojnih žlezda. Sasvim bez dlaka, Pajkić se ne znoji, na iole višim sobnim temperaturama (već oko 20 stepeni) ima problem da se ohladi, a usta mu se suše i bez dodatne tečnosti ne može da unosi hranu.

Kako objašnjava biohemičar Vojin Petrović, zbog ovog poremećaja njegova električna otpornost je mnogo viša nego kod prosečnih ljudi. Jednostavna merenja na Institutu za fiziku pokazala su da Pajkić ima otpornost koja je od deset do 50 puta viša nego kod prosečnog čoveka. Ovaj odnos je ustanovljen kroz merenje običnim voltmetrom, mada ne sasvim precizno. No, ako sijalica ima otpor od 20 oma, a obični ljudi pokazuju do 100 kilooma, Slaviša Pajkić će imati otpornost od oko jednog megaoma, što je hiljadu kilooma.

Kada stavi dva eksera u sasvim običnu utičnicu, koja je proverena i zaista na naponu od 220 V, a potom rukama spoji sijalicu i eksere, struja teče samo kroz nju, ali ne i kroz njegovo telo, jer je njegov otpor toliki da se u odnosu na sijalicu može smatrati beskonačnim u fizičkom smislu. Pajkić je praktično izolator u odnosu na takve provodnike.

Dodatno je zanimljivo da, mada istovremeno tvrdi da ništa ne oseća kad dodirne eksere pod naponom, ali i da uvek zna koji je ekser faza, Pajkić eksere pod naponom nikad ne hvata čvrsto u rukama. Ovu svoju demonstraciju uvek izvodi tako što eksere, budući da ima visoku otpornost, blago dodiruje, prekidajući i otvarajući kolo, ne doživljavajući strujni udar.

"Ustanovili smo da Slaviša Pajkić ima kožu koja ima oko deset puta veću otpornost od prosečne. Zaista može da dodiruje elektrode između kojih je napon iz mreže (220V, 50Hz). Pomeranjem dodirnog dela šake ka elektrodi može da varira tu otpornost, a time i struju koja prolazi kroz njega koja je uvek ispod smrtonosne granice", kaže doktor Milovan Šuvakov, predsednik Društva za promociju i popularizaciju nauke (DPPN) i viši naučni saradnik Instituta za fiziku. "U svojm nastupima on koristi ili ovu medicinsku specifičnost ili izvodi trikove koje može da uradi svako i koje smo i sami izveli", objašnjava Šuvakov, dodajući da su i trikove iz prve klase objasnili i jedan od njih izveli uz pomoć hirurških rukavica.

LJUDI U RUKAVICAMA: Fenomen njegove kože bi se mogao uporediti sa čovekom koji na rukama ima tanke rukavice. Kako bi se dokazalo da je sa takvim jednostavnim osiguranjem moguće izvesti sve Bibine trikove, Nemanja Đorđević iz DPPN-a se prihvatio naizgled nimalo bezopasnog zadatka da demonstrira prženje viršli sa viljuškama na 220 V. Ova demonstracija je izvedena bez Bibinog prisustva, ali pred kamerama i uz prisustvo medicinski stručnih osoba.

Samo sa tankim hirurškim rukavicama na rukama, Đorđević je ponovio Bibin trik – uhvatio je dve viljuške, spojene žicama na napon iz strujne mreže, od 220 V i 50 Hz, na kojima se nalazila nabodena viršla. I, naravno, nije nastradao. Birajući granu kroz koju je otpor drastično manji, struja nije protekla kroz telo demonstratora sa tankim rukavicama, nego kroz viršlu koja se ispekla za oko pola minuta, uz vrlo neprijatan miris paljevine. Isti trik koji je potpuno identično uradio i Slaviša Pajkić, s tim što je ulogu tankih rukavica igrala njegova koža.

Mada je Đorđević u tankim rukavicama i bez ikakvih posledica dva puta ponovio prženje viršle, neizostavno je da upozorimo kako – ovaj ogled ni u kom slučaju ne pokušavate da izvedete sami. Pripreme za sve ove demonstarcije trajale su nekoliko nedelja u kojima su analizirani raniji snimci Bibinih trikova i prethodno otklonjena svaka sumnja u redosled koraka koji su bezopasni.

Na sličan način je ponovljena još jedna od Bibinih poznatih tačaka. Kada jednom nogom stoji na izolatoru, a drugom je spojen sa pločom na koju je povezan trafo sa jednim "visećim" krajem, Biba može da do šipke sa oštrim vrhom baci varnicu koja najčešće zapali vatu natopljenu benzinom. No, mada zanimljiv za gledanje, ovaj trik sa bacanjem gromova zapravo ne zahteva ni rukavice.

Čovek na taj način spojen sa trafoom (što je sumanuto samo po sebi) nalazi se na visokom potencijalu, ali je struja limitirana i brzo se isprazni kada nastane varnica. Zbog toga su Bibin ogled, nakon njega, sa uspehom ponovili Milovan Šuvakov i Branimir Acković iz DPPN-a, pokazujući da bez problema mogu da zapale vatu.

Bibina prednost je samo odsustvo dlaka na koži, što omogućuje bolje formiranje varnice, pa se vata lakše zapali. No, trik može da ponovi svako bez obzira na vrstu kože. Kao i prethodna, mada nije opasna, ova demonstracija se ipak ne sme izvoditi bez stručnog nadzora, jer bi u slučaju nepažnje i kratkog spoja mogla biti fatalna.

Kao deo svog repertoara, Slaviša Pajkić koristi

"ČOVEK OD 20.000 V": Razotkrivanje misterije u prostorijama Instituta za fiziku

BACANJE VARNICE: Priključen na trafo, Pajkić varnicom pali vatu natopljenu benzinom (gore); dr Milovan Šuvakov pokazuje da i običan čovek može izvesti isti trik (dole)

i Teslin transformator, koji podiže struje na visoke frekvencije, da bi pomoću njega bacao varnice i palio neonke, ali takve oglede je vrlo lako ponoviti jer se, budući bezopasni, izvode u gotovo svakom naučnom muzeju u svetu.

SKRIVENA BATERIJA: U svim ogledima gde Pajkić navodno "kontroliše" struju koju propušta, vrlo je očigledno ustanovljeno da je reč o tome da menja intenzitet kontakta sa elektrodama. Mada sam očigledno nije sasvim svestan kako to funkcioniše, on utiče na otpor i kad je priključen na izvor napajanja, može kroz onog koji ga dodirne da propusti veću ili manju struju.

Tokom demonstracija u nedelju pokazalo se i da, očigledno na nečiji savet, Slaviša Pajkić koristi bizarne prevare kako bi impresionirao publiku (ili pacijente). Takva je i njegova najveća misterija, koja bi podrazumevala potpuno kršenje fizičkih zakona, a to je navodna sposobnost da akumulira struju, da se navodno "napuni" i da potom bez ikakvog spoljnog izvora, izvodi elektrošokove na drugim osobama.

Nakon insistiranja članova DPPN-a da objasni svoju proceduru "punjenja" ili pak da demonstrira kako izvodi svoje elektroterapije bez spoljnog izvora struje, Slaviša Pajkić je nevoljno pristao da to pokaže. U međuvremenu je oko sebe stavio pojas, a oglednom "pacijentu" dao elektrodu objasnivši da je to uzemljenje.

No, budući da se spetljao oko uključivanja ove elektrode i da svojom pričom nije odvratio pažnju mladih naučnika od čudnog pojasa koji nosi ispod majice, na kraju je pristao da ga skine i pokaže da se u njemu nalazi – visokofrekventni strujni izvor koji je sa jedne strane povezan na Bibu, a sa druge na elektrodu koju pacijent drži. Zatvarajući kolo, on rukama dodiruje pacijenta i propušta bezopasne struje kroz njega, stvarajući iluziju da je sam izvor napona.

"Sudeći po onome što znamo, to je bio VF izvor, očito uređaj pravljen da se lako kamuflira", objašnjava dr Šuvakov, dodajući da se na pojasu nalazio i potenciometar za podešavanje jačine struje. U svakom slučaju uz pomoć ovog pojasa, članovi DPPN-a su na sebi uzajamno pokazali da mogu da propuštaju struju, ali budući da Slaviša Pajkić nije bio zainteresovan da se njegov pojas dalje analizira, nisu izveli veći "tretman" elektroterapije.

Tokom svih demonstracija, Slaviša Pajkić je u velikoj meri i sasvim otvoreno sarađivao sa mladim naučnicima, i sam zainteresovan gde su stvarne granice njegovih sposobnosti. "I šta sad?", upitao je, a potom saslušao savet da visoku otpornost koju stvarno ima može iskoristiti u seriji zanimljivih mađioničarskih trikova, bez posezanja za jeftinom prevarama i natprirodnim objašnjenjima. Sa posebnom pažnjom je saslušao savete da su sasvim neprihvatljiva praktikovanja bilo kakvih "lečenja" ljudi bez zakonom definisanih dozvola.

Kako to često biva, Slaviša Pajkić je sam najveća žrtva sopstvene estradizacije. Birajući da visoku otpornost i mogućnost da golim rukama dodiruje žice na naponu od 220 V koristi u medijskim nastupima i šou programima, vremenom je svojim "sposobnostima" dodao nekoliko onih koje nema, dok su mediji od njega napravili nakazu – "čoveka od 20.000 volti", koji je, kao jedna vrsta nacionalnog fenomena, poslužio bolje nego iko drugi u razaranju racionalnog gledanja na svet.

Za početak, to je najviše pogodilo samog Slavišu Pajkića. Po sopstvenom priznanju, mada trpi tegobe, nikada se nije ni konsultovao sa lekarom u vezi sa problemom svoje kože, niti je u moru mistifikovanih objašnjenja ikada uspeo da dopre do odgovora kako i zašto on može stvari koje ne mogu drugi ljudi. Njegova urođena otpornost nije bila ni od kakve koristi pred ljudima od kojih je očigledno zloupotrebljen i koji zarađuju na njemu, još od doba kad su ga prvi put odveli da svoju veštinu pokazuje po nemačkim diskotekama. "Život je jedan, nema reprize", osmehnuo se na dobronamernu sugestiju kako ne treba da iskušava svoju otpornost sa previsokim naponom. ◂

Slobodan Bubnjević

NI U KOM SLUČAJU NE POKUŠAVAJTE DA IZVEDETE OVE OGLEDE

Zbogom hartiji

Knjige na struju

Ako volite da čitate, ako ne možete da zamislite dan bez bar nekoliko pročitanih stranica, Kindle će vam na prečac osvojiti srce. Ako čitate malo ili nimalo, onda ništa

AKTUELNA PONUDA "AMAZONA": Kindle za svačiji džep

VEROVATNO NISTE ZNALI da Amazon, najveća knjižara na svetu, u svakoj sekundi proda deset elektronskih knjiga tj. preko 310 miliona na godišnjem nivou. Klasično odštampane knjige su od polovine ove godine nepovratno izgubile primat: obim prodaje knjiga na papiru manji je od prodaje knjiga na struju. Tako brz preokret u navikama čitalaca verovatno nije očekivao ni Džef Bezos, osnivač Amazona, kada je 2007. godine predstavio Kindle DX, prvi uređaj specijalizovan za čitanje elektronskih knjiga.

Danas se Kindle pravi u nekoliko verzija, postoje modeli za svačiji ukus i džep. Najinteresantniji je Kindle Fire, koji u suštini predstavlja manju i znatno jeftiniju verziju izvikanog Appelovog iPada. Za oko 200 dolara (iPad košta dva i po puta više) dobićete tabletni ("spljeskani") računar sa kolor ekranom od 7 inča koji služi ne samo za čitanje knjiga i surfovanje po internetu već i za igranje, uživanje u filmu i muzici. Za strasne čitaoce, Kindle Fire je verovatno loš izbor jer čitanje sa ekrana koji svetli dodatno zamara oči posle radnog dana koji ionako provodite za monitorom. Osim toga, ovakvi ekrani slabo se vide pod jakim svetlom, što čitanje u trenucima dokolice na plaži ili u kafanskoj bašti čini napornim, ako ne i nemogućim.

Amazon ima rešenje za ovakve prilike, koje ne samo da sjajno funkcioniše nego je i značajno jeftinije. Reč je o Kindle uređajima sa matekranima od 6 inča na kojima se slika iscrtava korišćenjem takozvanog "elektronskog mastila". Svaka tačka na ekranu je zapravo mala staklena kapsula ispunjena tečnošću u kojoj pliva veliki broj mikroskopskih granula crne i bele boje. U zavisnosti od polariteta elektroda prislonjenih na kapsulu, granule "plivaju" ka površini ili "tonu" na dno. U zavisnosti od načina na koji su granule izmešane, tačka koju vidimo može da bude bela, crna ili siva (u više različitih nijansi).

ELEKTRONSKO MASTILO: Kako to izgleda u praksi? Impresivno! Oštrina slova i kvalitet prikaza teksta su na nivou bilo koje dobro odštampane knjige. Neki novopečeni korisnici pokušavali su da "ogule" sliku sa ekrana smatrajući da je u pitanju zalepljeni list papira a ne elektronski ispisan tekst. S obzirom na to da ekran nema pozadinsko svetlo kao današnji monitori, tabletni računari i mobilni telefoni, slika ne blešti i ne zamara oči čak ni posle dugotrajnog čitanja. Uz to, elektronsko mastilo ponaša se kao i klasična štamparska boja: što je spoljašnje svetlo jače i jasnije, to su i slova uočljivija a

čitanje lakše. Čitanje ispod jakog sunca jednako je prijatno kao i ispod noćne lampe.

Zahvaljujući tehnologiji elektronskog mastila, Kindle troši struju kao miš vodu. Baterija se koristi samo za listanje stranica i transfer knjiga, ali ne i za održavanje slike na ekranu. Jednom napunjena baterija sa lakoćom izdrži i do dve nedelje. Kindle se zato nikad ne gasi, i na njemu uvek "nešto piše" (što može da bude problem kad vam stjuardesa naredi da poisključujete sve drangulije koje nosite sa sobom).

Pošto je, ipak, u pitanju elektronska sprava, postoje i neke dodatne pogodnosti koje klasična knjiga nema: slova je moguće povećati ili smanjiti a ekran okrenuti tako da redovi postanu duži ili kraći, sve u skladu sa vašim afinitetima. Za tekstove na engleskom, nemačkom ili nekom drugom popularnom jeziku, na raspolaganju su i integrisani rečnici. Kad čitate nekoliko knjiga paralelno, nema potrebe da beležite gde ste stali, Kindle automatski vodi računa o tome. Možete da podvučete deo teksta koji vam se naročito dopao ili prokomentarišete knjigu koju ste upravo završili, svaki vaš citat i komentar biće automatski ubačeni u Amazonovu bazu podataka. Stvar funkcioniše i u suprotnom smeru: dok čitate, moći ćete da vidite komentare i citate ostalih čitalaca tako da druženje s knjigom ima i dodatnu socijalnu dimenziju. U Kindle možete da ubacite i svoju omiljenu muziku i da je slušate dok čitate knjigu.

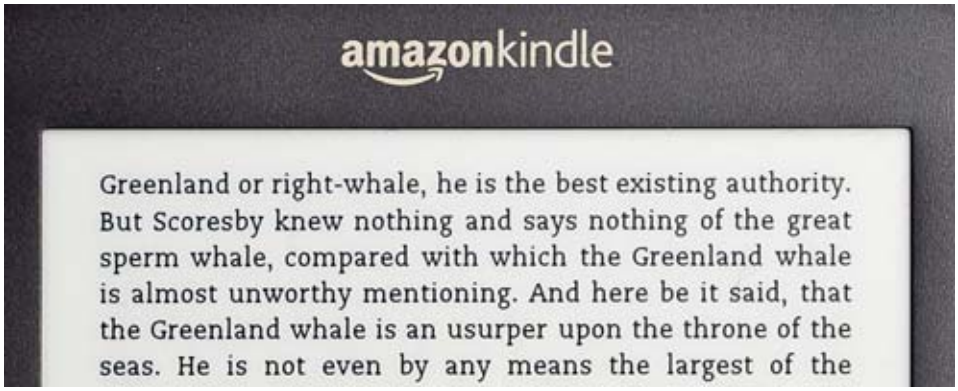
ČITANJE NA UVO: Ako ste baš totalna lenčuga, Kindle može da vam čita tekst na uvce, kroz ugrađene zvučnike ili pridružene slušalice. Nažalost, mali ljudi koji žive u Kindleu znaju da čitaju samo engleske tekstove i to prilično mehanički (osećajno kao Rus koji sinhronizuje holivudski filmski hit). Mnogo bolji utisak ostavljaju izvorne "audio-knjige", koje Kindle takođe podržava, jer tekstove čitaju živi ljudi, obično poznati glumci sa savršenom dikcijom.

Najlepše dolazi na kraju: napunjen knjigama do vrha, Kindle je težak kao čaša vode i u ruci ostavlja utisak elegantne baršunaste pločice koju sa uživanjem možete satima da držite ispred sebe. Zato čitanje *Rata i mira* sa Kindlea ne predstavlja fizički napor kao kad u rukama držite kilogramsku knjižurinu od pola kubika drva koja lomi ruke (i volju za čitanje).

Nije sve baš sasvim idealno. Elektronsko mastilo je "sporo", potrebno je vreme da se crne i bele granule "rasplivaju" u kapsulama i formiraju slova, tako da prilikom okretanja stranica postoji mala ali uočljiva pauza (koja opet nije duža od one koja je potrebna da se okrene list papira). Zbog te sporosti, ekran sa elektronskim mastilom vrlo je nezahvalan za prikaz dinamičkih sadržaja. Surfovanje internetom sa Kindlea još je nekako i moguće, dok gledanje video-materijala nije ni podržano. Uz to, bela boja na Kindleu nije ona sa venčanice, već ima bledosivkastu nijansu koja nekom prija a nekom smeta.

Koliko to zadovljstvo košta? Ako izuzmemo Kindle Fire od 200 dolara koji autor ovog teksta ne preporučuje (od silnih stvari koje Fire ima nećete ni stići da čitate), tu je čitava gama jeftinijih uređaja sa elektronskim mastilom, u rasponu od 79 do 189 dolara, u zavisnosti od toga da li vam je bitan ekran osetljiv na dodir, da li vam je potreban pristup preko mobilne mreže i da li pristajete da povremeno pročitate poneku reklamu. Odličan Kindle sa malom mehaničkom tastaturom, bez reklama košta 109 dolara. Amazon šalje uređaje i u Srbiju, ali onda morate da računate i sa znatnim troškovima poštarine i carine. Pritom, sve dok pošiljka ne stigne u vaše ruke, bićete u strahu da neki usputni službenik vaš Kindle ne pokloni svom detetu za Novu godinu. Mnogo je bolje da taj uređaj nabavite preko rođaka ili prijatelja iz inostranstva, pa još ako možete da mu platite po sistemu "dođem ti", ne oklevajte. ►

OŠTRINA BEZ PREMCA: Tekst ispisan elektronskim mastilom

Šta ima za dž?

Na veliki broj dela klasične književnosti više niko ne polaže autorska prava, tako da se mogu slobodno umnožavati. Postoje odlične *on-line* biblioteke koje po pravilu nude lepo formatirane knjige u više različitih elektronskih formata. Jedna od najpopularnijih takvih biblioteka je "Projekat Gutenberg" sa preko 40.000 kvalitetno obrađenih naslova. Mnogo toga može se pronaći i na sajtovima univerziteta, nacionalnih biblioteka, akademija i naučnih ustanova. Najpopularniji klasični autori već godinama su Mark Tven, Dikens, Artur Konan Dojl, Šekspir, Džejn Ostin...

Piratsko tržište takođe ne oskudeva, ali je ono u potpunosti okrenuto popularnoj literaturi i aktuelnim bestselerima. Najzastupljeniji su špijunsko-zaverenički romani i druge knjige za plažu, avione i autobuse, teške višetomne fantazije, naučna i nenaučna fantastika, lako ljubavno štivo i ostali sapuni, pikantne biografije prvorazrednih bogataša i drugorazrednih glumica, uputstva za brzo ozdravljenje i još brže bogaćenje, knjige o modi, jogi, Budi, Jodi... Uz malo truda i mnogo dobrog interneta, za par sati možete da "pazarite" komplet od 10.000 zbrdazdolisanih naslova za Kindle ili mnogo vredniju zbirku od 200 knjiga po izboru "Njujork tajmsa". Ako, međutim, tražite nešto zaista vredno, Saramaga na primer, verovatno nećete naći ništa.

Odakle ova nelegalna izdanja dolaze? Njihov izvor nisu legalno kupljene elektronske knjige na sajtovima Amazona i drugih prodavaca jer su ta izdanja zaštićena od fizičkog kopiranja. Kao polazni materijal najviše se koriste Word i PDF fajlovi koji su "procurili" iz izdavačkih kuća. Kad nema ni toga, uvek će se naći neki džabalebaroš koji će štampanu knjigu da iskenira a zatim prevede dobijene slike u čitljivi tekst (postupak poznat kako OCR). Sve ostalo je trivijalno.

Pirateriji knjiga Kindle nije ni pomogao ni odmogao, stari metodi (krađa fajlova, skeniranje i fotokopiranje) i dalje dominiraju. Kindle je samo pomogao da knjiga i pisac brže i lakše stignu do čitalaca i da čitanje bude sadržajnije i prijatnije. Onima koji čitaju piratske knjige, autor prijateljski savetuje da prethodno provere da li se knjiga prodaje na Amazonu: iznenađujuće veliki broj naslova može da se dobije za dolar, dva ili tri. Za dati novac dobićete besprekorno formatiranu knjigu očišćenu od grešaka i loše skeniranih slova, koja se čita sa zadovoljstvom a čuva zauvek.

GLOBALNA KNJIŽARA: Odakle knjige dolaze? Pre svega iz Amazonove megaknjižare. Većina novih izdanja ima i elektronsku verziju koja je po pravilu znatno jeftinija od štampane, naročito kada se uzmu u obzir poštanski troškovi koji za štampana izdanja nisu mali. Kupovinu možete da obavite sa bilo kog računara ili direktno sa Kindlea (Amazon, za razliku od Applea, nije gadljiv na srpske kreditne kartice), a kupljena knjiga će pomoću vaše kućne bežične veze ili USB kabla "leći" u Kindle u roku od par sekundi. Kindle može da uskladišti nekoliko hiljada knjiga, ali to nema mnogo smisla, pošto kupljene knjige ostaju trajno vaše i mogu se neograničen broj puta preuzeti sa Amazonovog sajta. Za one koji ostanu bez štiva za čitanje usred letovanja na Bahamima, tu je verzija Kindlea sa SIM karticom koja omogućava kupovinu iz preko 130 zemalja sveta, bez naplate troškova mobilnog interneta, čak i u romingu.

Najviše naslova je na engleskom jeziku (oko milion), a regionalne Amazonove knjižare za nemačko, špansko, francusko i italijansko govorno područje nude još nekoliko stotina hiljada. Cene su pristupačne jer kroz politiku

KORAK DALJE: Džef Bezos predstavlja četvrtu generaciju elektronskih čitača

Foto

provizija Amazon stimuliše izdavače i autore da svoje knjige prodaju po cenama koje se kreću od 99 centi do 10 dolara, što je prihvatljivo, čak i po našim siromaškim standardima.

A GDE SMO MI: Nažalost, srpski izdavači još uvek nisu izbacili nijednu pristojnu knjigu napravljenu u elektronskom formatu, i pored toga što je proces pripreme teksta neuporedivo jednostavniji i jeftiniji u odnosu na klasično štampanje knjiga. Ako naši izdavači strahuju od piraterije tj. masovnog kopiranja kupljenih elektronskih knjiga, onda je taj strah neutemeljen. Knjiga preuzeta sa Amazona zaštićena je takozvanim DRM (*Digital Rights Management*) sistemom i ne može se kopirati tek tako sa uređaja na uređaj.

Sigurno je da kod elektronske distribucije knjiga postoje dodatne komplikacije oko transfera novca i autorskih prava, naročito kada su u pitanju prevedeni naslovi, ali to ne opravdava naše izdavače da budu na začelju revolucije koja je uveliko u toku (ako već nije pri kraju). Kroz veću ponudu elektronskih izdanja, domaći izdavači mogli bi da se primaknu i našoj milionskoj dijaspori koja i ovako troši lepe pare da iz otadžbine pribavi poneku knjigu na maternjem jeziku. Time bi se stimulisala i domaća populacija da uloži koji groš u nabavku Kindlea ili nekog sličnog elektronskog čitača. Iako je sam uređaj jeftiniji od mobilnog telefona prosečnog tinejdžera, ovdašnji ljubitelji knjige kupuju ga retko, pre svega zbog

Sam svoj majstor

Ako ste pisac, pre svega neshvaćeni, i budući nobelovac koji nikako ne može da se probije do svojih čitalaca, ako vam nadobudni urednici izdavačkih kuća stalno vraćaju rukopise s napomenom da ste neuko i nepismeno škrabalo, da vam je knjiga dosadna i da ne vredi ni po lule duvana, Amazon vam pruža idealan način da zaobiđete sve prepreke i pojavite se u najvećoj knjižari na svetu kao nezavisni autor. Postupak je krajnje jednostavan i liberalan: otvorite Amazonovu stranicu namenjenu piscima, pošaljete knjigu u Word-formatu, zalepite cenu po želji a Amazon će obaviti sve ostalo. Na vama ja samo da prebrojite pare koje će u džakovima početi da pristižu u roku od odmah.

Ima tu i poneki problemčić. Amazon zaračunava solidnu proviziju (minimalno 35 odsto od vrednosti knjige za izdanja do 10 dolara, sve do 70 odsto za ona skuplja). No sa tim se može živeti, teško da biste zaradili više i kod izdavača koji se još uvek bakće s mastilom i hartijom. Mnogo je veći problem što vi niste jedini neshvaćeni pisac u kosmosu, hiljade njih hrle ka Amazonu željni novca i zasluzene slave. Od silne ponude dela (i nedela) neuporedivo lošijeg kvaliteta od vašeg budućeg bestselera, jako vas je teško pronaći na Amazonu jer se na spisku novih izdanja obično nalazite na 875. stranici. Ali, svaki početak je težak.

Poneka književna Pepeljuga već je prešla put od trnja do zvezda. Amazonov klub nezavisnih autora koji su uspeli da prodaju milion elektronskih knjiga još uvek je malobrojan. U njemu su pisci za koje ste možda čuli a možda i niste: Džon Loke, Džejms Paterson, Nora Roberts, Čarlen Haris, Li Čajld, Majkl Koneli... Ogromne tiraže ima i Suzan Kolins po čijem se (odličnom) romanu *Igre gladi* (prevedenom i kod nas) uveliko snima film sa popriličnim budžetom. Najprodavanija je ipak *Milenijumska trilogija* prerano preminulog Stiga Larsona čije su knjige već ekranizovane.

Nego, šta vi čekate?

nepostojeće ponude domaćih naslova.

Šta god o novotariji mislili literarni puritanci, kojima nova knjiga po definiciji treba da miriše na pulpu i farbu a ne na struju, sve će to na kraju doći i ovde, baš kao što su došli mobilni telefoni, MP3 plejeri, GPS navigatori, laptopi, tablet-računari i ostale sprave na koje smo u početku gledali s podsmehom, otvoreno sažaljevajući jadni mentalni sklop njihovih vlasnika.

Kažu da je tamo neke godine ruski velemajstor Mihail Talj došao u Beograd i od jednog našeg prevodioca dobio roman *Doktor Živago*, koji je u njegovoj domovini bio zabranjen. Pročitao ga je za jednu noć i kada se vratio u Rusiju izdiktirao je ceo tekst napamet. Neki kažu da je ovo mit, ali ima onih koji kažu da su to čitali. Knjige na papiru uvek su nalazile način da prežive teška vremena, ratove, zabrane i lomače, pa će preživeti i sada, iako će se možda štampati ređe, makar kao poklon najboljima. A mi ćemo već naći mesto za njih, verovatno na polici na kojoj se već nalaze ploče Boba Dilana, vokmen sa kasetama Harisa Džinovića, VHS trake sa venčanja i magnetofon koji je tata doneo sa službenog puta u Zapadnu Nemačku.◂

Dr Saša Marković

52.OKTOBARSKI SALON
VREME JE DA SE UPOZNAMO

Pozivamo vas na specijalnu projekciju filma

KAZNA ZA JEDNO OKO / AVENGE BUT ONE OF MY TWO EYES

Avija Mograbija (Izrael)

Nakon projekcije sledi razgovor sa Avijem Mograbijem, autorom filma *Z32* koji se prikazuje u okviru 52. Oktobarskog salona

Četvrtak, 1. decembar u 17 sati
Muzej "25. maj" – Muzej istorije Jugoslavije, Botićeva 6

Osnivač i pokrovitelj Founder and patron Београд
Organizator Organiser KULTURNI CENTAR BEOGRADA
Podrška Support

Piano

BAR

Clubbing in Style

Open hours from 17:00 to 01:00

CONTINENTAL
HOTEL BEOGRAD
★★★★★

No way, Jose

Nuspojave **VREME 1089**

Da ne mislim da je cenjeni g. Pančić jedan pošten i čestit čovek, pomislila bih da ima nekakav interes da čak u dva broja lamentira o eventualnom neglasanju i/ili nevažećim listićima na predstojećim parlamentarnim izborima. Ovako, nikako mi nije jasno zašto jedan pametan čovek (mada, ne znam koliko je uputno uputiti mu bilo kakav kompliment glede njegovog lika i dela jer g. Pančić o sebi misli bolje od svakog upućenog mu komplimenta?) ne želi da prihvati ono što i sam vidi – da se u Srbiji već dugo stvara klima da treba da se bira između lošeg i goreg i da se formirao jedan korpus (mislećih?) ljudi koji ne žele da, po ko zna koji put, izaberu loše samo da na vlast ne bi došli oni gori.

Ovi prvi su se pokazali i gde i kako nas vode i baš to je uzrok "no way, Jose" reakcije; druga opcija, onima koji makar malo misle, nije poželjna ni u lošem snu. I šta onda uraditi – glasati za prve iako to odavno ne zaslužuju, samo da na vlast ne bi došli oni "čije ime ne sme da se izgovori"? Politička implikacija takvog stava je da se uvek može vladati i proći nekažnjeno na izborima korišćenjem mehanizma "većeg zla" pa bi spisak babaroga mogao da bude poduži – od političkih partija do Amerike, međunarodne zajednice i tome slično, sve u cilju što dužeg o(p)stanka na vlasti. Situacija viđena, to je već radio Milošević. I šta da rade onda ljudi koji sve ovo uviđaju, ali su previše umorni od praznih obećanja, protestnih šetnji, prevrata koji se posle izrode u nešto sasvim drugo? Šta da rade ako sa jednima više neće, a sa drugima ne mogu? Pa, mogu da ne glasaju.

Mislim da svi "indignadosi" ne sede samo i čekaju Godoa – neku svoju sliku idealne partije i njenih vođa za koje bi mogli glasati; među njima ima i popriličan broj pametnih i učenih ljudi koji znaju i šta i kako, ali do sada nisu hteli da se prljaju ovakvom politikom. Možda sam glupa, građanski neodgovorna, idealista, ali mislim i verujem da bi bilo jako dobro da nešto posluži kao okidač pa da se neki pametni ljudi aktiviraju i urade nešto za sve nas i za ovu zemlju, a ne samo za sebe, članove svojih porodica, stranku i one povlašćene. Da li će kao okidač poslužiti nevažeći listići ili nešto sasvim drugo, nije ni bitno, važno je samo da konačno krenemo napred, a to, u ovakvoj podeli, teško da će se desiti. Kažete da je takav idealizam često korišćena tehnika psihološkog samozavođenja – možda, ali kako bi se, gledano kroz istoriju, izvršile razne društvene promene – od ukidanja ropstva, do protivljenja raznim oblicima opresije pa i do smene vlasti u jednom demokratskom društvu – da se nije u nešto verovalo nego da se samo držalo onog "sigurnog" i "poznatog"? Mislite li da osnivači Demokratske stranke u trenutku osnivanja nisu imali neku ideju, da nisu verovali u nešto što je tada delovalo kao nedostižno, možda i neostvarivo? Ja mislim da jesu i da je sasvim zdravo stremiti ka boljem, ma koliko to u konkretnom trenutku delovalo daleko i na dugom štapu.

Osim što gorljivo komentarišete, secirate, pravite projekcije i rugate se "malograđanskim narcisima" koji ne žele da glasaju, kao jedini kontrateg takvom stavu navodite da takav postupak samo pomaže dovođenju najtrulije desnice na vlast. Tekovina demokratije je i to što ponekad na vlast dođu i oni koji su manje poželjni, a teško da smo mi toliko razvijeno i edukovano društvo pa da ovu prepreku svaki put uspemo da preskočimo. Pitam se samo čega se toliko bojite? Ako se bojite da će, ako na vlast dođu oni "čije ime ne sme da se izgovori", doći do nekakve apokalipse, moram da vas podsetim da nam, od onih devedesetih, od četiri jahača apokalipse nije bila samo kuga, ostale smo već videli i na svojoj koži osetili. Ovo će pre, ako se ipak dogodi, biti tranzicija između Kurte i Murte, gde će jedina razlika biti samo u imenu.

Pošto ste, na 1001 način, analizirali zašto je neglasanje loša/idealistička/neodgovorna opcija, nekako smo ostali uskraćeni za vaš lični stav zašto treba glasati (jer ćete vi, koliko sam shvatila, to učiniti), a da nije komentar tuđih stavova. Za sada ste izneli samo teoriju "većeg zla". Bilo bi lepo, u duhu onog *audiatur et altera pars* da se čuje mišljenje i jednog glasača. Šta vi mislite, g. Pančiću, šta će biti ako se ipak glasa, šta će biti tada, dokle ćemo stići? Koja je projekcija u tom slučaju? Nešto mi se čini da vi još niste završili sa ovom temom pa bi bilo lepo (ko zna, možda i korisno) da u nekom od sledećih brojeva, umesto kritike, iznesete vaš lični stav.

Dragana Tomić

>> prodaja&pretplata

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	3500 din	3300 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	7000 din	6600 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	svet
VREME DVD komplet 1997–2011 (br. 334–1065)	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do maja 2011. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

OSTALA IZDANJA

Srbija	Svet	
DRAGAN TODOROVIĆ: Trupni portret	600 din	19 USD

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu VREME, Trg Republike 5, Beograd, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi http://www.vreme.com/pretplata pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

▸ dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom ▸ telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ▸ e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Kompjuter

Moj prvi susret s računarom dogodio se prve godine sedamdesetih prošlog veka u CERN-u, da, da, baš tamo gde su sada, kako izgleda, pronašli česticu koja se kreće brzinom većom od brzine svetlosti. Tamo sam sa šarenom kompanijom mladih ljudi iz celog sveta noću informatički obrađivao podatke koje su preko dana poznati fizičari dobijali od rukovodilaca eksperimenata u akceleratoru koji se nadnacionalno širio na teritoriji dve države, Švajcarske i Francuske. To je bilo čudo od računara, zauzimao je ceo sprat, američke proizvodnje (IBM), s njim se komuniciralo na fortranu, jeziku iz koga je kasnije nastao popularni BASIC, a imao je RAM memoriju, spakovanu u čelične ormane, od čitava – tri megabajta! Isti takav je postojao još samo u Serpukovu, sličnom naučnom centru u Sovjetskom Savezu, čovek mu je prilazio sa strahopoštovanjem.

Kad sam otišao iz Ženeve i vratio se u Beograd, računar je ostao samo uspomena celu deceniju i malo jače, a ponovo sam se sreo s njim u obliku mini računara Spectrum koji je moj otac kupio sebi u Londonu, kao igračku za buduće penzionerske dane, početkom osamdesetih. Brzo se zasitio debilnih igrica i poželeo da na njemu radi nešto korisnije. Naučio je BASIC i počeo da pravi male, pa sve veće i komplikovanije programe. Nisam mogao da dozvolim da se stari bolje od mene razume u informatiku, pa sam i ja nabavio jedan, sličan ali malo jači: Amstrad-Šnajder, koji je imao isti procesor kao i Spectrum, ali razvijeniju periferiju i sopstveni monitor (Spectrum se priključivao na televizor). Naučim i ja BASIC i počnem da programiram: igricu za učenje računskih radnji za svog tada malog sina, kvalitetna slova za matrični štampač i tako neke sitnice, ali stari ode korak dalje: nauči jezik Assembler i počne da programira u njemu! Ja tu stanem, odustanem. Prevodilac ima selektivno pamćenje, ne može sebi da dozvoli da napamet zna oko dvesta naredbi u obliku decimalnih brojeva, a moj stari ih je znao, i povremeno se naglas preslišavao...

Pre dve godine stari se ozbiljno razboleo, na samom kraju osme decenije života. Dođem da ga obiđem, a on meni: "Malopre sam video šta mi fali: C8!" Šta ti je, tata, to C8? "Kako šta, pa C8 nedostaje u nizu: C1, C2, C3... do C12, ali C8 fali." Počinje da se nervira što ja ne razumem šta predstavlja taj niz, a ja se ljutim na sebe, a pomalo i na njega: da li je to zaista od njegove bolesti, ili me on malo – zeki? Ne, on se zadihao trudeći se da mi objasni i čudeći se kako ja ne vidim taj "string" od C1 do C12 od koga mu zavisi zdravlje i misli da ja njega zekim kad ga pitam gde on vidi taj niz, na televizoru, na monitoru, ne, ne, tu, vidiš, tu! Na zidu? On me gleda razočarano i odustaje s bolnom grimasom.

Posle celonoćnog razmišljanja dolazim sutradan i kažem: Tata, našao sam rešenje za taj C8 koji nedostaje. On širi oči, usta mu se razvlače u osmeh: zaista? Zaista, evo, smislio sam mali program u BASIC-u koji će da obezbedi da C8 bude tu. "Da čujem!" Ja mrtav ozbiljan počnem: Prva linija: 10 for x = 1 to 8; druga linija: 20 print chr$ "C"; treća linija: 30 print x; četvrta linija: 40 next. Stari prati odvijanje programa na nekom svom mentalnom monitoru i posle nekoliko sekundi odahne: "Eno ga: C8, hvala bogu, mislio sam da se više nikad neće da pojavi, mnogo ti hvala, sine, život si mi spasio..." Osećam se bedno: varao sam starca kao neko malo dete, a opet, ako mu je tako bolje, onda je ta benigna prevara zaista benigna. Na mesec dana pred njegov definitivni odlazak, kad se sasvim povratio od tog zdravstvenog incidenta, ispričam mu kako sam morao da mu smislim programčić da bih mu povratio njegov C8. Smejemo se, od srca. A onda se on uozbilji i kaže mi: da si znao taj programčić da napišeš u Assembleru, a ne u BASIC-u, mnogo bi se brže izvršavao, možda ne bih ni morao na operaciju...

Ponovo sam bio na putu kad je jednog jutra pre godinu dana posle doručka seo na trosed i, baš kao što je i priželjkivao, uzdahnuo i – izdahnuo. Na sahrani, sveštenik otegao opelo, u kapeli hladno kao u zamrzivaču, prisećam se nekih od naših poslednjih razgovora i kao da čujem njegov već slabašan glas: pritisni ESC, ovaj je mnogo otegao. Ne mogu, tata, nije red, ipak, sahrana je... Ma hajde, kao da mi kaže, znam ja kako se to radi: kad se meni zakuca kompjuter pa vrti, vrti, ja iščupam utikač – i kao da čujem kako se šeretski smeje. Sveštenik na kraju izgovori "Amin" a ja bih se zakleo da je stari tamo negde u tom trenutku rekao: CANCEL.◂

Vladimir Pavlović

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec